

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 5 (149) березень 2018

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Парламентські слухання: «Національна інноваційна система України: стан та законодавче забезпечення розвитку»2

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова

Неврегульованість правового статусу помічника судді як одна з проблем реформи судочинства в Україні3

В. Пальчук,

Н. Половинчак

Медична реформа: чого чекати у 2018 році12

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ

О. Саморукова,

А. Берегельський

Основні тенденції висвітлення української тематики у іноземних ЗМІ: кількісно-змістовний аналіз електронних матеріалів (лютий 2018 р.)29

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Кривецький

Чи стане «закон про аліменти» дієвим?35

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ38

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА43

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Парламентські слухання: «Національна інноваційна система України: стан та законодавче забезпечення розвитку»

21 березня 2018 р. відбулись парламентські слухання на тему «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку», мета яких – громадське обговорення стану та стратегічних напрямів інноваційного розвитку України, законодавчого забезпечення формування національної інноваційної системи України.

Національна інноваційна система – це сукупність державних і недержавних структур, що займаються виробництвом і комерціалізацією наукових знань та технологій.

У своєму виступі Перший віце-прем'єр-міністр міністр економічного розвитку і торгівлі України С. Кубів підкреслив, що попри значну кількість винаходів та винахідників в Україні досі дуже низький відсоток використання результатів таких винаходів у реальному секторі економіки. Він також закликав сформуванню візії державної політики в сфері інноваційної діяльності та сформуванню нову законодавчу базу для підтримки інновацій, де закріпити кращі міжнародні практики: зразки європейського законодавства, рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Як наголосила міністр освіти і науки України Л. Гриневич під час парламентських слухань, в останні роки Україна покращила свої позиції у рейтингу за Глобальним індексом інновацій. Водночас саме активізація інноваційної діяльності визначена експертами та різноманітними рейтингами як напрямок найбільшого потенціалу, що є в Україні для збільшення її конкурентоспроможності та економічного росту. Саме від цього залежить наш вихід з групи країн з сировинною економікою до групи країн-експортерів високотехнологічного обладнання та новітніх технологій», – підкреслила Л. Гриневич. На її думку, сфера інновацій залишається дуже зарегульованою, що також гальмує розвиток. Міністр також наголосила, що МОН визначив собі пріоритетні завдання на найближчі 2 роки, що допоможуть вдосконалити інноваційну сферу. До них належать: створення Стратегії інноваційного розвитку України, реформа законодавства щодо державної підтримки інновацій, створення Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору, державна підтримка міжнародного інноваційного співробітництва в рамках Міжнародної європейської інноваційної науково-технічної програми «EUREKA» та ін. ***(Матеріал НЮБ).***

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова, канд. істор. наук, доцент, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Неврегульованість правового статусу помічника судді як одна з проблем реформи судочинства в Україні

Проблему реформування судочинства в Україні вкотре актуалізувала напружена ситуація з особливим статусом помічників суддів. Чергового засідання Ради суддів України 7 лютого 2018 р. хто з надією, а хто з острахом очікувала, без перебільшення, майже семитисячна спільнота помічників українських служителів Феміди. Справа у тім, що в порядку денному оголошеного засідання було зазначено питання про затвердження нової редакції положення про помічника судді. Натомість довгоочікуваної події не відбулося. Засідання пройшло, але зазначений документ так і не було прийнято. Тож неврегульованість правового статусу помічника судді залишається дискусійною проблемою, яка продовжує турбувати юридичну спільноту і громадськість України.

<http://chesnosud.org/infographics/skilky-j-de-v-ukrayini-pomichnykiv-suddiv/>

Питання статусу помічника судді виникло відтоді, коли після прийняття нового закону «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. вперше було змінено правила добору на відповідну посаду. Новацією зазначеного закону про судочинство стало надання права на підбір свого помічника виключно судді.

Остаточний статус помічника судді змінився після ухвалення нового закону «Про державну службу», який набрав юридичної сили 1 травня 2016 р. З того часу за нормами частини 1 статті 92 помічники суддів втратили статус державних службовців та набули статусу працівників патронатної служби.

Сама патронатна служба в Україні існує вже тривалий період (з 1999 р.), однак віднесення посад прес-секретарів, радників і помічників суддів до цієї категорії службовців пов'язана із узгодженням вітчизняного законодавства з європейськими правовими традиціями. Їх відділення від державної служби викликано тим, що, зокрема, помічники суддів безпосередньо не виконують функцій щодо забезпечення діяльності держави, а сприяють організації роботи судді, здійснюючи допомогу в забезпеченні процесу відправлення правосуддя. Натомість зміни законодавства призвели до появи деяких суперечностей щодо діяльності помічників судді. І на ці аспекти юридичних новацій одразу ж звертали увагу і експерти, і громадськість, і самі помічники служителів Феміди. Такі зміни призвели не тільки до зміни назви, але й викликали суттєві наслідки позбавлення статусу державних службовців щодо порядку призначення, звільнення та проходження служби помічниками судді.

Серед фахівців з адміністративного права і до прийняття нового закону «Про державну службу» існувала тривала дискусія щодо необхідності зарахування працівників патронатної служби до державних службовців. Зокрема, доктор юридичних наук Ю. Битяк вважає, що оскільки патронатні службовці обслуговують діяльність відповідного політичного діяча (посадовця), надаючи йому технічну, інформаційну, наукову, експертну допомогу, це, тим не менш, не дає змоги стверджувати, що вони, як всі інші державні службовці, виконують функції та реалізують повноваження відповідного органу. Відповідальність за свою діяльність такі службовці несуть перед «патроном» – політичним діячем, а не перед державою. Тому доцільно, зазначає науковець, щоб відносини службовців патронатної служби, які вперше зараховані на службу до державних органів чи їх апарату, регулювалися трудовим законодавством, а вони виконували свої повноваження на основі трудового договору.

Голова громадської організації «Асоціація помічників суддів України» О. Примак-Березовська пояснює, що існує дві моделі бачення інституту помічника в судовій системі. Вона зазначила: «В першому випадку помічник постає працівником апарату суду, який підпорядковується безпосередньому керівникові – судді (патрону) виключно в питаннях, що стосуються підготовки справ до розгляду. В решті на помічника покладений певний вид державного контролю з боку керівника апарату з питань дотримання трудової дисципліни, накладення стягнень, опосередковано – у прийнятті та звільненні з роботи тощо». Такий варіант прописаний сьогодні в законі «Про судоустрій і статус суддів» та відповідному профільному положенні.

Друга модель має інший підхід. Помічник виступає незалежним від керівника апарату патронатним службовцем, який виконує доручення виключно судді. Саме такий варіант, за словами О. Примак-Березовської,

підтримують більшість українських помічників суддей та низка експертів-правників. Натомість така ситуація неврегульована на законодавчому рівні, тож статус помічника судді залишається недостатньо зрозумілим.

Прихильники новацій законодавства, як і розробники закону «Про державну службу» наголошують, що статус помічника судді як патронатного, а не державного службовця відповідає європейським стандартам. На їх думку, асистенти не виконують функцій щодо забезпечення діяльності держави, а тільки допомагають організувати роботу судді.

Натомість у світовій практиці не все так однозначно. Існують і приклади, коли помічники суддів навіть мають право розглядати «малозначні справи». Зокрема, як розповідає помічник заступника голови Хмельницького міського районного суду Хмельницької області А. Плінська, в Австрії помічники розглядають приблизно 80% справ, що надходять до суду першої інстанції. Цікавим, на її думку, є досвід США, де помічники визначають мільйонні застави для підозрюваних. Враховуючи світовий досвід та українські реалії, А. Плінська вважає, що варто дозволити помічникам суддів підписувати документи непроцесуального характеру від свого імені в порядку підготовки справи до судового розгляду.

Аналізуючи європейський досвід діяльності помічників суддів, керівник проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ юстиції в Україні» Д. Віткаускас пояснив, що в європейських державах існує два типи організації роботи зазначеного інституту в судочинстві. «Люксембурзький» – де помічники суддів напряму залежать від суддів, та «Стразбурзький» – де помічники суддів і судді виступають окремими незалежними ланками судового апарату, тому залежність помічника від судді є лише функціональною. На думку європейського експерта, для України оптимальним збалансованим варіантом може стати поєднання цих двох підходів до організації діяльності помічника судді.

На підставі українського чинного законодавства аби сьогодні стати помічником судді у статусі патронатного службовця необхідно відповідати певним вимогам. Їх називає у своєму блозі суддя Окружного адміністративного суду міста Києва, кандидат юридичних наук К. Гарник: «Громадянин України, який має вищу юридичну освіту і вільно володіє державною мовою. Окрім громадянства та освіти, необхідно також мати стаж професійної діяльності не менше трьох років». Суддя К. Гарник підкреслює, що судді самостійно здійснюють відбір своїх помічників, проводять співбесіди, ставлять питання щодо рівня підготовки та перевіряють “soft skills” кандидата. Він наголошує, що помічник судді підзвітний лише судді, з яким працює, а також звертає увагу, що помічник призначається на посаду на час виконання суддею повноважень судді відповідного суду.

Керівниця комунікаційного напряму кампанії громадського контролю «ЧЕСНО.Фільтруй суд!» Л. Дроздик наголошує на специфіці роботи помічника судді. Він має мінімізувати часові затрати служителя Феміди на аналіз правових актів, на основі яких відбуватиметься вирішення судової справи. Помічник, за дорученням судді, готує проекти запитів, листів, інших

матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи, проекти судових рішень, інших процесуальних документів, які приймаються суддею або під головуванням судді, виконавчих документів. Таким чином, помічник судді виконує дуже важливу роботу, результати якої безпосередньо впливають на рішення, ухвалені суддею.

Голова ГО «Асоціація помічників суддів України» О. Примак-Березовська зазначає, що питання діяльності патронатних службовців потрібно врегулювати. Вона наголосила, що оскільки не всі помічники бажають повернути статус держслужбовця, мабуть, єдиним правильним шляхом є прийняття закону «Про патронатну службу». Цей закон має регламентувати всі питання, пов'язані зі проходженням, просуванням, заохоченням, звільненням помічників, та передбачати створення структурного підрозділу, наприклад «служби патронату», що опікуватися би майбутнім таких працівників. На її думку, це дало б можливість визначитися зі статусом професії, зміцнити її позиції на ринку праці, забезпечити держапарат фаховими та відданими працівниками, сприяти розвитку і авторитету професії, яка сьогодні, на жаль, є дуже недооціненою.

Таку точку зору поділяє помічник заступника голови Хмельницького міського районного суду Хмельницької області А. Плінська. Вона працює асистентом судді понад 12 років і підкреслює, що, як і частина її колег, є прихильником визначення статусу помічника крізь призму патронатної, а не держслужби. Однак А. Плінська вважає, що перелік передбачених повноважень їх служби і визначення своєї ролі, які зазначені у нових процесуальних кодексах, є кроком назад. За словами помічниці судді, маємо ситуацію, коли обов'язки помічника судді зводяться до технічної роботи та заміни секретаря судових засідань у разі його відсутності.

Проблемна ситуація, що склалася у зазначеній сфері, 7 лютого 2018 р. розглядалася в ході експертного обговорення «Помічники суддів: правовий статус та місце у судовій системі». На заході представники Державної судової адміністрації України, апаратів вищих судів, міжнародні експерти, експерти профільних громадських організацій, фахівці у галузі права та судової системи обговорили проблеми становища помічників суддів в Україні, юридичний статус їхньої офіційної посади, процедури порядку набору, стажування, підвищення кваліфікації помічників суддів тощо.

Скасування статусу державного службовця спричинило суттєві зміни у статусі помічника судді. Оглядач видання «Закон і бізнес» М. Закаблук підкреслює, що за відсутності нового профільного положення, яке ніяк не затвердить Рада суддів України, поміщикам фактично доводиться працювати за старими правилами, виписаними у документі, коли вони були ще у статусі держслужбовців. Помічники, за словами журналіста, втратили частину соціальних і професійних гарантій та опинилися в стані невизначеності. Для того, аби виправити частково таку ситуацію, фахівці пропонують створити резерв помічників суддів. На думку М. Закаблук, це дозволить не витратити багато часу на пошуки нового асистента, якщо виникне така необхідність.

Пропозицію щодо створення резервного фонду помічників суддів

обґрунтовує заступник начальника юридичного управління, начальник відділу правової експертизи Державної судової адміністрації України Т. Опанасюк. За її словами, коли суддя приходить працювати до суду і у нього є можливість вибрати собі помічника з резерву, які пройшли конкурс, але ще не стали помічниками суддів. Т. Опанасюк, яка має власний досвід роботи помічником судді, а також керівником апарату суду, зауважує, що у проекті Положення про помічників суддів, розробленого Державною судовою адміністрацією, є новела про підпорядкування помічників суддів у питанні трудової дисципліни керівнику апарату суду, а не виключно судді.

До того ж система резервування повинна забезпечити помічника від звільнення в тому разі, якщо суддя, якому він допомагав, залишить посаду. Останнє є вельми важливою нормою, оскільки за сучасним законодавством працівник патронатної служби призначається на посаду на термін повноважень особи, працівником патронатної служби якої він призначений.

На жаль, сьогодні помічники суддів у випадку звільнення свого керівника можуть залежати не від інтересів судової системи в цілому, а від суб'єктивної думки керівника апарату суду або його особистісних якостей. О. Ніколенко, колишній помічник судді Бобринецького районного суду Кіровоградської області, на власному досвіді переконалася у відсутності гарантій захисту своїх прав. Вона зазначила: «Маю стаж держслужби майже 10 років, 9 з них — на посаді помічника. Мене звільнили у зв'язку із закінченням трудового договору. При цьому закону, який ефективно забезпечив би можливість збереження моєї посади, вже не існувало». О. Ніколенко наголосила, що після переведення до патронатної служби помічник залишився сам на сам зі своїми проблемами, без належного захисту, з численними питаннями щодо дотримання соціальних гарантій.

Натомість такі новації спричинили певні колізії в правозастосуванні норм закону. Як пояснила О. Прима-Березовська, «статусне переформатування» негативно вплинуло на права та інтереси помічників. Зокрема, було зменшено тривалість відпустки помічників суддів з 30 до 24 днів, позбавлено права на її збільшення залежно від стажу роботи, не визначено соціального захисту при звільненні працівника та його подальшої долі як трудової одиниці. Голова громадської організації «Асоціація помічників суддів України» підкреслила неврегульованість питання соціальних та трудових гарантій помічника судді при ліквідації суду.

О. Прима-Березовська наголосила, що зазначені зміни порушують положення ст. 22 Конституції, яка забороняє при прийнятті нових законів звужувати існуючий обсяг прав.

На сьогодні у спеціальному статусі помічника судді експерти виділяють декілька ключових проблем, до яких старший аналітик кампанії «ЧЕСНО. Фільтруй суд!» І. П'ятак відніс, перш за все, відсутність конкурсних процедур, попереднього стажування та іспитів при обранні помічників суддів.

Натомість фахівці не повністю поділяють такі перестороги. Відносно скасування конкурсних засад для заняття зазначеної посади голова громадської організації «Асоціація помічників суддів України» О. Прима-

Березовська вважає, що такі зміни є логічними, адже помічник судді має виконувати доручення безпосереднього керівника і такий кадровий підбір є виправданим.

Відсутність особливих вимог і формальних випробувань під час призначення на посаду помічника судді прокоментував проректор з підготовки кадрів для судових органів Національної школи суддів України А. Костенко. Він зауважив, що при прийомі у помічники судді немає обов'язкових навчань і на посаду помічників подає лише суддя. Проте вже після обрання помічником судді для цієї посади існує значна кількість можливостей із підвищення кваліфікації у Національній школі суддів.

Разом з тим через неврегульованість законодавства щодо зарахування відповідного посаді стажу роботи у помічників суддів можуть виникнути певні проблеми. Як пояснюють фахівці, через обмеження доступу до просування кар'єрними шаблями молодому спеціалісту починати кар'єру з посади помічника судді стає вкрай не вигідно.

Так, помічник судді Вищого господарського суду І. Коваленко вважає, що якщо у помічника судді є бажання продовжити власну кар'єру на посаді керівника апарату суду, начальника структурного підрозділу апарату, консультанта чи інспектора у Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації тощо, такі кар'єрні спроби стають дуже проблематичними. Річ у тім, що зазначені посади відповідно до статей 6 і 20 закону «Про державну службу» відносяться до категорії «Б», тому особа, яка претендує на їх зайняття, повинна мати досвід роботи на посадах держслужби категорій «Б» чи «В», або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше як 2 роки.

Але, за словами І. Коваленко, статті 46 і 92 цього ж закону містять неоднозначні норми. Так, за ст. 46 час перебування на посаді помічника судді зараховується до стажу держслужби. Водночас ст. 92 передбачає, що час роботи на посадах патронатної служби зараховується до стажу держслужби та враховується при присвоєнні держслужбовцю рангу в межах відповідної категорії посад, якщо до призначення на посаду патронатної служби він перебував на держслужбі та після звільнення з посади патронатної служби повернувся на держслужбу. Отже, можливість неоднозначного тлумачення норм законодавства вимагає офіційного роз'яснення Національного агентства з питань державної служби.

Помічник судді Вищого господарського суду І. Коноваленко також звертає увагу на іншу несумісність певних норм законодавства після скасування статусу держслужбовця у помічників суддів. Вона наголошує: «Ситуація доволі дивна: помічник з 5-річним досвідом має право стати суддею, а керівником навіть структурних підрозділів апарату суду – ні, якщо не матиме досвіду на посаді категорії «В».

Зазначена особливість вкотре підкреслює той факт, що помічники суддів насправді є дуже важливим елементом судочинства в нашій державі. Помічники служителів Феміди добре обізнані у роботі судової системи,

мають специфічний досвід у цьому напрямку роботи.

На цей аспект роботи помічника судді звертає увагу і суддя Окружного адміністративного суду міста Києва, кандидат юридичних наук К. Гарник. «За великим рахунком помічник допомагає судді вирішити усі технічні моменти та отримує унікальну можливість вчитися й спостерігати за усіма процесами, що пов'язані з правосуддям» – підкреслює служитель Феміди. На його думку, посада помічника судді – це максимально правильний логічний крок на шляху до посади судді, адже це колосальний досвід, що дозволяє здобути навички правильного юридичного мислення та оцінювати будь-яку правову ситуацію об'єктивно.

Досвід помічників суддів та їх важливість визнає і Вища кваліфікаційна комісія суддів, яка під час оголошеного добору кандидатів на посади суддів місцевого суду надала помічникам суттєві переваги у конкурсі на посади представників суддівського корпусу. За умовами конкурсу шанси стати суддями перших інстанцій отримали юристи з п'ятирічним досвідом роботи та помічники суддів з відповідним досвідом роботи лише від трьох років. Наочно різницю у вимогах демонструє інфографіка громадської кампанії «ЧЕСНО.Фільтруй суд!».

<http://chesnosud.org/analytics/shlyah-do-suddivstva-u-pomichnykiv-suddiv-9-misyatsiv-fory-pered-yurystamy-praktykamy/>

Отже, зазначають експерти, важливість помічників суддів для системи судочинства не викликає сумнівів, оскільки закон передбачає для них такі особливі умови, що дає їм можливість стати суддею першої інстанції мінімум на дев'ять місяців раніше, ніж юристам не з системи.

Представники громадськості й експертного середовища підкреслюють, що важливою небезпекою для української судової системи є наявність корупційних ризиків через скасування у помічників суддів статусу держслужбовців, оскільки тепер вони не підпадають під дію Закону «Про запобігання корупції». Юрист українського відділення міжнародної антикорупційної організації Transparency International М. Костецький наголосив, що помічники суддів можуть отримувати подарунки, бути членами партій, працювати в юридичних фірмах, які можуть бути безпосередньо пов'язані з тими чи іншими судовими справами. Все це може містити корупційну складову, якщо брати до увагу, що помічники суддів беруть участь у підготовці судових рішень.

Помічники суддів не подають електронних майнових декларацій, тож, як наголошує керівник комунікаційного напрямку кампанії громадського контролю «ЧЕСНО.Фільтруй суд!» Л. Дроздик, суспільство не має змоги контролювати їх діяльність, принаймні через перевірку декларацій. Тож, на думку експерта, чи є логічною і правильною ситуація, коли помічник судді, який займається підбором законодавства для вирішення судового спору та за дорученням судді пише проекти судових рішень, може паралельно працювати в юридичних фірмах, які можуть обслуговувати інтереси сторін у судовому спорі? За словами Л. Дроздик, відсутність важелів контролю за роботою помічників суддів з боку держави та суспільства лише збільшуватиме корупціогенні ризики та сприятиме безкарності.

Разом з тим певним мотиватором для запобігання корупційним діям з боку помічників суддів може стати анонсоване збільшення заробітної плати працівників суду. Так, «Судово-юридична газета» навела проект Постанови Кабінету Міністрів України «Питання оплати працівників державних органів, судів, органів та установ системи правосуддя за групами оплати праці у 2018 році». Згідно проекту постанови, рівень оплати праці підвищується на 40%. Зокрема, помічники суддів місцевих судів будуть отримуватимуть 7 900 грн. посадового окладу. Розмір посадового окладу помічників в апеляційних судах складе 9 600 грн, а, наприклад, у Вищій раді правосуддя працівники патронатної служби отримуватимуть від 12 000 грн.

Як зазначає оглядач видання «Закон і бізнес» М. Закаблук, до нового положення про помічника судді пропонується внести деякі обмеження щодо осіб, які не можуть займати відповідну посаду. Це також може виступати ще одним запобіжником потенціальним корупційним діям. Мова йде про недопустимість призначення на посаду помічника судді особи, яка буде прямо підпорядкована близькій особі або якій будуть прямо підпорядковані близькі особи. Документ вимагатиме, щоб у разі виникнення обставин, що призводять до порушення цієї вимоги, відповідні особи, близькі їм особи були зобов'язані невідкладно повідомити про це керівника апарату суду та вжити заходів для усунення таких обставин у 15-денний строк. Якщо в зазначений термін ситуація не буде виправлена, то помічник має бути звільнений. Отже, за інформацією видання «Закон і бізнес», з метою попередження можливим зловживанням та вчинення неправоправних дій до нового положення про помічника судді буде внесено ряд норм, які дозволять

зменшити корупційні ризики.

З важливою ініціативою щодо ефективної організації роботи помічників суддів, їх об'єднання та дотримання професійних і соціальних гарантій виступає голова громадської організації «Асоціація помічників суддів України» О.Примак-Березовська. Вона пропонує створити самостійний підрозділ, який об'єднав би всіх помічників на базі нового Верховного Суду України.

Такий структурний підрозділ, на думку його фундаторів, буде виконувати функції організації взаємодії помічників суддів не тільки між собою, а й між органами державної влади і суспільством. До його повноважень варто віднести здійснення моніторингу законодавства та участь у розробленні проектів законів, які стосуються діяльності помічника судді; захист прав та інтересів; організація та координація роботи помічників, підвищення професійного рівня підготовки. Крім того, за словами О.Примак-Березовської, підрозділ міг би ініціювати проведення круглих столів та обговорення проблем, з якими стикаються помічники; моніторити ситуації, коли в роботі помічників може виникнути конфлікт інтересів; використовувати медіацію як інструмент вирішення трудових спорів між помічниками, судьями та працівниками апарату суду; забезпечувати самоврядування помічників суддів тощо.

На думку голови громадської організації помічників служителів Феміди, з огляду на сьогоденішню юридичну природу посади помічника судді як «служителя» певного патрона, виникає багато суперечливих і колізійних аспектів, пов'язаних із симбіозом керівництва: безпосереднім керівником – суддею, керівником апарату, начальником управління (для апеляційних і касаційних судів) тощо. О.Примак-Березовська вважає, що створення підрозділу саме при Верховному Суді, а не на базі Державної судової адміністрації чи Ради суддів, убезпечило б від конфлікту інтересів та суперечок щодо керівництва й координації роботи помічників та збалансувало б роботу судових установ і апарату судів у цілому.

Утім перешкодою у створенні нової інституції, як зазначає голова громадської організації, є те, що помічник – патронатний, а не державний службовець. Тому порядок реалізації ініціативи можливий лише в разі чітко виписаної процедури створення такого самоврядного органу в правовому полі, наприклад, у профільному законі чи в у тому ж таки положенні про помічника судді, який поки так і не прийнято Радою суддів України.

Таким чином, проблема актуальності прийняття нового профільного положення про помічника служителя Феміди є не просто потребою часу, вона має стати однією із нагальних вимог до усіх тих, від кого залежать подальші кроки реформи судочинства в Україні. Бо не можна реформувати і змінювати одну частину системи й залишати у старому стані інші її елементи. Це простий і зрозумілий алгоритм: якщо одну складову змінили, а решта залишилась такими, як і були, елементи можуть стати невідповідними, що не дозволить чітко працювати всьому механізмові. Так і в судовій системі, щоб судочинство в Україні відповідало сучасним вимогам і суспільним очікуванням, варто пам'ятати, що реформувати потрібно

комплексно усю систему, а не окремі її компоненти (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19/page4>, http://zib.com.ua/ua/131051-yak_vs_mozhe_stati_platformoyu_dlya_zahistu_pomichnikiv_sudd.html, <https://vnm.vn.court.gov.ua/sud0232/pres-centr/news/431382/>, <https://www.censor.net.ua/b3045836>, <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/pomichnikiv-suddiv-proponuyut-obirati-za-konkursom/>, <http://chesnosud.org/news/pomichnyky-suddiv-mayut-obyratysya-za-konkursom-ta-reglamentuvatysya-zakonom-pro-derzhavnu-sluzhbu-eksperty/>, http://zib.com.ua/ua/131926-chi_potriben_pomichnikam_suddiv_status_derzhsluzhbovciv.html, <https://sud.ua/ru/news/sud-info/112246-skolko-budut-platit-pomoschnikam-sudey-i-rabotnikam-apparatov-sudov-dokument>, <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/02/5/7170599>).*

В. Пальчук, канд. наук з соц. комун., старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ,

Н. Половинчак, влас.кор. НЮБ НБУВ

Медична реформа: чого чекає у 2018 році

Високі цифри середньої тривалості життя населення є однією з ключових ознак країни високого рівня розвитку. І не потрібно бути статистом, щоб помітити лінійний зв'язок між ознаками «середня тривалість життя» і «рівень медичного обслуговування». За оцінками Світового банку, Україна витрачає на медицину в межах 4% ВВП (3,5 % закладено в Бюджеті на 2018 р.). Окрім цього, додаткові витрати українців на медицину складають 3,5% ВВП: згідно з результатами дослідження GfK Ukraine, 93% українців, що звертаються до лікарень, платять за лікування з власної кишені. Відповідно, Україна витрачає на неефективну медицину значно більше, ніж будь-яка країна з аналогічним рівнем доходів, при цьому тривалість життя українців – одна з найнижчих в Європі: 104 місце серед 183 країн.

Відтак, нагальність реформування вітчизняної медицини мало в кого викликає сумніви, проте напрямки реформування і перебіг цього процесу залишається предметом запеклих дискусій. Наприкінці минулого року набули чинності Закони «Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів» (№ 6327, від 19 жовтня 2017 р.) та «Про підвищення доступності та медичного обслуговування у сільській місцевості» (№ 717, від 14 листопада 2017 р.).

Відповідно, фактично з початку 2018 р. в Україні почала працювати національна солідарна система медичного страхування. Як і зазначалося раніше, в поточному році зміни торкнуться тільки первинної медичної допомоги, а з 2020 р. нова система фінансування запрацює і для амбулаторного та стаціонарного лікування.

Створення Національної служби здоров'я

Згідно Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я, затвердженої розпорядженням Кабміну №1013-р 30 листопада 2016 року, реалізацію державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення повинен здійснювати новий центральний орган виконавчої влади, який буде єдиним національним замовником медичних послуг лікарських засобів.

Відповідно, протягом першого кварталу 2018 р. має бути створена Національна служба здоров'я України (НСЗУ). У січні 2018 р. МОЗ оголосило конкурс на посаду керівника нового відомства. За результатами конкурсу головою Національної служби здоров'я України став заступник генерального директора з питань стратегічного розвитку клініки ISIDA О. Петренко.

Отже, НСЗУ покликана:

- реалізовувати державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій;
- проводити моніторинг, аналіз і прогнозування потреб населення в медичних послугах та лікарських засобах;
- виступати замовником медичних послуг і лікарських засобів за програмою медичних гарантій;
- розробляти проект програми медичних гарантій, вносити пропозиції з тарифів і коректуючих коефіцієнтів;
- укладати, змінювати і припиняти договори на медичне обслуговування населення та договору про реімбурсацію у такий спосіб, який встановить Кабінет міністрів;
- забезпечувати функціонування електронної системи охорони здоров'я;
- вживати заходів, що гарантують цільове та ефективне використання коштів за програмою медичних гарантій, в тому числі заходи по перевірці дотримання постачальниками медичних послуг, вимог, встановлених порядком використання коштів цієї програми і договорів про медичне обслуговування населення.
- буде контролювати якість послуг, наданих пацієнту у медичному закладі відповідно до підписаного договору. Якщо йдеться про лікарську помилку, то тут контроль залишається за МОЗ.

У МОЗ раніше зазначали, що Національна служба здоров'я створюється для реалізації зміни принципу фінансування системи охорони здоров'я та буде підзвітна відразу Кабінету Міністрів.

Служба не буде володіти бюджетними коштами, вона лише контролюватиме оплати, які здійснюватиме казначейство лікарням чи лікарям за надані послуги. Також через неї з 2019 року планується здійснення закупівель ліків з Національного переліку основних лікарських засобів, які наразі відбуваються за посередництва міжнародних організацій.

Вимоги до закладів від Національної служби здоров'я України

Автономізація

комунальне
некомерційне
підприємство

eHealth

підключення
до системи

Обладнання

23 позиції

Ліки

невідкладної
допомоги

Кадри

лікар
та медсестра

Графік

спільно з іншими
закладами

Джерело: <https://www.slideshare.net/ssuserbdc1fe/ss-85192978>

Автономізація медзакладів

Ще одне завдання на перше півріччя 2018 р. – реорганізувати заклади первинної медичної допомоги (ПМД) з бюджетних установ на комунальні некомерційні підприємства. Іншими словами – автономізувати. Це обов'язкова умова, оскільки тільки медичні заклади у статусі комунальних некомерційних підприємств зможуть укласти договори з Національною службою здоров'я України (НСЗУ) та отримувати пряме фінансування за надані послуги з Державного бюджету.

Комунальні некомерційні підприємства є неприбутковими, тобто метою їх діяльності є не отримання прибутку, а надання послуг з охорони здоров'я населенню. Як неприбуткові підприємства, заклади не будуть платниками податку на прибуток і зможуть самостійно розпоряджатися отриманими грошима. Зокрема вільно встановлювати розмір заробітної плати для медичних та інших працівників.

Перший квартал 2018 р. – час для місцевої влади й медичних закладів первинної ланки на підготовку до впровадження нової моделі фінансування та нових стандартів надання послуг.

Депутати ВРУ вирішили на перехідний період (2018-2019 рр.) залишити обидві системи фінансування – медичну субвенцію і прямі виплати за договорами з НСЗУ. Тому до початку прямих виплат із Державного бюджету за договорами з НСЗУ заклади первинної ланки (зокрема автономізовані) фінансуватимуться за рахунок медичної субвенції, як і раніше.

Заклади, які не автономізуються та не укладуть договори з НСЗУ, будуть до кінця 2018 р. фінансуватися за рахунок медичної субвенції. Відповідно, заробітні плати лікарів будуть прив'язані до тарифної сітки.

Медичні заклади зможуть приєднуватися до реформи *тільки групами* – тобто одразу весь район, місто або ОТГ. Це зумовлено тим, що

субвенція виплачується на бюджет і відповідно не може бути скасована повністю для цього бюджету, а не окремого закладу.

Під час автономізації майно передається закладам на правах оперативного управління. Розпоряджається майном закладу його власник — територіальна громада через уповноважені органи. Керівник медзакладу може розпоряджатися майном у межах, які визначатимуться статутом цього закладу.

Приватні практики первинної допомоги (лікарі-ФОП і приватні заклади) можуть укласти договір і розпочати роботу з НСЗУ в будь-який момент із часу запуску роботи Служби.

Підключення до електронної системи охорони здоров'я

Електронна система охорони здоров'я eHealth – це система, яка допомагає пацієнтам отримувати, а лікарям – надавати якісні медичні послуги. А ще – дозволяє контролювати, наскільки ефективно витрачаються виділені на охорону здоров'я державні кошти і запобігати зловживанням.

Це – складна система, яка буде поступово впроваджуватися протягом кількох років. Спочатку вона охопить первинну ланку медицини – сімейних лікарів, терапевтів та педіатрів. Пацієнти укладатимуть декларації із обраними лікарями, і лікарі реєструватимуть ці декларації в системі. Таким чином, держава зможе оплачувати лікарю за кожного пацієнта, а пацієнт отримає гарантовані державою безкоштовні медичні послуги. Так система eHealth допоможе реалізувати принцип «гроші ходять за пацієнтом».

У майбутньому система eHealth дасть можливість кожному швидко отримати свою медичну інформацію, а лікарям – правильно ставити діагноз з урахуванням цілісної картини здоров'я пацієнта. Вже не буде потреби в паперових медичних картах і друкованих довідках, які губляться і забуваються. Лікарі виписуватимуть електронні рецепти, які не можна буде ні загубити, ні підробити. Система міститиме всю медичну історію пацієнта, і вона буде доступна як пацієнту, так і його лікарям – все, як на долоні.

А державні органи розумітимуть, куди слід витратити державні кошти, щоб це приносило максимум користі, адже система накопичуватиме велику кількість статистики про захворювання і лікування. В результаті, українці будуть отримувати за державний кошт більше якісних медичних послуг.

В Україні система складатиметься з центрального компонента – він відповідатиме за централізоване зберігання та обробку інформації – та медичних інформаційних систем (МІС), які лікарні та поліклініки можуть обирати на ринку і встановлювати в себе.

Центральний компонент буде контролювати держава. За експлуатацію системи eHealth буде відповідати створене з цією метою державне підприємство. Разом вони вимагатимуть від розробників МІС строго дотримуватися вимог до надійності, безпеки та конфіденційності даних, якими їхні системи обмінюватимуться з центральним компонентом. Система також пройде сертифікацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Медичні заклади зможуть обирати будь-яку медичну інформаційну систему з-поміж тих, які пройшли перевірку і підключилися до центрального компонента системи eHealth. При цьому комерційні МІСи гарантовано надають базовий пакет електронних сервісів.

Схема роботи eHealth

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Джерело: <https://www.slideshare.net/managementnmu/ehealth-75417542>

Новий підхід у керуванні мед закладом

З початком реформи відбудеться зміна в керуванні медзакладу – розділення посад головного лікаря на директора лікарні та голову медичної

практики. Планується дозволити працювати на позиції директора спеціалістам не тільки з медичною освітою відповідно загальноприйнятої світової практики. Цей спеціаліст має займатися контрактами, логістикою, організацією роботи, фінансами тощо. Обиратимуть його на відкритому конкурсі за єдиною процедурою, затвердженою Кабінетом Міністрів. Головне завдання директора на наступний рік – запуск закладу як підприємства, запровадження eHealth, ремонт.

Друга позиція – голова медичної практики, який ухвалює рішення з усіх медичних питань. Його основне завдання на наступний рік – запровадження системи лікування за міжнародними настановами та європейської системи діагностики ICPC-2. На голову медичної практики покладено консультування, донавчання лікарів та професійний контроль. Він має обиратися на таємному голосуванні лікарів закладу.

Оплата лікарям та впровадження платних послуг

Зарплатня лікаря залежатиме від кількості пацієнтів у кожного з них, а не від фіксованої ставки. Міністерство охорони здоров'я зробило розрахунки – держава перераховуватиме в мед заклад 370 гривень на рік за одного пацієнта без урахування відповідних вікових коефіцієнтів. З 2019 року цю суму планують збільшити до 450 гривень щорічно.

Діятиме принцип – чим більше пацієнтів, тим більша зарплата. За такої системи лікар буде зацікавлений якісно лікувати, оскільки до поганого спеціаліста ніхто не прийде. Хороший лікар матиме більше пацієнтів і відповідно більшу зарплату. Лікарі та лікарні конкуруватимуть за пацієнтів і будуть зацікавлені підвищувати якість своїх послуг.

Перспективним є перекваліфікація вузьких спеціалістів до лікарів загальної практики. У такому випадку лікар зможе надавати і послуги первинної медичної допомоги (і мати гідний стабільний дохід) і, за наявності необхідного обладнання, надавати профільні послуги. Сімейні лікарі з додатковою спеціалізацією будуть користуватися додатковим попитом з боку пацієнтів з відповідними хронічними захворюваннями. Особливо це стосується кардіологів, пульмонологів, гастроентерологів.

Медичні заклади самі вирішуватимуть, які спеціалісти їм потрібні для надання замовлених державою послуг. За досвідом інших країн, можна очікувати поступове зменшення запитів до вузьких спеціалістів паралельно з підвищенням кваліфікації сімейних лікарів.

Конкуренція між лікарями і принцип «гроші йдуть за пацієнтами» може призвести до деяких змін. Існує ймовірність, що погано обладнані і малозавантажені заклади змінять свій профіль – наприклад, на реабілітаційні центри чи хоспіси.

Після впровадження медичної реформи значна частина медичних послуг має стати платною. Передбачається, що до безкоштовних послуг належатимуть невідкладна, первинна та паліативна медична допомога. Це означає, що усі звернення до сімейних лікарів, педіатрів та терапевтів, термінові операції, а також догляд і знеболювання для важко і смертельно хворих залишатимуться безкоштовними. У переліку буде спеціалізована та

високоспеціалізована медична допомога, медична реабілітація, медична допомога дітям до 16-ти років, а також породіллям.

ЩО ЗМІНИТЬ
МЕДРЕФОРМА

ПОВНІСТЮ ПОКРИВАТИМЕТЬСЯ
ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВИ:

 екстрена допомога – невідкладна допомога, термінові операції, в т.ч. серцевий напад, інсульт, апендицит, переломи

 первинна допомога - лікарів первинної ланки – педіатрів, терапевтів, сімейних лікарів

 паліативна допомога - пацієнтам, що мають смертельні захворювання, перш за все надання адекватного знеболювання

 медична допомога **дітям до 16 років**

 медична допомога у зв'язку з **вагітністю та пологами**

БЕЗКОШТОВНО

Безоплатно

4 основні види профілактичних оглядів
серцево-судинні захворювання,
цукровий діабет, ВІЛ, туберкульоз

7 базових аналізів

Рецепти на «Доступні ліки»

Запис на прийом:

ДІАГНОСТИКА

СЕСТРИНСЬКІ ПОСЛУГИ

**Взяття біоматеріалів,
медичні втручання**

**Консультація лікаря, лікування,
рецепти, довідки**

ЛІКАРСЬКІ ПОСЛУГИ

Джерело: <http://moz.gov.ua>

Утім, остаточного списку досі немає – так званий державний гарантований пакет щорічно формуватиметься урядом і затверджуватиметься парламентом. У міністерстві охорони здоров'я заявляють – перелік безкоштовних послуг буде єдиним по всій країні, і вони обраховуватимуться за єдиною тарифною сіткою, незалежно від місця надання послуги. Частина послуг, натомість, стане офіційно платною.

Уряд спростив відкриття медичної практики

Для лікарів, що вирішать стати фізичною особою підприємцем (ФОП), буде спрощене ліцензування – буде простіше відкрити приватну практику. Тепер для отримання ліцензії на власну медичну практику у сімейній медицині або педіатрії на процедуру в МОЗ потрібно буде витратити не 30, а всього 7 днів. Це перший крок, і найближчим часом ця процедура буде ще більше спрощена.

Сама ліцензія потрібна для того, щоб укласти договір з Національною службою здоров'я та отримувати проплати за пацієнтів. Але, щоб НСЗУ уклала договір, приватнику потрібно буде мати приміщення, обладнання, щоб людина, яка до нього звертається, мала певний рівень сервісу. За розрахунками МОЗ, максимальне устаткування амбулаторії коштує близько 100 тис. грн. то в нього буде залишатися більше коштів.

Щоб отримати ліцензію, потрібно подати ліцензійну справу до МОЗ. Розроблено мінімальний перелік документів, головним з яких буде документ про освіту. Раніше, для того щоб отримати ліцензію, потрібно було підготувати приміщення, і ліцензуватися разом із приміщенням, і це спричиняло багато проблем. Але до приміщення буде низка вимог. Для того, щоб укласти договір з Нацслужбою здоров'я, у нього повинен бути,

наприклад, кабінет для вакцинації, необхідне устаткування.

Програму «Доступні ліки» розширено, готується запуск електронних рецептів

У програмі «Доступні ліки» наступного року збільшиться кількість безкоштовних ліків – щонайменше на 10 препаратів – і з'явиться 2 додаткові діючі речовини для лікування серцево-судинних захворювань та діабету II типу. У квітні у декількох регіонах має запрацювати електронний рецепт, який передусім дозволить пацієнтам отримувати ліки не лише у своєму місті, але й у інших населених пунктах. Також Уряд ухвалив ряд технічних змін, які стосуються роботи та взаємодії аптек, виробників, дистриб'юторів і розпорядників бюджетних коштів: у наступному році буде запроваджено електронну звітність та надано можливість реалізовувати залишки лікарських засобів за цінами попереднього періоду протягом 30 днів після визначення нових.

Суттєво спрощені процедури відправки українців на лікування за кордон

Нова постанова про направлення громадян України для лікування за кордон впроваджує кардинально нові принципи роботи Комісії МОЗ та чітко регламентує увесь порядок направлення хворих українців у закордонні клініки для лікування. Сьогодні нарешті врегульовані питання строків розгляду справ, вибору клініки, розмежування функцій органів місцевого самоврядування та ЦОВВ щодо направлення на лікування за кордон. Удосконалений механізм фінансування та передбачена можливість залучення коштів для оплати лікування з благодійних фондів, коштів місцевих бюджетів, інших незаборонених законодавством джерел.

Це дасть можливість не лише ефективно використовувати бюджетні кошти, але й не зволікати з процесом направлення на лікування за кордон. Відтепер, коли пацієнт потребує невідкладного лікування, він може виїжджати в клініку на лікування з того моменту, коли комісія поставила його на облік.

Сільська медицина

У 2018 р. уряд запланував здійснити конкретні заходи щодо підвищення рівня медицини на сільських територіях. Для цього Верховна Рада України прийняла Закон «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» (№7117). Він передбачає додаткове фінансування сільської медицини, створення ефективної системи мотивації лікарів, впровадження практики телемедицини тощо. Цей закон є частиною медичної реформи і дає можливість разом з місцевою владою розв'язати нагальні проблеми сільської медицини: відсутність лікарів, погано обладнані амбулаторії та ФАПи.

У Міністерстві охорони здоров'я зазначають про три кроки, необхідні для поліпшення якості медичних послуг у сільській місцевості. По-перше,

залучити працювати в село фахового лікаря. По-друге, дати цьому лікарю гідну зарплату і гідні умови роботи: гідний кабінет, сучасне медичне устаткування, службовий транспорт тощо. По-третє, треба забезпечити цьому лікареві гідні умови життя на побутовому рівні.

За даними Мінрегіону України, сьогодні в близько 3 тис. сіл та селищ наявні 4 тис. амбулаторій та 12 700 ФАПів. Стан їхній вкрай жахливий. Лише у 28 % цих закладів є водозабезпечення, третина з яких – це колодязі. Лише в 18 % є санвузли. Лікарі ж не хочуть туди їхати, бо сільська медицина фінансується за залишковим принципом, а в сільських амбулаторіях та ФАПах немає навіть найнеобхідніших умов. ФАП перетворився на проміжний пункт, через який пацієнта транспортують з точки «А» в точку «Б» – у район чи область, де є певний рівень медицини. Таким чином ФАПи не здійснюють функцію первинної ланки медицини.

Для порівняння: в усьому світі первинна ланка в сільській місцевості ефективно працює і вирішує на місці до 80 % медичних звернень. У країнах ЄС співвідношення звернень пацієнтів на первинний та інші рівні медицини кардинально протилежне і становить 70 % звернень на первинну ланку 30 % – на вторинну. В Україні статистика невтішна: 80 % пацієнтів отримують допомогу на другому чи третьому рівнях, оминаючи первинну ланку – амбулаторії та сімейних лікарів. Такі факти констатують, що сьогодні базова медицина в сільській місцевості практично ліквідована. А відтак жоден лікар не здатний в існуючих умовах надати якісне лікування

В Україні понад 13,1 млн сільського населення, в деяких областях – навіть понад 60 % населення – сільське. З реформою децентралізації цього року в Україні вже створено 665 ОТГ. Це – 26 % території країни, де мешкають 5,7 млн людей. Причому переважна більшість – це сільське населення – 3,6 млн мешканців, понад 8 тис. сіл та селищ об'єднані в ОТГ.

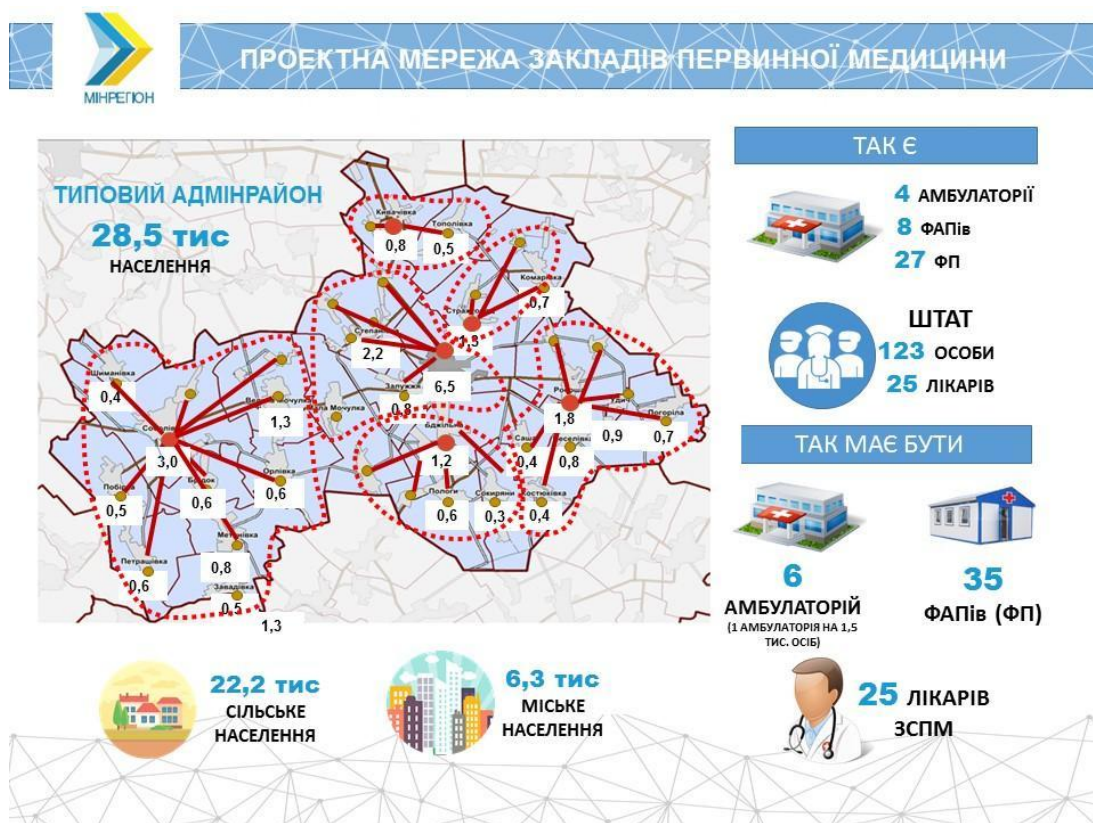

Джерело: <http://www.minregion.gov.ua>

Для того аби створити ефективну мережу первинної ланки медицини на селі, запропоновано її будувати на рівні району. Адже завдання – забезпечити медичну послугу первинного рівня на усій площі сільської території. Наразі МОЗ спільно з місцевим самоврядуванням і лікарями розробляють методику формування дієвої мережі амбулаторних дільниць. Планується переорієнтувати первинну ланку безпосередньо на амбулаторію, де є лікар, обладнання, транспорт і якісні можливості первинної допомоги. Модель сільської «первинки», до якої прагнуть дійти, – навантаження на одного лікаря – 1,5 тис. пацієнтів, із доступністю до амбулаторії в 5 км.

На часі максимальне посилення чинних закладів первинної медицини. Ідеться про реконструкцію, технічне переоснащення, кадрове посилення. Там, де відчувається критична необхідність, планують будувати нові заклади. У багатьох випадках звести новий об'єкт «з нуля» простіше, швидше й економніше, ніж ремонтувати старий. Тому наразі розробляються в Мінрегіоні типові проекти медичних закладів первинної ланки (ФП, ФАП, амбулаторія), які можна буде швидко і якісно зводити по всій країні.

Для кожного медзакладу первинного рівня буде затверджено обов'язковий перелік обладнання відповідно до послуг, що надаватимуться, із засобами телекомунікації, інформатизації, швидкісного інтернету та мобільного зв'язку. Фінансовий ресурс на розбудову мережі сільської медицини є – 4 млрд грн. Вони передбачені в держбюджеті.

Джерело: <http://www.minregion.gov.ua>

Передбачається мотиваційний пакет медичного персоналу. Законодавча ініціатива пропонує забезпечити сільського лікаря не лише місцем роботи в сучасній амбулаторії, а й гідною зарплатнею та житлом. Насамперед ідеться про лікарів первинної ланки. За розрахунками, зарплата сільського лікаря первинної медичної допомоги залежно від кількості пацієнтів сягатиме 15–30 тис. грн, медичної сестри – 4–8 тис.

Інший важливий аспект вирішення кадрового питання – житло. Саме тому типовий проект сільської амбулаторії передбачає, окрім медичних приміщень, ще й комфортне службове житло лікаря. Також забезпечити лікаря житлом цілком спроможні і органи місцевого самоврядування.

Крім того, зрозуміло, що чимало сільських населених пунктів є важкодоступними і є віддаленими одне від одного. Тож сільському лікарю доведеться брати відповідальність за декілька сіл. Це питання може бути вирішене за умови забезпечення його автотранспортом у якості додаткової мотивації. Наразі тільки 17 % сільських ФАПів і амбулаторій забезпечені транспортом. Держава інвестуватиме, і вже інвестує, у будівництво та реконструкцію доріг, що з'єднують сільські амбулаторії з районними та обласними лікарнями. Кошти на розбудову транспортної інфраструктури це – ресурс держбюджету і місцевих бюджетів, гроші від «митного експерименту», ДФРР, субвенції на розбудову інфраструктури ОТГ, а з 2018 р. – ще й Дорожнього фонду.

Важливо усвідомлювати, що сільська медицина – то не тільки приміщення і лікар, але й сучасне обладнання та ліки. Сільська амбулаторія повинна бути забезпечена портативними кардіографами, тонометрами, пульсоксиметрами, обладнанням для лабораторій для експрес-аналізу сечі та крові, які можуть передати дані через інтернет-зв'язок, апаратами Ротта, небулайзерами, та іншим обладнанням для якісного обслуговування, а також переліком фармацевтичних препаратів та препаратів за програмою «Доступні ліки».

Важливий напрям – впровадження телеметричної медицини. За її допомогою лікар сільської амбулаторії зможе в режимі онлайн отримати консультацію в медичному закладі вторинного та третинного рівня, передати аналізи та результати досліджень пацієнта. Наступні кроки із задіянням мережі Інтернет – використання сучасних онлайн-сервісів – навчальних, із підвищення кваліфікації, а також – підключення до системи eHealth, запровадження електронних карток пацієнтів.

Програма розвитку сільської медицини відповідає загальній концепції реформування системи охорони здоров'я і одного з її базових положень – посилення медицини первинного рівня. Успішність її впровадження залежить від злагоджених і швидких дій всіх задіяних профільних відомств: Мінрегіону, МОЗ, МОН, а також місцевих органів влади.

2018 р. для регіонів стане роком розвитку сільської медицини, значного збільшення фінансування з державного бюджету медичної галузі. Тому в областях визначаються з пріоритетами реформування сільської медичної галузі.

ПРОДОВЖУЮЧИ ТЕМУ: ТОЧКА ЗОРУ

Олексій Матюшенко, голова Гадяцької районної державної адміністрації: *Гадяч став першим районом на Полтавщині, де запрацювала система електронного обліку пацієнтів*

Ми завжди підтримуємо всі реформи, які відбуваються в країні, і намагаємося у Гадяцькому районі запроваджувати нові технології, щоб покращити життя громадян. Унікальний проект цього разу стартував і у нас, і вже маємо неабиякий результат – жителі задоволені.

Гадяцький район – перший в Україні, який створив єдину електронну мережу та запровадив електронні сервіси. Нині потрапити на прийом до лікаря в районі настільки ж легко, наскільки легким і швидким, в порівнянні з минулим, став переїзд поїздом «Інтерсіті» із Полтави до столиці. Єдина мережа об'єднала денний стаціонар та всі амбулаторії, а отже лікарі в режимі он-лайн можуть обмінюватися інформацією і проводити консилиуми. Завдяки технічному оснащенню спеціалісти швидко можуть зробити кардіограму, аналіз крові, та інші необхідні обстеження. Така оперативність в роботі та інформаційне забезпечення дозволяють більш ефективно турбуватися про здоров'я людей.

Минулого року в Гадяцькому районі стартував унікальний проект, аналогів якому не має в Україні. Кожен із 53 тисяч мешканців Гадяцького району отримав електронну картку, яка слугуватиме своєрідним ключем. За її допомогою можна буде потрапити на прийом до медичних спеціалістів, також вона буде носієм інформації про історію хвороби та процес лікування пацієнта. Все це значно спростить життя як хворим, так і медичним працівникам.

Міністерство охорони здоров'я України ось уже кілька років мріє про створення електронного реєстру пацієнтів. Але справа рухається повільно, як в масштабах України, так і області. Приміром у Полтаві передові технології впровадили наразі в одній установі – 4-й міській поліклініці. Тому, переведення цілого району на таку систему видається чимось схожим на фантастику. Тим не менше, це факт. Ми поставили мету – запустити в дію електронний облік, і виконали це завдання.

Сьогодні медична мережа району – це центральна лікарня, 2 міські та 15 сільських амбулаторій, 20 фельдшерсько-акушерських пунктів. І 53 тисячі пацієнтів. Це для уявлення про масштаб роботи, яку необхідно було провести для пуску системи.

Найперше, обладнати комп'ютерною технікою всі без винятку робочі місця лікарів. Лише для потреб центральної районної лікарні довелося додатково купувати 57 комплектів обладнання – комп'ютери, блоки безперебійного живлення та принтери, на що з місцевого бюджету витратили 800 тисяч гривень. Вдвічі менша сума знадобилася щоб інформатизувати міські та сільські амбулаторії. Ще двісті тисяч коштує сама програма, яка носить назву «Медичні інформаційні системи».

Цим технічним нововведенням передували два роки титанічної праці сотень спеціалістів – ІТ-фахівців, працівників лікарень та амбулаторій,

управлінців. Нам вдалося значно модернізувати технічне оснащення лікарень і оновити приміщення медичних закладів. Як результат – впровадили цілісний продукт, аналогів якому в Україні досі немає.

Віднині пацієнти можуть розпрощатися із паперовими картками обліку (вся інформація буде зберігатися на сервері і відкриватися за допомогою електронного ключа). А головне – забути про довжелезні черги, які доводилося вистоявати в очікуванні прийому лікаря.

Серед переваг роботи системи можна виділити:

По-перше, значно спрощує процес запису до лікаря. Власнику картки не потрібно жодних підтверджуючих документів. Він може зробити це дистанційно. Наприклад, знаходячись в сільській амбулаторії, яка розташована за десятки кілометрів від райцентру, можна без проблем записатися на прийом до будь-якого фахівця в центральній районній лікарні. Лікарю зі свого комп'ютера потрібно лише зайти на сервер, проглянути в реєстратурі інформацію про вільний час для прийому, і забронювати його за пацієнтом. Тоді у визначені день і час йому залишиться дістатися із свого села до центральної лікарні, і без черг потрапити до потрібного фахівця. Раніше ж, люди були змушені долати десятків кілометрів без впевненості, чи взагалі зможуть потрапити на прийом.

По-друге: наявність картки дає лікарю всебічну інформацію про пацієнта. Варто лише ввести номер картки до комп'ютеру, і на моніторі буде видно динаміку протікання захворювання, попередні рекомендації спеціалістів, лабораторні аналізи, рентгенівські знімки, протипоказання до вживання тих чи інших препаратів. Таким чином пацієнт максимально захищений від можливої лікарської помилки, а сам лікар має змогу прийняти оптимальне рішення.

І, по-третє: значно спрощується система звітності та контролю, а весь документообіг переводиться у електронний вигляд.

На мій погляд, програма «Електронний пацієнт» – це велика перемога влади та громади в галузі медицини. Всі мешканці зможуть відчувати переваги новітніх технологій, а головне – мати якісну, кваліфіковану і доступну медичну допомогу (*Блог на сайті «Lb.ua»: https://lb.ua/blog/oleksiy_matushenko/391954_gadyach_stav_pershim_rayonom.html. – 2018. – 06.03*).

Тимофій Бадіков, громадський діяч: Україна втрачає своїх лікарів

За різними оцінками, Україна не дорахувалася від 60 до 100 тисяч лікарів та медсестер. В країні більше 14 мільйонів людей з хронічними хворобами, а багатьох людей просто нікому обслуговувати.

Катастрофічною виглядає ситуація у західних регіонах, де наші лікарі та студенти медичних вузів масово виїжджають на роботу до Словаччини, Польщі та Угорщини. Ще декілька років, і ми просто ризикуємо залишитися без медиків.

Як залишити лікарів в Україні

Одразу зазначу, що універсального рецепту немає. Потрібен комплекс

заходів, а також скоординована робота законодавчої, виконавчої влади, і найголовніше – участь громадянського суспільства. Ось декілька заходів, які мають бути виконані якомога раніше.

Автономізація лікарень

Це один з ключових елементів медичної реформи. Автономізація передбачає, що лікарня може набувати статусу некомерційного комунального підприємства. Це стимулюватиме самостійність у господарських та управлінських справах, а також підвищить економічну ефективність використання активів.

Автономізація лікарні означає, що керівництво буде самостійно розпоряджатися отриманими коштами. Гроші можуть бути спрямовані на закупівлю новітнього обладнання, а також на премії і надбавки лікарям. Ба більше, лікарням дозволять мати свій власний банківський рахунок. Це дозволить конкретній лікарні, наприклад, залучати інвесторів та меценатів. Основна перевага автономізації – поява легальних грошей, які підуть не в кишені корупціонерів, а на розвиток та платню медику.

Здорова мотиваційна система

Попри фінансову скруту держава має створювати здорове мотиваційне середовище для лікарів. Варто суттєво підвищити заробітні плати для найкращих лікарів. При цьому потрібно створити всі умови для того, щоб підвищені зарплати йшли дійсно найкращим, а не тим, хто ближче до чиновника.

Варто закласти в бюджеті стажування та практику наших лікарів за кордоном, але за умови, що після цього вони 3-5 років відпрацюють в Україні. Потрібно серйозно задуматися над системою пільг для молодих лікарів та медичних працівників, яким пропонується робота у сільській місцевості. Наприклад, пільгова система отримання житла могла б стати гарною мотивацією для випускника вишу.

Міграція медичних працівників: що робить світ

Дефіцит медичних працівників – проблема не тільки українська. У «Доповіді про стан охорони здоров'я за 2006 рік: спільна робота заради здоров'я» йдеться про те, що у світі бракує 4,3 мільйони лікарів, акушерів, медичних сестер та інших представників медичного персоналу. Тобто, величезна кількість людей просто залишається без медичної допомоги, адже надати їм професійну допомогу просто нікому. Лівова частина країн, для яких дефіцит кваліфікованих кадрів стоїть дуже гостро, знаходиться на Африканському континенті. Поки що у звітах ВООЗ немає офіційних статистичних даних, але, враховуючи тенденції у нашій країні, то до цього списку скоро може долучитися і наша країна. В Україні безліч населених пунктів, де люди не в змозі звернутися до лікарів вузької спеціалізації, того ж кардіолога чи ендокринолога.

У 2013 році була розпочата робота з Глобальної стратегії для розвитку кадрових ресурсів світової системи охорони здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я значну увагу приділяє доступу до працівників охорони здоров'я у віддалених та сільських районах. Було прийнято дві резолюції – з міграції (WHA57.19) та швидкому зростанню масштабів підготовки

працівників охорони здоров'я (WHA59.23). В документах йдеться про механізми та заходи, які мають бути задіяні державами-членами задля кращого утримання лікарів та медичного персоналу.

В 2009 році була прийнята Кампальська декларація та Програма глобальних дій, що спонукає лідерів держав докласти максимальних зусиль для створення умов подолання кризи трудових ресурсів у медичній сфері. Програма з розширення доступу до працівників системи охорони здоров'я доповнює існуючу роботу над Глобальним кодексом практики з міжнародного найму медичних працівників, що був одностайно прийнятий у травні 2010 року на 63 сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. Основною метою цього Кодексу є встановлення добровільних принципів та стандартів міжнародного найму медичних працівників, враховуючи права, обов'язки та очікування країн походження та країн призначення, а також самих працівників. Завдяки положенням розробленого Кодексу суттєво полегшується міжнародна співпраця, яка торкається питань найму лікарів та медперсоналу.

Ще одним суттєвим елементом у боротьбі з проблемою нестачі медичних кадрів є створення та підтримка професійних мереж у світовій системі охорони здоров'я. Професійні співробітники охорони здоров'я відіграють ключову роль у підвищенні якості медико-санітарного обслуговування. Завдяки своїй діяльності через мережі та партнерства, ВООЗ здатна виконувати наступні задачі:

- Підтримка держав на рівні створення умов для міжпрофесійної освіти та обміну досвідом.

- Визначення міжнародних та регіональних мереж спеціалістів у сфері охорони здоров'я, що здатні внести свій вклад у глобальні ініціативи, пов'язані з охороною здоров'я.

- Встановлення зв'язків між медиками, науковцями та іншими спеціалістами, що мають відношення до сфери охорони здоров'я у всьому світі.

- Забезпечення можливості безперервної освіти для медичних працівників.

Як ми бачимо, сучасний світ є набагато ближчим, ніж нам може здатися. Проблеми, що стосуються здоров'я людини, вже не розглядаються на рівні окремої держави, а носять глобальний характер. Окрім проведення реформ, Україні потрібно якомога швидше інтегруватися у світові процеси. Безумовно, у нашій країні є певна специфіка, і розробляючи стратегії із призупинення відтоку медичних працівників, та дослухаючись до рекомендацій міжнародних експертів, ми не маємо діяти всупереч національним інтересам.

На прикладі наших сусідів (Польщі, Словаччини) ми бачимо, до яких кроків вдаються держави аби компенсувати відтік власних кадрів за рахунок наших лікарів. Наразі ми не можемо собі дозволити таку політику, адже за рівнем заробітної платні ми є найбіднішою країною у регіоні. У такій ситуації колись була Грузія. Цю проблему тодішня влада вирішила шляхом відведення 95% медичних закладів у приватний сектор та загального

медичного страхування населення. Ця система не є ідеальною, і у грузинській медицині ще безліч проблем, але їм вдалося зупинити масову еміграцію медичних працівників, які до того головним чином шукали роботу у Росії та країнах Європи. Ба більше, багато з грузинських лікарів, що працювали в інших країнах, повернулися до Грузії.

Зрозуміло, що наша країна в досить скрутному становищі, але це навпаки, має стати серйозним поштовхом для втілення реформ, що дозволять нам докорінно змінити ситуацію. Допоки громадськість незадоволена діями уряду, хоча ми визнаємо, що саме Міністерство охорони здоров'я є одним з флагманів сучасних реформ в Україні, через що у бік в. о. міністра лунає часто неправомірна та популістська критика від політиків.

Громадська організація Платформа Здоров'я закликає в першу чергу медичних працівників гуртуватися довкола цієї проблеми. Громадськість має бути включена до обговорення бюджету об'єднаних територіальних громад (ОТГ), що дозволить, наприклад, виділити кошти на надбавки для лікарів.

Сьогодні Україні професія лікаря потрібна як ніколи. Коли на Сході лунають постріли, а тисячі військових з посттравматичним синдромом намагаються адаптуватися до цивільного життя, саме лікар стає одним з рятувальників нації. І якщо владі не вдасться у найближчі роки зупинити масову еміграцію лікарів за кордон, то мільйони наших громадян сам на сам залишаться зі своїми проблемами (*Блог на сайті «Українська правда»: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5ab0bec6a5f7/>. – 2018. – 20.03*).

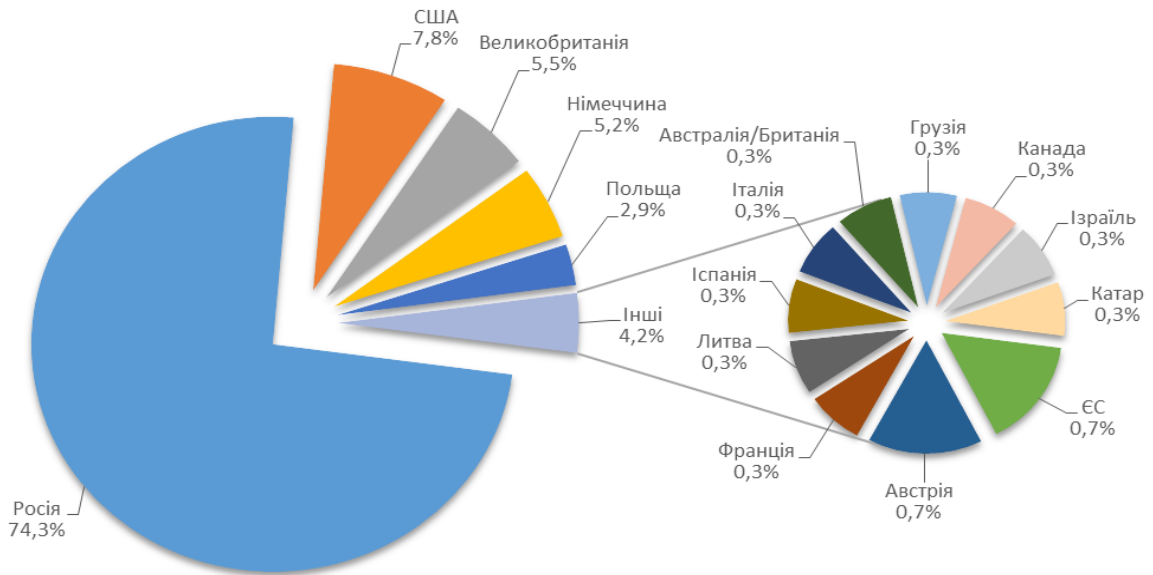
Україна у фокусі іноземних ЗМІ

О. Саморукова, мол.наук.співроб CIAЗ

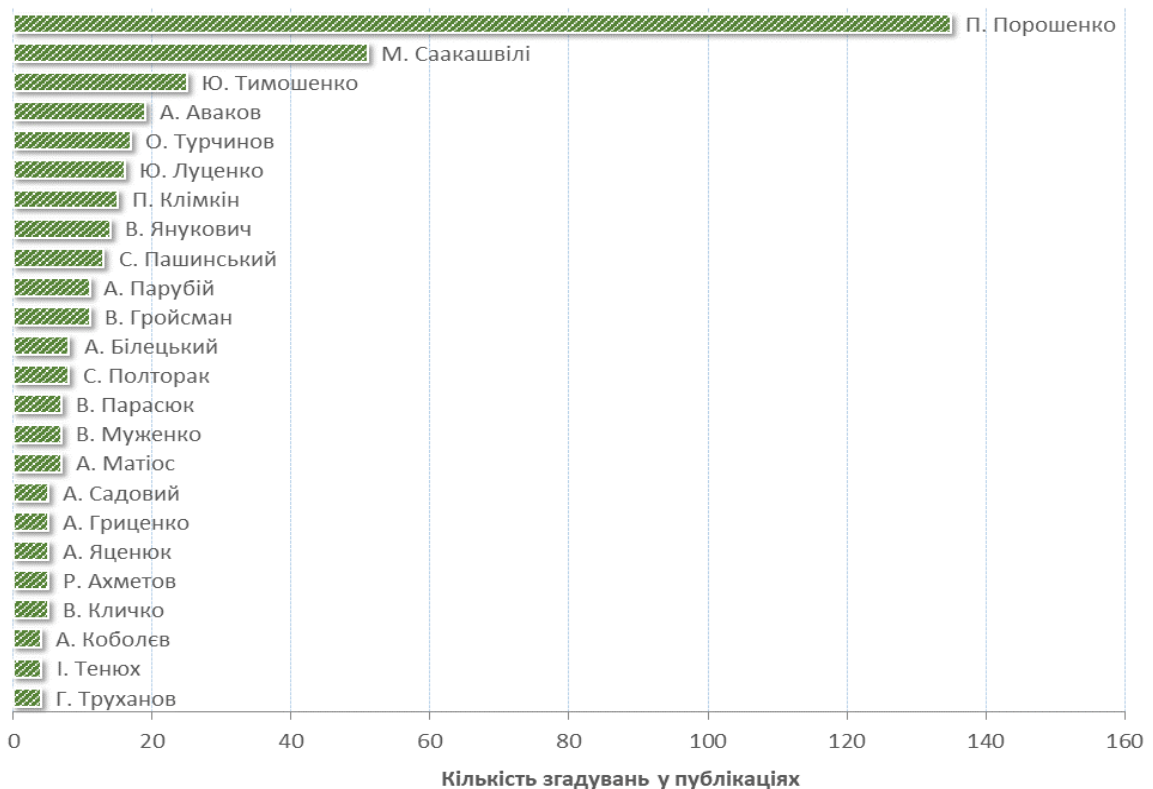
А. Берегельський, мол.наук.співроб НЮБ

Основні тенденції висвітлення української тематики у іноземних ЗМІ: кількісно-змістовний аналіз електронних матеріалів (лютий 2018 р.)

Співвідношення кількості публікацій по світу

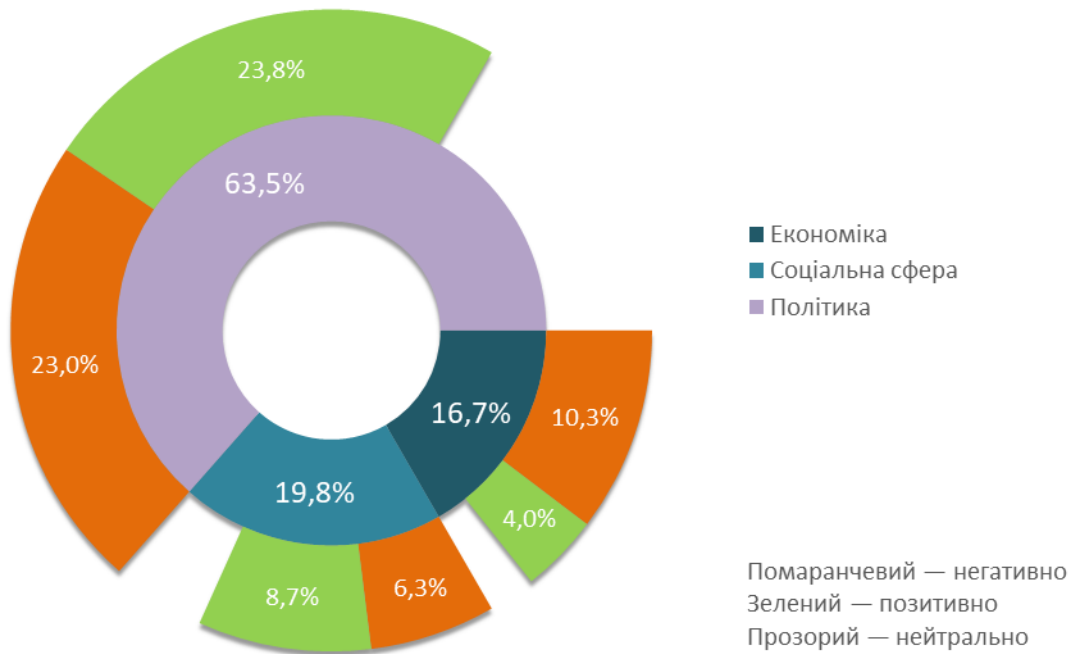
Персоналії в зарубіжних ЗМІ

Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

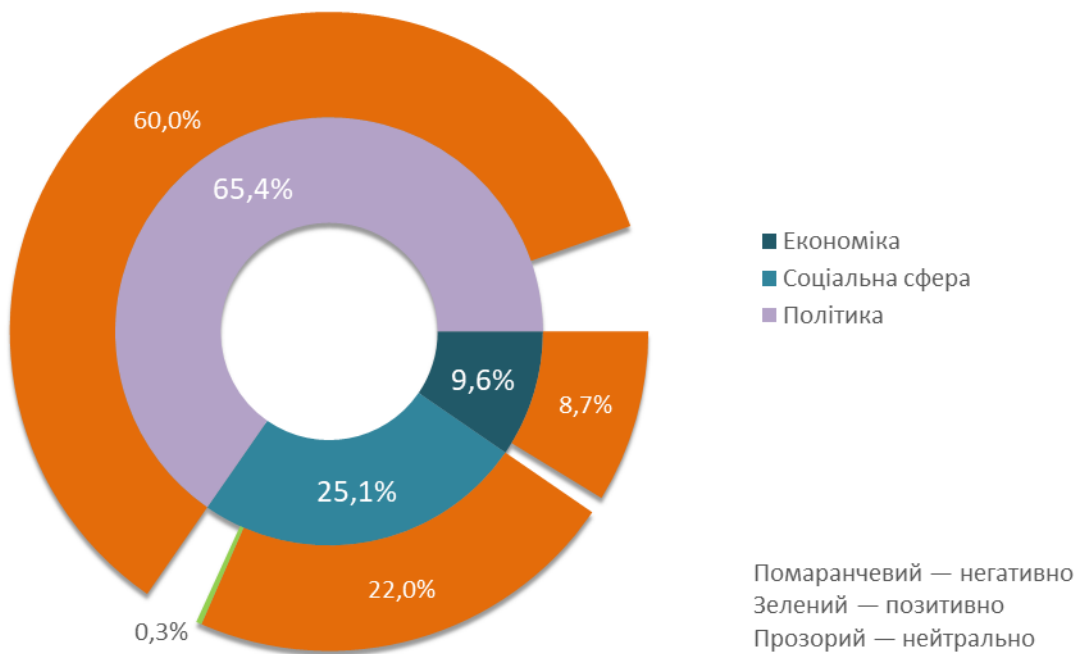
Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

Оцінний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

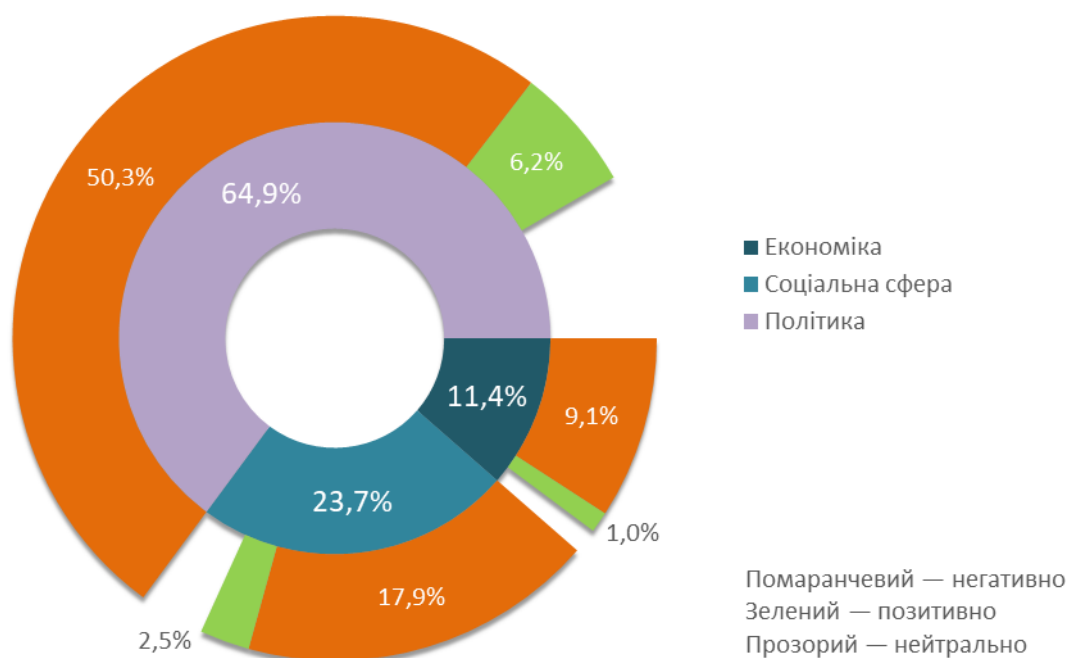
Оцінний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

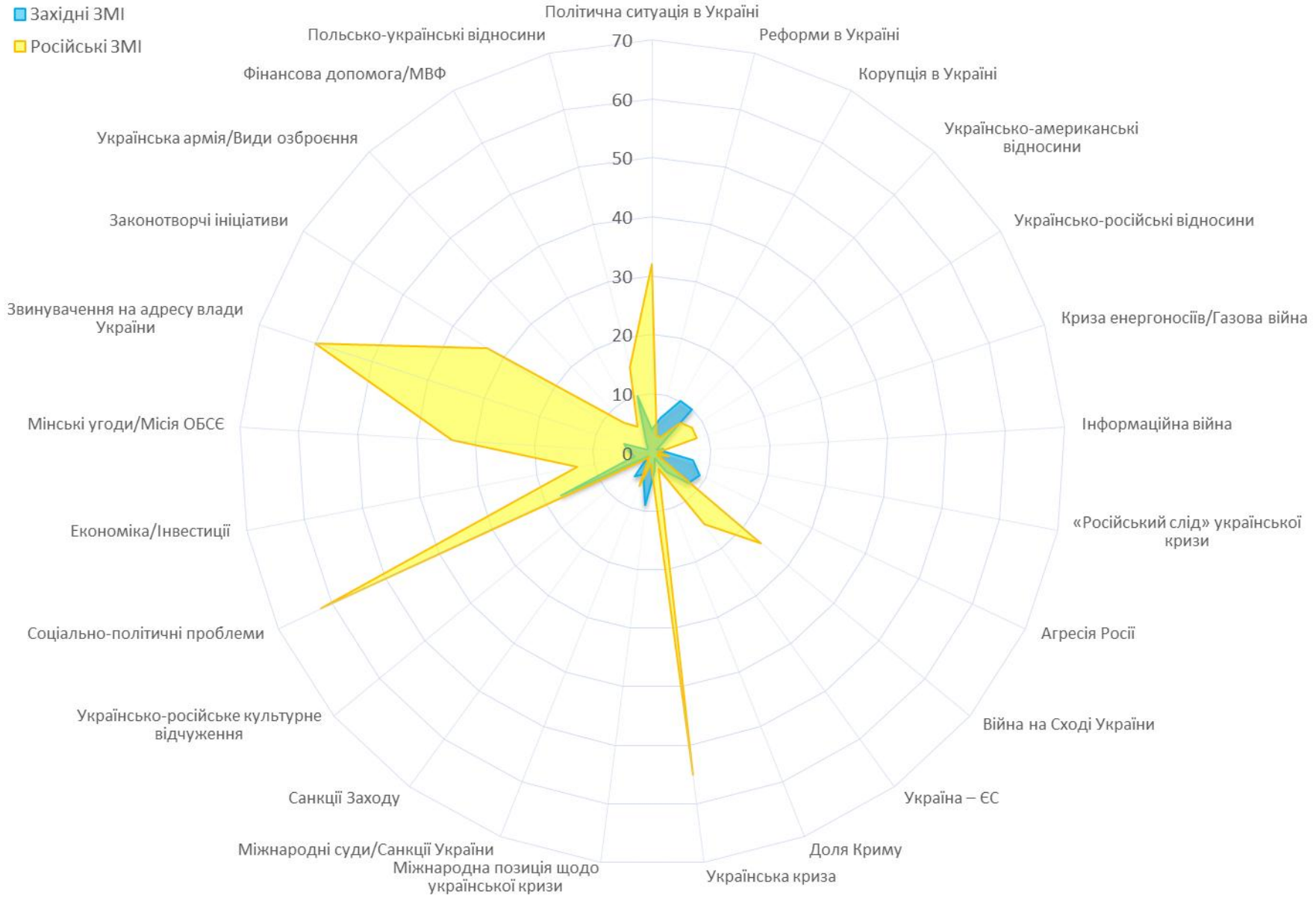
Оціночний розподіл за сферами діяльності

Оціночний розподіл за сферами діяльності

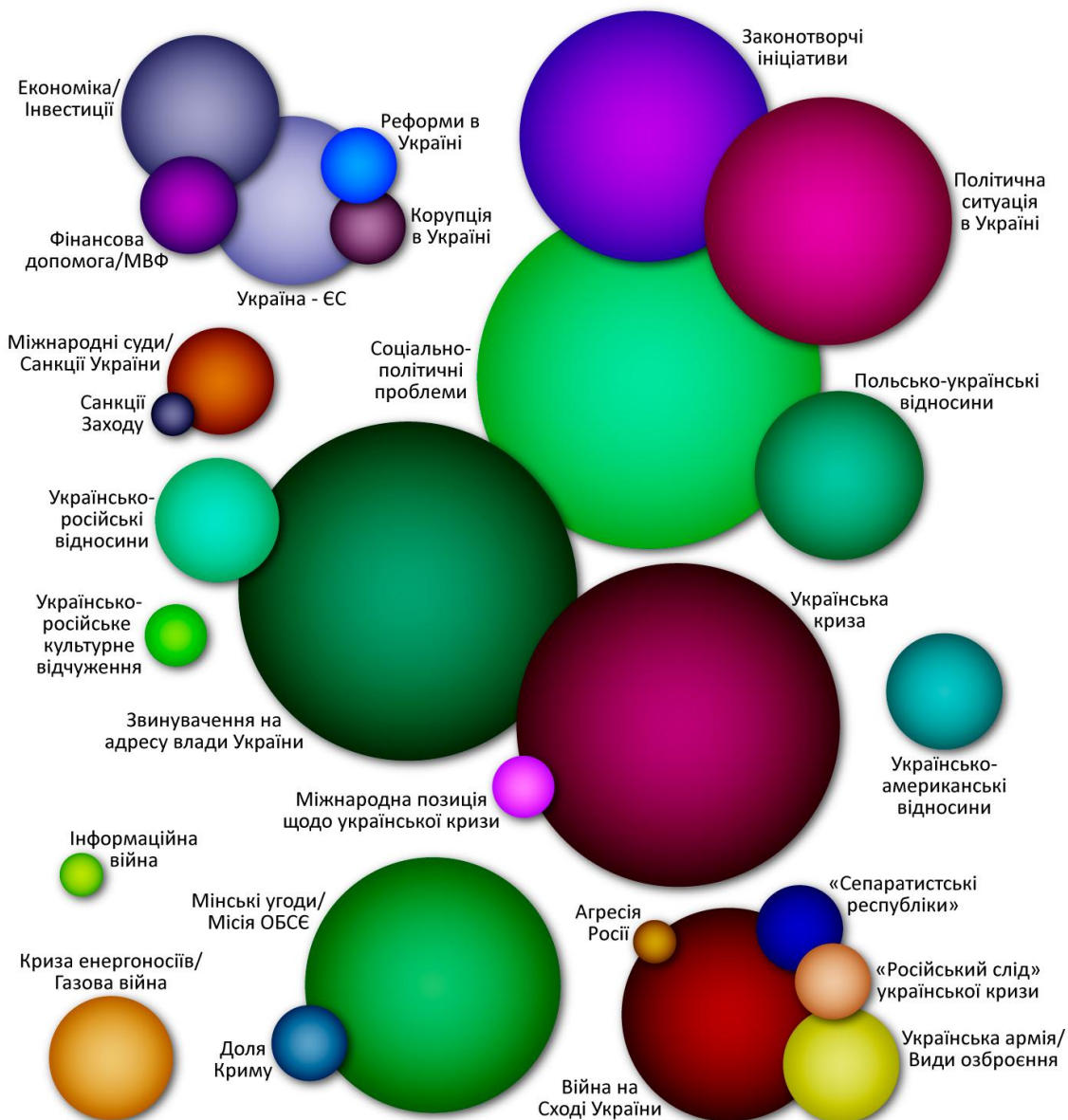
Співвідношення ключових тегів у західних та російських ЗМІ

Західні ЗМІ

Російські ЗМІ

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Чи стане «закон про аліменти» дієвим?

Президент України П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом удосконалення порядку стягнення аліментів». Цей документ спрямовано на забезпечення належного виконання рішень про стягнення аліментів. Закон дозволить зменшити заборгованість щодо сплати аліментів, а також забезпечить належне утримання осіб, які їх одержують. Законом внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, до Сімейного кодексу, Цивільного процесуального кодексу України і до низки інших законів, зокрема, до закону про дорожній рух та про порядок виїзду за кордон і в'їзду до України.

За інформацією Мінюсту, понад 500 тис. українських дітей є жертвами ухилення від сплати аліментів з боку батьків. В Україні також часто-густо трапляються випадки, коли недобросовісний батько, аби не виконувати рішення суду про стягнення аліментів, переписує майно на родичів або знайомих. У результаті забрати таке майно у рахунок боргу за аліменти до цього часу було практично неможливо. Відтепер же платник зобов'язаний буде розкрити джерело доходів і розповісти, звідки у нього кошти на дорогі покупки, навіть якщо майно належить не йому, а, наприклад, його новій дружині. Документом також встановлено, що до стягнення на користь однієї дитини передбачено одну чверть доходу одного з батьків, на двоє дітей – одну третину, а на троє і більше дітей – половину заробітку платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на кожну дитину. А у разі стягнення аліментів у твердій грошовій сумі мінімально можна претендувати на 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Документом введено й нові засоби примусового виконання рішень відносно боржників, які мають заборгованість зі сплати аліментів у розмірі, що сукупно перевищує суму відповідних платежів за шість місяців. Зокрема, законом встановлюється тимчасове обмеження таких осіб у праві виїзду за межі України, у праві керування транспортними засобами, користування вогнепальною мисливською та пневматичною зброєю. Однак, щодо обмеження права користування автомобілем передбачено винятки. Зокрема, ця санкція не буде застосовуватися, якщо неплатник заробляє на життя за допомогою транспортного засобу, утримує інваліда, проходить строкову військову службу або мобілізований, а також якщо проходить службу в районі проведення АТО. Також закон передбачає додаткові заходи задля примусового стягнення грошей з боржників. Основне нововведення полягає в тому, що відтепер такі заходи застосовуватимуться державними виконавцями без участі суду. Крім того, вводиться такий новий вид адміністративних стягнень, як суспільно корисні роботи, які, на відміну від громадських робіт, є платними і дозволяють боржникові, шляхом їх виконання, поступово погашати наявну заборгованість.

У разі ухилення від соціальних робіт, суд може зобов'язати боржника відбувати адміністративний арешт на термін до 15 діб. У такому разі одна доба арешту дорівнюватиме 15 год. невідбутих соцробіт. Соціальні роботи не призначаються особам, визнаним інвалідами I або II групи, вагітним жінкам, жінкам старше 55 років і чоловікам старше 60 років.

«Думаю, таким чином ми зможемо вирішити і соціальну проблему кожної територіальної громади щодо нестачі працівників робітничих професій за допомогою використання громадян, які не сплачують аліменти своїм дітям. Це буде непоганою мотивацією для дієздатних чоловіків аби влаштуватися офіційно на роботу і сплатити борг», – вважає міністр юстиції України П. Петренко.

Втім, обмеження не будуть застосовувати завжди, протягом усього життя боржника, а виключно на той період, поки той з батьків, який має борг, не погасить його повністю перед своєю дитиною.

Ще один плюс: тепер подання позовів про визнання батьківства, зміну місця проживання тощо, що дотепер активно використовувалося задля затягування розгляду спорів про стягнення аліментів, не буде основою для зупинки судових процесів. Це істотно скоротить терміни розгляду таких спорів.

«Заповнено і ряд законодавчих прогалів, наприклад, звільнення від сплати судового збору у спорах, похідних від стягнення аліментів, порядок стягнення неустойки у разі заборгованості за аліментами», – відзначив керівний партнер АТ «Suprema Lex» адвокат В. Мороз. За цього, неповнолітня дитина може відтепер самостійно отримувати гроші та розпоряджатися ними. Раніше нормами Сімейного кодексу прописувалося, що аліменти є власністю того з батьків, на ім'я якого вони виплачуються. Проте, зазначають юристи, залишається не зовсім зрозуміло, що робити з аліментами, які вже стягаються за рішенням суду на користь батьків.

Серед новацій, які вводяться з набранням чинності закону, є й норма, за якою той з батьків, хто ухиляється від сплати аліментів, втрачає на цей період право на ненадання згоди іншому з батьків на виїзд дитини на короткий термін за кордон на навчання, лікування чи відпочинок. Так, якщо планується виїзд дитини на строк до одного місяця, то дозвіл другого з батьків не потрібен узагалі. Якщо ж є потреба вивезти дитину на строк більш як один місяць, то депутати пропонують надати таку можливість за наявності довідки про заборгованість зі сплати аліментів у другого з батьків у розмірі, що сукупно перевищує суму відповідних платежів за шість місяців. «Це теж буде хороша мотивація для таких батьків, і в першу чергу, для мам – не просити, не принижуватися, аби дитина отримала дозвіл. З цього приводу ми проведемо роботу з нашими центрами безоплатної правової допомоги для того, аби роз'яснити нашим мамам у першу чергу, яким чином користуватися цією новацією і яким чином правильно отримати постанову державного виконавця та виїхати зі своєю дитиною за кордон на короткий період часу», – зазначають у департаменті юстиції. Втім, ця норма виклике у фахівців менше схвалення. Відзначається, що законотворці, порушуючи принцип рівності батьків, пропонують надати право самостійно вирішувати питання тимчасового виїзду дитини за межі України тому з батьків, з яким за рішенням суду визначено її

місце проживання.

Як відомо, питання надання дозволу на виїзд дитини за кордон – чи то за нотаріальною згодою, чи то за рішенням суду – є предметом більшості спорів між батьками з метою маніпулювання можливістю участі у вихованні дитини того з батьків, який проживає окремо від дитини. Тому, данне питання виїзду дитини за кордон, особливо у термінових випадках, викликаних особливими потребами дитини, потребує належного законодавчого врегулювання та комплексного підходу, уникаючи за цього порушення права кожного на вільне пересування та батьківських прав того, хто лише бере участь у вихованні дитини.

«Новим законом визначено, що розмір аліментів має бути достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Проте довести, що саме є для дитини необхідним, повинен стягувач аліментів», – відзначила юрист судового департаменту АТ «AVER LEX» О. Гайчєня. Тож доцільно було б визначити критерії рівня благополуччя дитини, за яких вона матиме належні умови для гармонійного розвитку. Матеріальне становище платника аліментів часто є нестабільним, мінливим і абсолютно не гарантованим. Тому право платника аліментів на перегляд щомісячних виплат має бути гарантовано і забезпечено державою та взято до уваги одержувачем аліментів.

Ризики нового закону активно обговорювались фахівцями та користувачами соціальних мереж в контексті справи українського телеведучого А. Мухарського, який вирішив залишити Україну внаслідок його прийняття: «... За три з половиною роки мною сплачено один мільйон гривень аліментів, але, незважаючи на це, в оплату якихось фіктивних боргів з аукціонів продають моє майно. Адже, за контрактом, я повинен заробляти 24 300 грн, на які щомісячно нараховується пеня. А ще на мені старі батьки і комунальні платежі ...Я не можу заробити такі гроші в країні, де йде війна. І доки в Україні не буде відрегульовано цей механізм належним чином, громадяни від'їжджатимуть звідси за кордон!», – повідомив артист, що мав тривалий конфлікт із екс-дружиною, у зв'язку із ухваленням закону.

Існують і інші застороги: в практиці мають місце випадки, коли чоловіки не отримують рішення про призначення аліментів за відсутності повісток. «На жаль, буває так, що людина своєчасно сплачує аліменти, а йому, за цього, не дає дозволу на побачення з дитиною екс-дружина. А це питання у даному законі не прописано», – констатує адвокат із сімейного права О. Простибоженко. Отже, на думку юриста, в Україні створено лише тільки версію правового регулювання призначення аліментів, яка потребує ще удосконалення (*За матеріалами ukrinform.ua, just-mykolaiv.gov.ua, zik.ua*).

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Головні зміни

Повідомлення на сайті ДФС від 16.03.2018

Податківці готуються до блокування ПН/РК. ДФСУ повідомила, що з 23:00 20 березня та максимум до 10:00 22 березня буде припинено роботу ЄРПН та деяких електронних сервісів для платників ПДВ в ІТС «Електронний кабінет». Обіцяють, що їх функціонування буде відновлено після завершення технічних робіт, але не пізніше 10 години 00 хвилин 22 березня 2018 року.

Закон України від 2149-VIII від 03.10.2017

Президент Петро Порошенко 13.03.2018 підписав Закон про ТОВ. Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування, крім певних положень, які почнуть діяти через рік із дня набуття чинності Закону.

Податки та збори

Податок на додану вартість

ІПК ДФС від 27.02.2019 № 796/6/99-99-15-03-02-15/ІПК

Постачання комісіонером послуг, пов'язаних з виконанням договору комісії (у тому числі передача від комісіонера до комітента результатів послуг, придбаних цим комісіонером за дорученням комітента), є об'єктом оподаткування ПДВ, якщо їх місце постачання розташоване на митній території України.

Податок на прибуток

Постанова НБУ від 01.03.2018 № 19

Іноземні інвестори зможуть репатріювати дивіденди з корпоративних прав і акцій, які нараховано за 2017 рік. Тепер українські компанії зможуть платити іноземним інвесторам дивіденди в іновалюті на суму до 7 млн дол. США в місяць незалежно від періоду, за який їх нараховано. Також Нацбанк розширив для українського бізнесу можливість достроково погашати зовнішні кредити і позики в іноземній валюті. Крім того, розширений перелік операцій бізнесу, на надходження по яких не поширюється вимога про обов'язковий продаж.

Податок на доходи фізичних осіб

ІПК ДФС від 22.02.2018 № 724/6/99-99-12-02-03-15/ІНК

При укладанні між ФО договорів дарування транспортних засобів

безпосередньо в сервісних центрах МВС, останні частково виконують функції податкового агента в частині надання інформації контролюючим органам про такі угоди, включаючи інформацію про суму доходу та суму сплаченого податку. Податки ж мають бути сплачені безпосередньо ФО, що отримує дарунок. Якщо за договором дарування транспортний засіб в дар передає ЮО, то всі функції податкового агента має виконати саме вона.

ІПК ДФС від 19.02.2018

№ 675/6/99-99-13-02-03-15/ІНК

Дохід у вигляді середньої зарплати, отриманий співробітником, що продовжив військову службу за контрактом, оподатковується ПДФО і військовим збором на загальних підставах. При цьому такий дохід є також базою нарахування ЄСВ.

Акцизний податок

ІПК ДФСУ від 26.02.2018

№ 786/6/99-95-42-03-15/ІПК

Суб'єкти господарювання (крім виробників) у разі здійснення виключно операцій з передачі (відпуску, відвантаження) пального в споживчій тарі ємністю до 2 літрів (включно), не є платниками акцизного податку та на них, відповідно, не поширюються норми ПК України щодо обов'язкового складання і реєстрації акцизних накладних в ЄРАН. Якщо такі суб'єкти господарювання (крім виробників) зареєстровані платниками акцизного податку, вони не зобов'язані складати акцизну накладну на обсяги передачі (відпуску, відвантаження) такого пального.

ІПК ДФСУ від 01.03.2018

№ 817/6/99-99-12-01-03-15/ІПК

Із зазначеної ІПК можна виокремити наступні висновки головного податкового відомства: – п.226.6 ст.226 ПК України визначає, що маркуванню підлягають усі алкогольні напої із вмістом спирту етилового понад 8,5 % об'ємних одиниць; – маркуванню підлягають усі алкогольні напої, які реалізуються в Україні, як вироблені в Україні, так і ті, що імпортуються в Україну, із вмістом спирту етилового понад 8,5 % об'ємних одиниць та розлиті у споживчу тару, в т.ч. алкогольні напої у тарі місткістю 5 літрів; – для маркування імпортованого вина міцністю понад 8,5 % об'ємних одиниць застосовуються акцизні марки АІ ВП із зазначенням суми акцизного податку, яка відповідає ємності тари та діючої ставки акцизного податку на момент отримання акцизних марок; – у разі ввезення маркованої підакцизної продукції на митну територію України податок сплачується під час придбання марок акцизного податку з доплатою (у разі потреби) на день подання митної декларації (пп. 222.2.2 ПКУ).

Державне регулювання
Перевірки, контроль, штрафи

ДФСУ 13.03.2018

ДФСУ на своєму офіційному сайті оприлюднила оновлений план-графік документальних планових перевірок платників податків на 2018 рік. Так співпало, що сталося це одразу після отримання і аналізу декларацій за 2017 рік.

Ліцензії, патенти, дозволи

Постанова КМУ
від 28.02.2018 № 143

Кабмін надав Держекоінспекції та Держархбудінспекції повноваження щодо здійснення державного ринкового нагляду.

Наказ МОЗ
від 26.01.2018 № 157

МОЗ скасував застарілі форми первинної облікової документації: скасовані талони, звітність по диспансерному спостереженню і медкарти студентів і дитини, змінюється також модель виклику лікаря додому.

Постанова КМУ
від 27.12.2017 № 1105

Отримати ліцензію на медичну практику стало простіше: зменшено кількість документів, необхідних для отримання ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики – більше не потрібен Акт санітарно-епідеміологічного обстеження об'єкта.

Ліквідація та банкрутство

Постанова КГС ВС
від 13.03.2018
у справі № 910/8698/17

Суд касаційної інстанції висловив правову позицію відповідно до якої сам факт ліквідації боржника (факт його припинення) за основним зобов'язанням, за наявності заборгованості останнього, яка не була погашена у ліквідаційній процедурі, не є підставою припинення договору застави (іпотеки), укладеного з третьою особою для забезпечення виконання основного зобов'язання ліквідованого боржника, якщо до цього заставодержателем (іпотекодержателем) було реалізовано його право на звернення стягнення на передане в заставу (іпотеку) майно відповідно до положень ст.590 ЦК України, ст.33 Закону України «Про іпотеку».

Галузі та сфери діяльності
Фінансові послуги

Постанова НБУ
від 22.02.2018 № 15

НБУ уточнив деякі положення Правил розрахунку банками загальної вартості кредиту для споживача. Тепер банки повинні представити споживачеві докладний розклад складових загальної вартості кредиту у вигляді графіка платежів. У той же час банк може не представляти споживачеві графік платежів в разі кредитування у вигляді кредитування рахунку, кредитної лінії.

Новини на офіційному веб-сайті НБУ
від 14.03.2018

НБУ вводить нові обігові монети номінальною вартістю 1, 2, 5 і 10 гривень, що замінять банкноти відповідних номіналів. Банкноти номіналом 1, 2, 5 і 10 гривень НБУ не вилучатиме з обігу, але припинить їх друк. Крім того, з 1 липня 2018 року в Україні будуть застосовуватися правила округлення загальних сум готівкових розрахунків. НБУ припиняє друкувати монети номіналами 1, 2, 5 і 25 копійок.

Постанова Верховного Суду
від 28.02.2018
у справі № 910/21160/16

Верховний Суд сформулював наступний правовий висновок: у разі виходу учасника з ТОВ чинне законодавство не передбачає настання у ТОВ обов'язку здійснити виплату такому учаснику вартості частини майна, пропорційну його частці у статутному капіталі ТОВ, в строки, коротші, ніж встановлені статтею 54 ЗУ «Про господарські товариства», а саме виплата здійснюється після затвердження звіту за рік, в якому він вийшов з товариства, і в строк до 12 місяців з дня виходу.

Об'єкти правовідносин
Земля

ПКУ ГУ ДФС у Чернігівській області
від 02.03.2018
№ 842/ПК/10/25-01-12-03-06

ПКУ передбачено два окремих спеціальних порядки індексації нормативної грошової оцінки земельної ділянки: для платників плати за землю, які перебувають на загальній системі оподаткування (підрозділ 6 Перехідних положень ПКУ) та для платників єдиного податку (підрозділ 8 Перехідних положень ПКУ). Водночас, пунктом 5 підрозділу 8 Перехідних положень ПКУ не встановлено особливого порядку індексації нормативної грошової оцінки земель на 2017 рік. Тому Товариство має обчислити базу оподаткування єдиного податку для угідь на 2017 рік із застосування НГО угідь та офіційно оприлюдненого індексу споживчих цін за 2016 рік.

***Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.05***

Інформацію про НГО земель населених пунктів розміщено на офіційному веб-порталі ДФСУ: Головна/Довідники/Інформація/Інформація про нормативну грошову оцінку земель населених пунктів (<http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/325490.html>).

***Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.05***

Довідки (витяги) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки мають подаватись на паперових носіях, оскільки формат (стандарт) такого документу в електронному вигляді відсутній.

***Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 112.04***

Фізичні особи, які вийшли на пенсію не за віком (за вислугу років, по інвалідності, у разі втрати годувальника тощо), після досягнення ними пенсійного віку мають право на пільгу щодо сплати земельного податку за земельні ділянки, що належать їм на правах приватної власності (за винятком земельних паїв).

Нерухомість

***ПК ДФСУ від 26.02.2018
№ 770/6/99-99-12-02-03-15/ПК***

На думку ДФСУ, оскільки ковбасний цех не використовується Товариством для провадження зареєстрованої економічної діяльності, основним видом діяльності якого є будівництво житлових і нежитлових будівель, то пільга зі сплати податку на нерухоме майно на такий об'єкт нерухомості ПКУ не передбачена.

Конкуренція

Звіт АМКУ за 2017 рік

Оприлюднено Звіт АМКУ за 2017 рік. Зокрема, здійснено аналіз Індексу глобальної конкурентоспроможності (81-ше місце України в світі), розроблений Всесвітнім економічним форумом, галузей з найбільшою кількістю порушень; повідомлено про рекордну кількість сплачених штрафів та пені (340,6 млн грн) тощо.

Праця

***Постанова ВСУ від 29.01.2018
по справі №743/1641/15-ц***

Укладений договір про повну матеріальну відповідальність з водієм підприємства не може бути підставою для матеріальної відповідальності водія у

повному розмірі заподіяної з його вини шкоди, оскільки на спірний випадок поширюються правила про відповідальність працівника у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше середнього місячного заробітку.

***Роз'яснення Фонду
соціального страхування України від 01.03.2018***

Під час оформлення листків непрацездатності в закладах охорони здоров'я скорочене найменування ЮО може використовуватись на рівні із повним у разі його затвердження установчими документами та внесенням відповідного запису до єдиного державного реєстру.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ¹

**Взгляд юриста
Юридический блог компании Jurimex
Про автора: Екатерина Тыщенко**

Кабельна ретрансляція і роялті правовласникам: чи відповідає українська практика світовій

В Україні, як і всюди в світі, є суб'єкти, які здійснюють ретрансляцію об'єктів авторського права і суміжних прав у багатоканальних телемережах – провайдери програмних послуг. Ретрансляція є основою розповсюдження телепрограм – це прийом і одночасна передача повних і незмінних телепрограм або істотних частин таких програм, які транслюються мовником. Тобто провайдери у своїй діяльності нічого не виробляють і не змінюють, а лише незмінно передають програми мовника.

Ретрансляція телеканалу споживачеві може відбуватись різними способами – кабелем (у тому числі IPTV), супутником тощо. При найпростішій ретрансляції кабелем для того, аби ми з вами бачили картинку на екрані, сукупно діють щонайменше два суб'єкти – мовник (медіагрупа або телеканал) та провайдер (наприклад, загальновідомі «Воля», «Тріолан»). Одним із найпоширеніших в Україні способів ретрансляції лишається кабельний.

Грошові відносини між провайдерами та ТВ-каналами

Донедавна для того, щоб мати можливість здійснювати ретрансляцію, більшості провайдерам потрібно було мати лише провайдерську ліцензію. А от домовлятися з телеканалами про «дозвіл» на ретрансляцію та відповідно платити за неї провайдери мали не завжди.

Це було пов'язано з наявністю в Україні універсальної програмної послуги, до якої входили усі найбільші ефірні телеканали. Зі внесенням змін до універсальної програмної послуги та виключенням з неї усіх найбільших медіа-груп модель відносин перебудувалась – провайдерам та телеканалам довелося домовитися про можливість ретрансляції за плату, залежну від аудиторії провайдера.

¹ Збережено стиль і граматику оригіналу

Отже, тепер кожен провайдер має платити телеканалу (крім тих, що залишились у списку універсальної програмної послуги) певну суму коштів за ретрансляцію програм мовника, якщо, звісно, хоче співпрацювати з ним.

У повсякденному вжитку таку суму коштів іноді називають «роялті за ретрансляцію» або «роялті за право ретрансляції» (наприклад, таке формулювання можна зустріти тут чи тут). Такі формулювання не можна назвати цілком коректними, адже основними суб'єктами відносин при наданні права на ретрансляцію є телеканали та провайдери, тоді як роялті – це винагорода авторам твору, правовласникам за використання об'єктів, зокрема, авторського і суміжних прав.

«Розплата» провайдерів за ретрансляцію об'єктів авторського і суміжних прав та феномен «повторного публічного сповіщення»

Є в житті українських провайдерів і інше, «справжнє», роялті – те, яке вони повинні платити за ретрансляцію об'єктів авторських і суміжного прав через організації колективного управління або безпосередньо правовласникам.

Обов'язок сплати цього платежу деталізований у постановах Кабінету Міністрів України №№ 71 та 72 від 18.01.2003, що стосуються мінімальних ставок роялті за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань та використання об'єктів авторського права і суміжних прав відповідно.

Наприклад, за ретрансляцію у передачах кабельного телебачення виконання або фонограми провайдер повинен сплатити як мінімум 5 % доходу, одержаного з того виду діяльності, у процесі якої здійснюється використання об'єктів суміжних прав.

Основним аргументом на користь необхідності винагороди в описаних відносинах є прирівняння ретрансляції до «повторного публічного сповіщення». Визначення цього законодавчого феномену законодавство не містить. Також і постанови Кабінету Міністрів України №№ 71 та 72 від 18.01.2003, якими його було введено в загальний вжиток, не роз'яснюють, що слід розуміти під цим терміном. Загалом у судовій практиці терміни «ретрансляція» та «повторне публічне сповіщення» вживаються в дужках, як взаємозамінні. Наочною ілюстрацією цього є постанова Верховного Суду України від 20.02.2018 у справі № 910/24539/16. Також таке можна побачити, наприклад, у рішенні Господарського суду міста Києва у справі № 910/1523/17, постанові Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/24539/16, рішенні Господарського суду міста Києва у справі № 910/6019/17 тощо.

До того ж відповідно до українського законодавства для того, щоб у підсумку сплатити роялті, провайдер має спочатку одержати згоду суб'єктів авторського права і суміжних прав на використання твору, виконання фонограми, відеограми тощо. Інакше ретрансляція буде становити порушення авторського або суміжних прав.

Така позиція була висловлена постановою пленуму Верховного Суду України № 5 від 04.06.2010 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» і активно підтримується судами різних інстанцій.

Прикладом може слугувати постанова Вищого господарського суду

України від 17.10.2017 у справі № 910/1523/17. Спир у цій справі виник між організацією-правовласником та провайдером «Воля-кабель». Провайдер здійснював ретрансляцію ТВ-каналу «Тоніс», який належав до універсальної програмної послуги. Однією з передач, що ретранслювалися, був концерт. Виконана на цьому концерті композиція стала підставою позову про порушення авторських прав.

Між телеканалом та провайдером були укладені договори, умовами яких провайдеру було надано право на ретрансляцію об'єкта суміжних прав – концерту. Проте, на думку позивача, така угода не може передбачати ретрансляцію об'єкта авторського права – пісні, яка виконувалась на концерті. Спираючись на те, що виключним правом автора є надання згоди на публічне сповіщення, позивач вимагав визнати ретрансляцію пісні порушенням прав автора та надання відшкодування за таке порушення.

Суди першої та апеляційної інстанції відмовили у задоволенні позову. ВГСУ не погодився з їхніми висновками та зазначив, що суди повинні ретельніше вивчити умови договору, яким надано право використання програми організації мовлення на предмет наявності дозволу на ретрансляцію. Розгляд справи по суті у суді першої інстанції, куди було повернуто цю справу, ще не розпочався.

Подібні аргументи були використані у рішенні Господарського суду м. Києва від 06.03.2017 у справі № 910/24539/16, яке було залишене без змін постановою Київського апеляційного господарського суду від 18.09.2017. Провайдер, який здійснив порушення авторських прав згідно з цими рішеннями суду, звернувся до Верховного Суду із заявою про касаційний перегляд. 20 лютого 2018 року ВСУ прийняв рішення, яким не задовольнив скаргу провайдера, залишивши в силі рішення суду першої інстанції.

Цікаво, що провайдер програмної послуги ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Інформаційні технології», який був фігурантом цих та ще декількох подібних справ, звернувся до Нацради з питань телебачення і радіомовлення з клопотанням про анулювання ліцензії провайдера, яке було успішно задоволено 25.01.2018.

У підсумку, якщо зі сплатою фіксованої суми роялті все зрозуміло, то ці судові рішення разом з терміном «повторне публічне сповіщення» викликають запитання.

Одне з них – чи повинні провайдери брати окремий дозвіл у правовласників на ретрансляцію об'єктів авторського права? З огляду на визначення ретрансляції як незмінного передавання сигналу, а також перехід до ринкового врегулювання відносин між телеканалами та провайдерами видається дивною необхідність провайдерів отримувати дозвіл використання об'єктів авторських і суміжних прав, адже це роблять телеканали шляхом укладення договорів із правовласниками.

Інше питання – чи становить будь-яка ретрансляція порушення авторських і суміжних прав? Відповідь – ні. Кожна ретрансляція унікальна, а отже, в кожному конкретному випадку буде різне регулювання. Іноземне законодавство і практика, описані у наступному розділі, дають розширене пояснення.

Ще питання – чи правильним з погляду законодавчої техніки є зрівняння

термінів «повторне публічне сповіщення» та «ретрансляція» – адже зрозуміло, що не будь-яка ретрансляція стане публічним сповіщенням, а тим більше повторним, тому що за визначенням, даним українським законодавцем, вони здійснюються одночасно і самого факту «повторності» немає.

А як «там»? Порівняння із законодавством і практикою США і Європи

У США Закон про авторське право встановлює конкретні випадки, коли ретрансляція (secondary transmission) не порушуватиме авторські права (у США немає поняття суміжних прав, всі об'єкти регулюються авторським правом).

Так, стаття 111 Закону про авторське право США, поміж іншого, встановлює, що кабельна ретрансляція не становитиме порушення авторського чи суміжних прав за дотримання сукупності умов: сигнал первинної передачі не повинен бути видозмінений будь-яким чином; провайдер повинен мати ліцензію на діяльність провайдера; провайдер повинен сплачувати роялті за фіксованими ставками у відсотках від абонентської плати (мається на увазі роялті за ретрансляцію, аналогічне нашим за Постановами КМУ №№ 71 та 72, фіксовані суми за незмінну ретрансляцію); первинна трансляція призначалася для невизначеного кола осіб (крім випадків, коли суб'єкт, який її здійснює, має ліцензію, коли ретрансляція санкціонована відповідними державними органами та коли сигнал не підлягає будь-якій видозміні).

Повернемося до визначення провайдера програмної послуги, наданого Законом України «Про телебачення і радіомовлення». Тут провайдер програмної послуги – це суб'єкт господарювання, який на підставі ліцензії, виданої Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення, на договірних засадах надає абонентам можливість перегляду пакетів програм, використовуючи для передавання цих програм ресурси багатоканальних телемереж.

З цього визначення випливає, що провайдер не може впливати на зміст програми, яку він ретранслює, та не може видозмінювати сигнал. Він відіграє роль посередника, «вимикача» між глядачем і каналом.

Якщо аналізувати відповідність діяльності українських провайдерів американському закону, то бачимо таке:

- провайдер ніяким чином не видозмінює сигнал, тобто відповідає першій вимозі;

- всі провайдери мають провайдерську ліцензію, а отже, друга вимога дотримана;

- для українських провайдерів, як і для американських, розроблений порядок сплати фіксованих відрахувань за використання об'єктів авторського і суміжних прав;

- за загальним правилом ретрансляція призначається невизначеному колу осіб, що також відповідає американському закону.

Тому згідно з американським законодавством для українських провайдерів не було б необхідності укладати договори з правовласниками, організаціями колективного управління, виконавцями тощо, оскільки ретрансляція не становила б порушення авторських прав.

Натомість лишався б обов'язок сплати фіксованої суми роялті, для чого наявність договору з правовласником також не є необхідною, адже

законодавство встановлює чіткий розмір роялті у відсотках від доходу будь-якого кабельного провайдера будь-якій організації колективного управління. Звісно, про укладення договору з телеканалом на право ретрансляції забувати не слід, але воно лежить зовсім в іншому полі та стосується лише відносин провайдера і телеканалу, не зачіпаючи авторські права (презюмується, що ТВ-канал законно використовує авторсько-правовий контент).

Отже, в Америці провайдер повинен: платити каналу за ретрансляцію (сума індивідуально визначається договорами) та фіксовану суму роялті як відрахування від доходу за використання всіх об'єктів авторського права в цілому.

Що ж до Європи, то у далекому 2007 році дослідники висловлювали позицію, згідно з якою провайдери повинні бути відповідальними за дотримання авторських прав нарівні з мовниками. Тоді панувала позиція про необхідність укладення ними окремих авторських договорів з відповідними правовласниками. Вони повинні були купувати права на ретрансляцію, наприклад фільмів, окремо від мовника.

Основним аргументом було відділення права ретрансляції кабелем від права телерадіоорганізації на публічне сповіщення. Вказувалось, що у разі, коли першопочаткова трансляція та її ретрансляція здійснюються різними суб'єктами, у будь-якому випадку ретрансляція буде новим публічним сповіщенням (нагадує вітчизняний термін «повторне публічне сповіщення»). Тобто критерій відмінності суб'єктів визнався основним.

Але зараз все остаточно змінило рішення Суду Справедливості ЄС (Суду Правосуддя ЄС) у справі АКМ v. Zürs.net (C-138/16), яким було розтлумачено статті 3(1), 5 Директиви 2001/29 ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві та статтю 11bis(1)(ii) Бернської конвенції.

Висновок Суду полягав у тому, що паралельна, повна і незмінна ретрансляція по кабелю програм, які першопочатково транслювались національною телерадіоорганізацією на одній і тій самій національній території, не є доведенням до загального відома (публічним сповіщенням).

Суд ЄС пояснює свою позицію так. Є телеканал, ефірний сигнал якого поширюється на всю територію Австрії. Цей телеканал є загальнодоступним. Тобто телеканал не контролює аудиторію, яка може дивитися трансляцію, а отже, її можна визначити як «всі жителі Австрії». Правовласник укладає з цим телеканалом договір, у якому останньому надається дозвіл на первинну трансляцію об'єкта авторського та/або суміжних прав (без деталізації щодо можливості ретрансляції). Таким чином, правовласник надав дозвіл на публічне сповіщення (доведення до загального відома) телеканалу, програму якого може подивитися будь-який австрієць.

З цього можна зрозуміти, що правовласник знав, що його твір може подивитися необмежене коло осіб. Кабельна ретрансляція уже доступного всім сигналу таким чином не є доведенням до відома публіки, адже публіка не змінилася, вона лишилася такою, що і була при укладенні договору між правовласником і телеканалом. Тобто ретрансляція не вважається публічним сповіщенням, якщо аудиторія телеканалу може збігатися з аудиторією

провайдера.

Більш загальним, але таким, що підтверджує попередні висновки, є рішення Суду Справедливості ЄС (Суду Правосуддя ЄС) у справі С-117/15 від 31 травня 2016 р. Воно стосується тлумачення Директиви ЄС про кабелі та супутники. Згідно з цим рішенням дозвіл правовласника на, зокрема, ретрансляцію потрібен, лише якщо твір доводиться до відома більш широкого кола публіки, ніж публіка телеканалу.

Критерій «нової публіки»

Критерій необхідності «нової публіки» є одним з критеріїв визначення наявності доведення до відома (публічного сповіщення). Концепція цього критерію свого часу була розроблена судом Справедливості ЄС (Судом Правосуддя ЄС). За його висновками «нова публіка» – це публіка, яка не була взята до уваги власником авторських прав, коли він давав згоду на первинне доведення до відома.

Спочатку Суд Справедливості застосовував цей тест для визначення того, що трансляція футбольних матчів у барі чи ресторані – це доведення до відома, адже клієнти бару вважаються «новими», або ретрансляція багатоканальної телемережі у приватні готельні номери заборонена, тому що гості готелю є «новою публікою». На питання, чому клієнти бару, ресторану, спа тощо є «новою публікою», а споживачі, підключені до кабельної мережі, – ні, в загальному можна відповісти так: вони є «спеціальними суб'єктами», для них ретрансляція здійснюється спеціально, приватно, вибірково. Ретрансляцію для конкретно цих суб'єктів автор передбачити заздалегідь не міг.

Більш універсальним цей критерій став після рішення про те, що гіперлінки вважаються доведенням до відома, оскільки за ними переходить «нова публіка», за винятком випадків, коли об'єкти авторського права в мережі Інтернет є загальнодоступними – тоді посилання на них не є залученням нової публіки.

Для України концепція «нової публіки» дуже важлива. Згадаємо проаналізоване вище рішення Вищого господарського суду України від 17.10.2017 у справі № 910/1523/17. Спир у справі виник між провайдером, який здійснював ретрансляцію каналу, що належав до універсальної програмної послуги, та автором. Нагадаємо, йшлося про ретрансляцію телеканалу універсальної програмної послуги, тобто про випадок, коли провайдер зобов'язаний ретранслювати у своїй кабельній мережі все, що транслюється у відкритому ефірі на території розташування кабелю. За встановленими Судом ЄС критеріями, «нової публіки» в цьому випадку немає, а отже, авторські чи суміжні права не порушуються.

Тому і європейська, і американська практики вказують, що за загальним правилом провайдер не повинен індивідуально просити дозвіл на використання об'єктів авторського і суміжних прав. Повна незмінна ретрансляція аудиторії, яка збігається з аудиторією мовника, не впливає на авторські і суміжні права та не може їх порушувати. Крім того, в Україні є подібний до зарубіжного механізм стягнення роялті – і лише він є правильним у вітчизняній практиці.

Висновки

Можна зробити висновок, що українське законодавство і практика «відстають» від іноземних. Спори правовласників та провайдерів у судах

вирішуються на рівні європейських суджень 10-річної давнини.

Сфера медіа-права є складною і має багато індивідуальних варіантів розвитку відносин між суб'єктами. Проте закордонна практика виробила уже готові керівництва до дій як для найбільш типових ситуацій, так і індивідуальних. Видається вартим звернути на них увагу, аби ліквідувати величезний розрив(<http://jurblog.com.ua/2018/03/kabelna-retranslyatsiya-i-royalti-pravovlasnikam-chi-vidpovidaae-ukrayinska-praktika-svitoviy/>). – 2018. – 03.03).

Взгляд юриста

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Екатерина Тыщенко

ICANN та Єврокомісія фіналізують зміни доступу до WHOIS

ICANN представила до обговорення моделі змін до політики WHOIS у зв'язку з новим Регламентом ЄС про персональні дані (GDPR), який набирає чинності 25 травня 2018 року. Нагадаємо, що цей Регламент підіймає рівень захисту персональних даних на якісно новий щабель, удосконалюючи як права осіб, так і відповідальність за, зокрема, публічне розголошення персональних даних без законних підстав.

У зв'язку з наближенням чинності GDPR європейці почали широке обговорення відповідності роботи бази доменних імен до вимог Регламенту. Було зрозуміло, що на загальнодоступний WHOIS, у якому відкриті імена реєстрантів, електронні адреси, а іноді і поштові адреси з телефонними номерами, чекають значні зміни.

На території нашої країни інструментарій WHOIS у чинному вигляді є важливим для реалізації багатьох правових механізмів: захисту авторського і суміжних прав в інтернеті, честі, гідності та ділової репутації фізичних осіб. Опубліковані ICANN моделі реформування бази даних реєстрантів доменних імен проливають світло на те, чого нам слід чекати в недалекому майбутньому.

Всього моделей три, дві з них більш ліберальні, остання – радикальна.

Перша модель впливатиме на зареєстровані в Україні доменні імена обмежено – лише коли реєстранти обробляють дані громадян ЄС або залучають до обробки компанії-нерезиденти ЄС. Також вона стосується даних фізичних осіб, захист яких в Україні нині на високому рівні.

Друга модель має два підвиди щодо географічної сфери застосування: аналогічну першій та таку, що має застосовуватись до всього світу.

Обидві моделі лишають мінімум даних, що доступні публічно. Основною відмінністю між ними є те, що згідно з другою моделлю ім'я реєстранта публікуватиметься виключно за його дозволу. При цьому, на публічне обговорення виноситься норма щодо того, аби це стосувалося як фізичних, так і юридичних осіб.

Якщо норма щодо юридичних осіб буде утверджена, то процедура захисту деяких об'єктів авторського і суміжних прав в мережі інтернет ускладниться, адже тут першим етапом є звернення якраз до власника веб-сайту, дані про якого слід дізнаватись із WHOIS (якщо власник проігнорує норму закону «Про

авторське право і суміжні права» щодо обов'язковості публікації відомостей про себе на самому сайті). Хоча, з іншого боку, є сумніви щодо можливості впливу GDPR на дані юридичних осіб, адже вони не є персональними за своєю природою.

Остаточнo змінить усталений порядок модель номер 3. Вона буде стосуватися баз доменних імен по всьому світові. Згідно з моделлю, всі дані WHOIS будуть надаватися лише за обґрунтованим запитом уповноваженим органам/особам, нап'яму їх дізнатися буде неможливо.

Європейська комісія проаналізувала пропозиції ICANN і висловила свою думку щодо них. З тексту важко виокремити чітку позицію надання переваги будь-якій з моделей. Видається, ніби у них всіх є певні переваги і недоліки.

Найбільш ефективною щодо захисту персональних даних комісія називає третю модель, але й наголошує, що вона занадто ускладнить життя осіб, для яких WHOIS – джерело при захисті прав. Також така модель не відповідає нормам законодавства, що не стосується персональних даних, багатьох європейських країн(<http://jurblog.com.ua/2018/03/icann-ta-evrokomisiya-finalizuyut-zmini-dostupu-do-whois/>). – 2018. – 03.03).

Блог на сайті «pravotoday.in.ua/»

Про автора: Е.А. Морозов, адвокат (судебная защита)

Обов'язковість відповіді на запит податкового органу

Верховний суд дослідив питання обов'язковості надання відповіді та інформації на запит податкового органу, а також випадки коли платник податків звільнений від вказаного обов'язку.

02 березня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в контексті справи №820/2762/17, адміністративне провадження №К/9901/4288/17 (ЄДРСРУ № 72551847) досліджував доволі розповсюджену ситуацію щодо визнання нечинним та скасування наказу про проведення перевірки платника податку з підстав не отримання (відмови від надання) відповіді на запит податкового органу.

У даній справі платник податку надав письмову відповідь, у якій відмовив у наданні інформації та документів, що зазначені в запиті, у зв'язку із невідповідністю наданого запиту вимогам, передбаченим положенням п.73.3 ст.73 Податкового кодексу України, а також з посиланням на те, що у запиті не визначено жодної з передбачених законодавством підстав для його надсилання.

З урахуванням зазначеного начальником податкового органу винесений наказ «Про проведення документальної позапланової виїзної перевірки Товариства...».

Суд вказує, що відповідно до пункту 75.1 статті 75 Податкового кодексу України документальні перевірки проводяться контролюючими органами в межах їх повноважень виключно у випадках та у порядку, встановлених Кодексом.

Згідно із абзацом четвертим підпункту 75.1.2 пункту 75.1 статті 75 Податкового кодексу України документальна позапланова перевірка не

передбачається у плані роботи контролюючого органу і проводиться за наявності хоча б однієї з обставин, визначених Кодексом.

ВАЖЛИВО: Перелік обставин, за наявності яких контролюючий орган може призначити документальну позапланову перевірку, передбачено пунктом 78.1 статті 78 Податкового кодексу України.

Законом України від 21 грудня 2016 року № 1797-VIII "Про внесення змін до Податкового кодексу щодо покращення інвестиційного клімату в Україні" (далі по тексту – Закон № 1797), який набрав чинності з 1 січня 2017 року (за виключенням окремих статей), до Податкового кодексу України вносяться зміни, що стосуються контрольно-перевірочної роботи.

Законом № 1797 уточнено підстави для проведення позапланових документальних перевірок. Зокрема, підпункт 78.1.1 пункту 78.1 статті 78 Податкового кодексу України доповнено змістом, що надає можливість проведення позапланової перевірки також у разі отримання інформації, яка свідчить про порушення вимог податкового законодавства.

При цьому підпунктами 78.1.1, 78.1.9 п. 78.1 ст. 78 Кодексу встановлено термін для надання платниками податків пояснень на запит контролюючого органу – 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту, та вимоги до його змісту.

Отримання податкової інформації та направлення запитів контролюючими органами регламентовано статтею 73 Податкового кодексу України та постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2010 року № 1245 "Про затвердження Порядку періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом" (далі – Порядок). Зокрема, чітко визначено перелік підстав для направлення суб'єкту господарювання запиту про подання інформації, а також вимоги до його оформлення.

Так, відповідно до пункту 73.3 статті 73 Кодексу контролюючі органи мають право звернутися до платників податків та інших суб'єктів інформаційних відносин із письмовим запитом про подання інформації (вичерпний перелік та підстави надання якої встановлено законом), необхідної для виконання покладених на контролюючі органи функцій, завдань, та її документального підтвердження.

ВАЖЛИВО: За змістом пункту 10 Порядку встановлено, що запит щодо отримання податкової інформації від платників податків та інших суб'єктів інформаційних відносин оформляється на бланку органу державної податкової служби та підписується керівником (заступником керівника) зазначеного органу. У запиті зазначаються: посилання на норми закону, відповідно до яких орган державної податкової служби має право на отримання такої інформації; підстави для надіслання запиту; опис інформації, що запитується, та в разі потреби перелік документів, що її підтверджують.

У разі, коли запит складено з порушенням вимог, викладених в абзацах першому та другому пункту 73.3 статті 73 Кодексу, платник податків звільняється від обов'язку надавати відповідь на такий запит.

Колегія суддів зазначає, що вимоги, які висуваються до змісту запиту є нормативно визначеними і поширювальному тлумаченню не підлягають.

(!!!) З матеріалів справи вбачається, що запити, направлені відповідачем на адресу позивача містили вказівку на фактичну і правову підстави направлення запиту – підпункти 78.1.1, 78.1.4 пункту 78.1 статті 78 Податкового кодексу України, а також обставини, встановлені на наслідком діяльності інформаційних систем автоматизованого моніторингу. Запити містили опис інформації, що запитується, та орієнтовний перелік документів, що її підтверджують.

За таких обставин на позивача покладался обов'язок щодо надання інформації, про надання якої і складений запит податкового органу.

ВИСНОВОК: Окремі дефекти запиту про надання інформації і наказу про призначення податкової перевірки для вирішення оспорюваного питання значення немає, оскільки відповідно до усталеної судової практики, зокрема, відсутність або неповнота посилань на конкретні пункти Кодексу не повинні розглядатися як підстава для визнання наказу протиправним, якщо зі змісту такого наказу видається за можливе ідентифікувати передбачену законодавством фактичну підставу для призначення відповідної перевірки.

Тобто, фактичною підставою для проведення позапланової виїзної перевірки платника податку стало ненадання ним пояснень та їх документального підтвердження на обов'язковий письмовий запит податкового органу, який сформовано на підставі інформації з інформаційних систем автоматизованого моніторингу.

З урахуванням зазначеного вбачається, що відмова платника податку від надання відповіді (інформації) на запит податкового управління повинна бути обґрунтованою та змістовною... адже в протилежному випадку на останнього чекає податкова перевірка!!! (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/3597/1996/>). – 2018. – 06.03).

Блог на сайті «pravotoday.in.ua/»

Про автора: Е.А.Морозов., адвокат (судебная защита)

Верховний суд: відмінність нововиявлених від нових обставин

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду дослідив питання щодо відмінності нововиявлених обставин від нових обставин.

Суд вказав, що згідно із частиною першою статті 361 ЦПК України (в редакції, що діяла на час розгляду справи в апеляційному порядку) рішення суду переглядається у зв'язку з нововиявленими обставинами судом, який ухвалив дане рішення.

Необхідними умовами для визначення відповідної обставини нововиявленою, передбаченою пунктом 1 частини другої статті 361 ЦПК України (в редакції, що діяла на час розгляду справи в апеляційному порядку), є те, що, по-перше, вона існувала на час розгляду справи; по-друге, ця обставина не могла бути відома заявникові на час розгляду справи; по-третє, вона входить до предмета доказування у справі та може вплинути на висновки суду про права та обов'язки учасників справи.

(!!!) Тобто, обставини, що обґрунтовують вимоги або заперечення сторін чи

мають інше істотне значення для правильного вирішення справи, існували на час ухвалення судового рішення, але залишалися невідомими учасникам справи, та стали відомими тільки після ухвалення судового рішення, є нововиявленими обставинами.

ВАЖЛИВО: Обставини, які виникли чи змінилися тільки після ухвалення судового рішення, а тому не могли бути враховані судом при ухваленні судового рішення, є новими обставинами і можуть бути підставою для пред'явлення нової позовної вимоги або інших вимог на стадії виконання судового рішення.

Таким чином, обставина, на яку посилається заявник зокрема на факт набрання законної сили рішенням районного суду в частині визнання недійсним договору іпотеки, за своєю правовою природою не є нововиявленою, і не дає підстави для перегляду у зв'язку з нововиявленими обставинами рішення апеляційного суду (Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду 14 лютого 2018 року справа № 147/325/13-ц, провадження № 61-1656св17, ЄДРСРУ № 72348780).

Аналогічне твердження міститься у постанові ВС від 21 лютого 2018 року по справі № 363/2936/15-ц (ЄДРСРУ № 72459719).

Разом з цим, неподання стороною або особою, яка бере участь у справі, доказу, про який їй було відомо та який підтверджує відповідні обставини, а також відмова суду у прийнятті доказів не є підставами для перегляду судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами (Постанова ВС від 21 лютого 2018 року справа № 454/3003/14-ц, ЄДРСРУ № 72378039).

П. 4 постанови пленуму ВССУ № 4 від 30 березня 2012 року «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» вказує, що вирішуючи питання про наявність нововиявлених обставин, суд повинен розмежовувати нововиявлені обставини та нові обставини.

Так, обставини, що обґрунтовують вимоги або заперечення сторін чи мають інше істотне значення для правильного вирішення справи, існували на час ухвалення судового рішення, але залишаються невідомими особам, які беруть участь у справі, та стали відомими тільки після ухвалення судового рішення, є нововиявленими обставинами.

Обставини, які виникли чи змінилися тільки після ухвалення судового рішення і не пов'язані з вимогою в цій справі, а тому не могли бути враховані судом при ухваленні судового рішення, є новими обставинами і можуть бути підставою для пред'явлення нової вимоги (зокрема, погіршення майнового стану відповідача після ухвалення рішення про стягнення з нього аліментів).

ВИСНОВОК: необхідно розрізняти нові докази та докази, якими підтверджуються нововиявлені обставини, оскільки нові докази не можуть бути підставою для перегляду судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами(<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/3597/1997/>). – 2018. – 06.03).

Блог на сайті «pravotoday.in.ua/»

Про автора: Е.А.Морозов., адвокат (судебная защита)

Останній строк сплати податку припадає на вихідний день? Що робити?

Верховний суд: сплата податків, якщо останній день строку їх сплати припадає на вихідний або святковий день.

14 березня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в рамках справи № 820/1867/17, адміністративне провадження № К/9901/2067/17, ЄДРСРУ № 72791164 роз'яснив про наслідки, які настають при сплаті податків, якщо останній день строку сплати припадає на вихідний або святковий день.

Згідно пунктом 49.2 статті 49 ПК України, якщо останній день строку подання податкової декларації припадає на вихідний або святковий день, то останнім днем строку вважається операційний (банківський) день, що настає за вихідним або святковим днем.

Як визначено у статті 5 Європейської конвенції про обчислення строків (ETS №76) від 16 травня 1972 року, підписаною державами – членами Ради Європи, яка застосовується до обчислення строків у цивільних, комерційних і адміністративних справах, при обчисленні строку суботи, неділі та офіційні свята враховуються. Однак, якщо *dies ad quem* (для цілей цієї Конвенції термін *dies ad quem* означає день, у який строк спливає) строку, до спливу якого має бути здійснена та чи інша дія, припадає на суботу, неділю, офіційне свято чи день, який вважається офіційним святом, встановлений строк подовжується на перший робочий день, який настає після них.

У відповідності до частини 1 статті 15 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року №1906-IV чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права.

За змістом пункту 3.2 статті 3 ПК України якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору.

При цьому, пунктом 56.21 статті 56 ПК України встановлено, що у разі коли норма цього Кодексу чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі цього Кодексу, або коли норми різних законів чи різних нормативно-правових актів, або коли норми одного і того ж нормативно-правового акта суперечать між собою та припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу, рішення приймається на користь платника податків.

Таке застосування норм податкового законодавства відповідає й основним засадам податкового права, проголошеним у статті 4 ПК України.

ВИСНОВОК: Враховуючи наведене за встановлених судами обставин здійснення позивачем сплати податку у перший робочий день після вихідного,

Верховний Суд погоджується із висновками судів попередніх інстанцій про недопущення ним порушення правил сплати (перерахування) податку та відсутність підстав для притягнення до відповідної відповідальності за це.

P.s. Вказаний висновок узгоджується із правовою позицією Верховного суду України висловленій 9 червня 2015 року у справі № 21-18a15 де колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що у разі якщо останній день строку подання податкової декларації, передбачений підпунктом 49.18.1 пункту 49.18 статті 49 ПК, припадає на вихідний або святковий день, граничним строком подання такої декларації є перший після нього робочий день. Тому початок перебігу встановленого пунктом 57.1 статті 57 ПК десятиденного строку для сплати зазначеного у декларації податкового зобов'язання пов'язаний саме із таким робочим днем.

Аналогічний висновок міститься в ухвалах ВСУ від 24 червня 2014 р. у справі № 21-215a14 та від 1 квітня 2014 року у справі № 21-30a14. (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/3597/2005/>). – 2018. – 21.03).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Віктор Галасюк, народний депутат (РПЛ), Голова Комітету з питань промислової політики та підприємництва

Міносвіти і депутати за технопарки

Законопроект №2216а про технологічні парки, розроблений Міносвіти ще під керівництвом Serhiy Kvit, поданий Комітет Верховної Ради з питань промислової політики та підприємництва на 2-ге читання ще у травні 2016 року. Нарешті час його розгляду настав.

По суті, технопарк – це організаційна платформа для співпраці освіти, науки та бізнесу, орієнтована на дослідження та подальший випуск інноваційної продукції. За світовою практикою, технопарки отримують певний режим сприяння від держави. В Україні зареєстровано 16 технопарків. За даними профільного департаменту Міносвіти, на їх базі реалізовано 120 інноваційних проектів, створено 3,5 тис. робочих місць, вироблено інноваційної продукції на 13 млрд грн та перераховано до бюджету 1,3 млрд грн. Проте спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків діє лише 15 років та вже фактично добігає свого кінця.

Створення ж нових технопарків практично унеможливлено, оскільки згідно діючого законодавства технопарки є одним з видів спеціальних економічних зон (СЕЗ), їх створення може проводитись виключно рішеннями Верховної Ради, процедура надзвичайно складна, довга і бюрократизована. Законопроектом №2216а ми знімаємо надмірні бюрократичні бар'єри, прискорюємо процедури створення технопарків та робимо їх більш швидкими і прозорими, а також посилюємо контроль і відповідальність за реалізацію проектів та використання коштів в технологічних парках.

Жодних додаткових преференцій для технопарків в порівнянні з існуючими умовами законопроект не передбачає. Це предмет окремого регулювання.

Сьогодні для технопарків існують норми щодо безмитного ввезення обладнання та пільгового кредитування, але через брак бюджетних коштів остання норма наразі не працює. Проте на майбутнє набір стимулів для технопарків може бути розширений. Законопроект №2216 робить перший крок – спрощення та впорядкування "правил гри" в цій сфері(https://censor.net.ua/blogs/3055288/mnosvti_deputati_za_tehnoparki). – 2018. – 13.03).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Денис Монастирський, член Конкурсної комісії з формування Державного бюро розслідувань, експерт Українського інституту майбутнього, к.ю.н.

Провал удосконалення законодавства про Державне бюро розслідувань або вето для ДБР

На днях парламент гучно провалив розгляд трьох законопроектів, які стосувались ДБР. Де-юре це звучить – передано на доопрацювання в Комітет. Де-факто означає, що питання порушені в проектах не знайшли підтримки в залі ВР і проекти перетворились на сміття (чи матеріал для наступних проектів :).

До цього дня парламентарі йшли понад рік (перший проект змін вже понад рік був порядку денному).

Попри різні концепції проектів всіх їх об'єднувало бажання вирішити первинні проблеми із запуском ДБР:

1) відсутність встановленого окладу для оперуповноважених – це заважає здійснювати набір оперативних підрозділів;

2) відсутність у оперативних підрозділів ДБР права здійснювати ОРД (крім підрозділів внутрішньої безпеки та забезпечення особистої безпеки) – це робить неможливою здійснення повноцінної оперативної роботи в бюро.

Ці позиції є критичними для ДБР.

Всі інші позиції – бажання ініціаторів зробити ДБР більш дієвим.

Що маємо у підсумку?

По-перше, сьогоднішнє голосування – це, безумовно, знак слабкості керівництва ДБР (можливість і здатність проводити проекти законів через парламент мала б довести здатність керівництва ДБР ефективно розбудовувати новий орган).

По-друге, це свідчення того, що досі багато політичних сил в державі не зацікавлені у запуску ДБР (в тому числі, із правлячої коаліції). Вони чітко показали, що бажають притримати необхідні для запуску зміни до останнього, щоб мати аналог права вето для створення ДБР.

Окрему увагу хочу звернути, що в переддень голосування вже було зрозуміло, що проекти законів під загрозою, адже замість взаємної підтримки проектів лунало суцільне протиставлення проектів.

Отож, так ніхто і не з'ясував, який проект кращий, але результат виявився провальним для всіх... (https://censor.net.ua/blogs/3055414/proval_udoskonalennya_zakonodavstva_pro_d

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олександр Олійник, директор Департаменту з питань правосуддя та національної безпеки Міністерства юстиції України

Щодо запровадження системи автоматизованого арешту коштів у цивільному та господарському судочинстві

1. Запровадження електронного арештів, що містяться на рахунках боржника в банках та інших фінансових установах є одним із пріоритетних кроків запровадження реформи примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Так, на сьогодні постає ряд проблемних питань, що виникають під час здійснення виконавчого провадження, зокрема, при застосуванні такого заходу примусового виконання, як звернення стягнення на кошти боржника.

Відповідно до частини другої статті 48 Закону України «Про виконавче провадження» (далі – Закон) стягнення за виконавчими документами звертається в першу чергу на кошти боржника у національній та іноземній валютах, інші цінності, у тому числі на кошти на рахунках боржника у банках та інших фінансових установах.

У разі якщо в заяві стягувача зазначено рахунки боржника у банках, інших фінансових установах, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження накладає арешт на кошти боржника. Водночас, на практиці трапляються випадки, коли інформація, надана стягувачем на момент відкриття виконавчого провадження, втрачає свою актуальність або стягувачем надаються неповні або недостовірні реквізити рахунків.

У разі якщо в заяві стягувача не зазначено рахунки боржника у банках, інших фінансових установах, виконавець проводить перевірку майнового стану боржника у 10-денний строк з дня відкриття виконавчого провадження.

Інформацію про рахунки боржника виконавець отримує шляхом направлення запиту до Державної фіскальної служби України. Разом з тим, Державною фіскальною службою України надається інформація лише про наявні рахунки у боржників – юридичних осіб та/або фізичних осіб – підприємців. На жаль, отримати інформацію про наявні рахунки у боржників – фізичних осіб можливо лише шляхом направлення запитів до всіх банківських установ країни, оскільки централізований облік таких рахунків на сьогодні відсутній.

Винесену постанову виконавець спрямовує до банківської установи поштою, що на практиці іноді призводить до корупційних чинників, оскільки боржники встигають вивести кошти з рахунків, а деколи і до того, що постанова взагалі губиться і не надходить до банківської установи.

Статистичні показники роботи органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів за 2017 рік також свідчать про проблему стягнення коштів з боржників, оскільки, на жаль, відсоток стягнутих

коштів протягом 2017 року становив менше 20%.

2. Відповідно до вимог Меморандуму про економічну і фінансову політику від 27 лютого 2015 року (із наступними змінами від 21 липня 2015 року, 01 вересня 2016 року та 02 березня 2017 року) Україна взяла зобов'язання перед Міжнародним валютним фондом щодо прийняття Верховною Радою України до кінця вересня 2017 р. закону, який підсилює положення Цивільного процесуального кодексу та Господарського процесуального кодексу та положення пов'язаних законів щодо автоматизації збирання та примусового стягнення боргу (наказових платежів для внутрішніх транзакцій та накладання арешту на банківські рахунки (новий граничний термін для виконання для цього структурного маяка, перенесений з кінця вересня 2016 р.). На виконання вимог зазначеного Меморандуму у Міністерстві юстиції з 2015 року тривала робота щодо підготовки відповідного проекту Закону. Так, Міністерством юстиції спільно з Адміністрацією Президента України було підготовлено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження системи автоматизованого арешту коштів у цивільному та господарському судочинстві», який 14 січня 2016 року за реєстраційним номером 3768 був внесений Президентом України як невідкладний для позачергового розгляду Верховною Радою України.

Вказаний проект передбачав запровадження нового порядку арешту коштів, які знаходяться на банківських рахунках, відповідно до якого суддя (у випадку постановлення ухвали про забезпечення позову) або державний (приватний) виконавець (у випадку винесення постанови про накладення арешту на стадії виконання рішення суду) за допомогою відповідної автоматизованої системи, що функціонуватиме у судах, органах державної виконавчої служби і банках, оперативно (до однієї хвилини) здійснюватимуть арешт коштів, що знаходяться на банківських рахунках.

Відповідно до Рішення Комітету з питань правової політики та правосуддя від 30 березня 2016 року зазначений проект було рекомендовано Верховній Раді України прийняти за основу.

Верховною Радою України на пленарному засіданні 19 травня 2016 року було ухвалено рішення про направлення проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження системи автоматизованого арешту коштів у цивільному та господарському судочинстві» (реєстр. № 3768) до Комітету з питань правової політики та правосуддя для підготовки на повторне перше читання. Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження системи автоматизованого арешту коштів у цивільному та господарському судочинстві» (реєстр. № 3768) було (з урахуванням вимог нового Закону України «Про виконавче провадження») доопрацьовано до повторного першого читання та 07 липня 2016 року прийнято рішення рекомендувати Верховній Раді України прийняти вказаний законопроект за основу. Разом з тим Радою з питань судової реформи як консультативно-дорадчим органом при Президентові України було підготовлено проект Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального

кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», положення якого, зокрема, передбачали запровадження інституту автоматизованого арешту коштів. Вказаний законопроект за реєстраційним номером 6232 було внесено Президентом України 23 березня 2017 року на розгляд Верховної Ради України та 20 червня 2017 року прийнятий Парламентом у першому читанні. Однак при підготовці законопроекту до другого читання за пропозиціями багатьох народних депутатів України положення щодо запровадження системи автоматизованого арешту коштів, що знаходяться на банківських рахунках, були виключені.

03 жовтня 2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (набрав чинності 15.12.2017), яким викладено в новій редакції Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України та внесено зміни до низки законів України.

З огляду на прийняті вищезазначеним Законом нові редакції Господарського та Цивільного процесуальних кодексів України необхідною є підготовка нового законопроекту, що регулюватиме питання автоматизованого арешту коштів під час виконання судового рішення державним (приватним) виконавцем.

3. На виконання Меморандуму з Міжнародним валютним фондом та Плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік та метою підготовки відповідного законопроекту щодо запровадження електронного арешту коштів на банківських рахунках групою українських фахівців під керівництвом Міністерства юстиції було вивчено європейський досвід з порушеного питання, зокрема Хорватії та Португалії.

Так, 6-8 листопада 2017 року відбувся візит делегації Міністерства юстиції України до Республіки Хорватія (м. Загреб) для ознайомлення з досвідом побудови та функціонування системи електронних арештів банківських рахунків.

Участь у зазначеному заході дозволила ознайомитись із передовим досвідом побудови та адміністрування єдиної електронної системи арешту банківських рахунків, що визнано однією із провідних в межах Європейського співтовариства, а також ознайомитися з практичними прикладами її застосування для запозичення найкращих прикладів в запровадженні відповідних реформ в Україні.

Даний захід надав змогу детально вивчити практичні аспекти та основні технічні алгоритми організації роботи єдиної електронної системи арешту банківських рахунків, оцінити з практичного боку ряд процедур та інструментів, що застосовуються для ефективного функціонування єдиної системи, визначити можливості для розбудови аналогічної системи в Україні.

В ході візиту делегація ознайоmlена з діяльністю провідної хорватської компанії у сфері фінансового посередництва – Фінансове агентство Хорватії (FINA). Фінансове агентство під цим ім'ям функціонує з січня 2002 року та є

спадкоємцем Офісу платежів (ZAP), або ще більш старою Службою соціальних бухгалтерів (SDK).

На початку 2002 року було прийнято Закон про фінансове агентство, згідно з яким державна установа успадкувала права, обов'язки та активи колишнього Офісу платежів (ZAP), продовжуючи формувати свою бізнес-політику в умовах ринкової економіки без монопольної позиції.

Ділова мережа Фінансового агентства (FINA) відповідає логіці та інтенсивності економічної діяльності. На сьогодні FINA складається з чотирьох регіональних центрів (Загреб, Спліт, Рієка і Осієк), філій та відділень, які пов'язані сучасними інформаційними технологіями і розташовані таким чином, щоб гарантувати клієнтам простий і швидкий доступ до послуг.

З 01 січня 2011 року в Хорватії запроваджено електронний арешт коштів боржників, що містяться на рахунках в банківських установах, через Фінансове агентство (FINA).

Запровадження електронного арешту тривало протягом року, з 01 січня 2011 року по 31 грудня 2011 року. За цей період 32 банками, які на той час існували в республіці, було передано до Фінансового агентства (FINA) 654 667 невиконаних документів про стягнення коштів на загальну суму 8 685 812 198 євро. Всі невиконані паперові документи були опрацьовані та внесені до електронної системи.

На сьогодні Фінансове агентство (FINA) володіє інформацією про всі рахунки як юридичних, так і фізичних осіб, яка оновлюється щодня, що гарантує реалізацію блокування грошових коштів на банківських рахунках у межах суми стягнення протягом кількох хвилин.

Так, згідно з законодавством Республіки Хорватія банки зобов'язані виконати електронне розпорядження Фінансового агентства (FINA) щодо блокування коштів протягом 60 хвилин, водночас процес відбувається протягом декількох хвилин, у зв'язку з чим у боржника не має можливості вивести кошти з рахунків.

З моменту запровадження електронного арешту грошових коштів до Фінансового агентства (FINA) надійшло 8 140 707 документів про стягнення коштів на загальну суму 298 млрд. кун (39,7 млрд. євро). Загальна кількість виконаних документів станом на 30.09.2017 склала 6 726 156 документа на суму 1745 млрд. кун (23,2 млрд. євро, тобто майже 60% коштів було стягнуто).

Завдяки цьому Хорватія всього через кілька років після введення електронного арешту коштів, за оцінками, складеними для доповіді Світового банку «Ведення бізнесу-2017», піднялася з 52 місця на 7 місце.

З представлених під час візиту презентацій доповідачами Фінансового агентства (FINA) делегація дійшла висновків щодо необхідності запровадження в Україні електронного арешту коштів на банківських рахунках.

Представниками української делегації повідомлено учасникам візиту та представникам Фінансового агентства (FINA) про відсутність в Україні перешкод у запровадженні електронного арешту коштів на банківських рахунках, окрім проблеми, яка полягає у відсутності в Україні єдиної бази рахунків, відкритих у банківських установах як юридичними, так і фізичними особами.

Крім того, у лютому 2018 року делегація Міністерства юстиції України під час робочого візиту до Португалії була ознайомлена із досвідом цієї країни щодо стягнення грошових коштів з рахунків боржників.

Процес запровадження електронного арешту коштів у Португалії тривав з 2011 по 2013 рік за підтримки Міжнародного валютного фонду. Цьому передували внесення відповідних змін до Цивільного та Цивільного процесуального кодексів, метою яких було створення бази даних усіх рахунків фізичних і юридичних осіб та налагодження електронної комунікації між банківською системою та системою виконання судових рішень.

До запровадження електронного арешту порядок накладення арешту на кошти боржника був схожий та той, який наразі існує в Україні та характеризується паперовим документообігом, що значно уповільнює процес стягнення коштів з боржника (робить його неефективним) та значно здорожує всю процедуру.

На сьогодні у Португалії діє доволі проста але водночас ефективна система арешту та стягнення коштів з банківських рахунків фізичних і юридичних осіб на виконання рішень судів та інших органів. Увесь процес умовно можна розділити на три стадії: 1) періодичне наповнення комерційними банками бази даних усіх рахунків фізичних і юридичних осіб, яка утримується Центральним банком Португалії; 2) комунікація виконавців з Центральним банком для отримання інформації про рахунки боржників; 3) комунікація виконавців з комерційними банками, у яких відкриті рахунки боржників, для списання коштів з них. При цьому Центральний банк не має повноважень на зміну інформації, що міститься у базі даних. Він виконує лише функцію утримувача системи та гаранта її функціонування.

Головною гарантією збереження банківської таємниці щодо інформації про рахунки боржника є те, що інформація, яка міститься у базі даних Центрального банку не відображає інформацію про суму коштів на таких рахунках. І навіть на момент звернення виконавця до комерційних банків (у яких відкрито рахунки боржника), він також не має у розпорядженні такої інформації: банки повідомляють лише про блокування або не блокування необхідної або наявної (у разі недостатності коштів) суми коштів на рахунках.

В цілому увесь процес списання коштів займає 5-7 днів, при цьому необхідна для виконання судового рішення сума коштів на рахунку боржника блокується протягом 2-3 днів з моменту звернення виконавця до Центрального банку, що гарантує її подальше списання на користь стягувача.

До моменту впровадження в Португалії системи автоматизованого арешту коштів на банківських рахунках, виконання судових рішень було вкрай незадовільним. Так, протягом 2003-13 років, загальна сума стягнення становила близько 20 млн. євро. Після впровадження автоматизованої системи, протягом 2014-15 років сума виконання склала 337 млн. євро. І нарешті протягом лише 2017 року така сума склала 600 млн. євро. Тобто ефективність виконання у грошовому вимірі зростає у 30 разів.

Аналізуючи діючий в Україні порядок стягнення коштів з банківських рахунків боржника, варто відмітити схожість з аналогічним порядком, що діє у Португалії. Окрім того, в Португалії як і в Україні діє змішана система

виконання судових рішень: є державні і приватні виконавці. Таким чином, Україна має гарні передумови для запровадження схожого порядку. Концептуально для цього достатньо здійснити декілька кроків: 1) створення єдиної бази даних рахунків фізичних і юридичних осіб (як відомо база даних щодо юридичних осіб і суб'єктів підприємницької діяльності на сьогодні ведеться Державною фіскальною службою); 2) удосконалення електронної взаємодії між утримувачем такої бази даних та виконавцями з одного боку, та створення такої комунікації між виконавцями і комерційними і державними банками). Нормативне забезпечення такого процесу потребує мінімальних змін на рівні закону (встановлення обов'язку банків надавати інформацію про рахунки фізичних осіб до єдиної бази даних), інше регулювання цілком можливо забезпечити шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів (в основному відомчих).

Досвід Хорватії і Португалії свідчить про велику ефективність запровадження системи електронного арешту коштів на банківських рахунках при виконанні судових рішень. Україні з метою підвищення рівня виконання судових рішень варто розпочати здійснювати реальні кроки у переході з паперової на електронну взаємодію основних суб'єктів у сфері арешту коштів на банківських рахунках. При цьому варто звертати увагу на готовність зовнішніх донорів суттєво сприяти цьому процесу, надаючи для цього необхідну технічну допомогу.

Таким чином, маємо спільно працювати над побудовою ефективної моделі стягнення коштів з банківських рахунків в електронному вигляді з урахуванням вивченого європейського досвіду та українських реалій(https://censor.net.ua/blogs/3055481/schodo_zaprovdjennya_sistemi_avtomatizovanogo_areshtu_koshtv_u_tsivlnomu_ta_gospodarskomu_sudochinstv). – 2018. – 14.03).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Інна Рафальська, голова Ради адвокатів міста Києва

Яким бути новому закону про адвокатуру та адвокатську діяльність

Роль і значення інституту адвокатури у сучасному демократичному суспільстві неможливо переоцінити. Адже саме незалежній адвокатурі держава делегувала функцію представництва кожної особи у судах, функцію захисту прав та інтересів тих, хто потребує професійної правничої допомоги. Конституційні зміни, що відбулися, нарешті визначили за адвокатурою належну роль у системі правосуддя. Відбулось те, чого останні двадцять років власне й прагнула адвокатська спільнота.

Одночасно конституційне визнання ролі адвокатури у системі правосуддя потребує інституційного посилення ролі та незалежності кожного адвоката на законодавчому рівні.

Системні зміни у системі правосуддя та процедурі судочинства, безумовно, зробили неминуче невідкладними зміни у законодавстві, яке регулює адвокатську діяльність.

Завдання нового закону про адвокатуру та адвокатську діяльність цілком практичні:

Новий закон — один з елементів вдосконалення системи правосуддя. Прагнення держави забезпечити дійсно високопрофесійну правничу допомогу громадянам потребує встановлення нових, більш високих стандартів адвокатської професії та якості правничої допомоги: адвокат захищає не тільки право конкретного клієнта, а основоположний принцип суспільства — верховенство права.

Для належної реалізації цих завдань адвокат має отримати усі необхідні правові інструменти, які забезпечать реальну змагальність учасників судової процедури.

Змагальність процесу повинна бути забезпечена належними державними гарантіями — адвокатським імунітетом.

Адвокатський імунітет захищає не персонально адвоката, а довірительні взаємовідносини адвоката та клієнта, він направлений на забезпечення збереження адвокатської таємниці.

Адвокатська таємниця є абсолютним пріоритетом захисту державою, проте гарантії остання надає тільки незалежній професійній адвокатській діяльності.

Незалежність адвокатської діяльності реалізується через систему професійних прав та етичних стандартів. Професійні права мають бути забезпечені правовими механізмами реалізації та відповідальністю за їх порушення. В свою чергу розширення професійних прав кореспондується з посиленням відповідальності адвоката перед клієнтом за належний захист та представництво і з судом — за добросовісну процесуальну поведінку.

Законодавчо визначено, що незалежність кожного адвоката, як члена професійної спільноти, гарантується, крім іншого, можливістю безпосередньої участі у вирішенні питань, пов'язаних із саморегулюванням адвокатської діяльності на демократичних засадах.

Крім того, проект спрямований на вирішення правових колізій, які були виявлені протягом п'яти років дії існуючого закону.

Проблеми існуючого закону наступні: декларативність положень щодо незалежності та професійних гарантій адвокатської діяльності. Відсутній будь-який дієвий правовий механізм поновлення порушених професійних прав. При цьому відсутнє законодавче розмежування захисту легітимної професійної діяльності та статусу особи, яка має право на здійснення адвокатської діяльності, одночасно здійснює іншу діяльність з вимогою про надання адвокатського імунітету. Положення діючого закону помилково зсувають захист прав клієнта на «другу лінію» правового регулювання, що дозволяє скептично сприймати та трактувати «адвокатський закон виключно для адвокатів», п'ятирічні дискусії між адвокатами, правоохоронними органами та судами щодо практики реалізації гарантій адвокатської діяльності, є тому належним доказом. Крім того, не зважаючи на те, що основним досягненням діючого закону проголошено створення єдиної професійної самоврядної організації з обов'язковим членством, адвокати досі не зрозуміли особисто для себе користі такого членства, оскільки не отримали належного захисту своєї діяльності, а заплутана система органів самоврядування з відсутністю належного

розмежування компетенції виконавчих та представницьких органів різного рівня призводить до нівелювання самоврядності, посилення залежності адвокатів від свавільних рішень організації, яку вони утримують власним коштом.

Запропонований проект закону достатньою мірою вирішує наболілі проблеми.

Законодавець пропонує розмежувати статус адвоката, особи, яка має право здійснювати адвокатську діяльність, та адвоката, який здійснює незалежну професійну діяльність. Держава гарантує імунітет від незаконного втручання власне незалежним професіоналам. Тобто державні гарантії розповсюджуються власне на адвокатську діяльність, відносини адвокат — клієнт: розширений предмет адвокатської таємниці, адвокатська таємниця захищена неможливістю вилучення, огляду, залучення у якості доказів будь-якої інформації, що складає адвокатську таємницю, визначений особливий порядок отримання правоохоронними органами дозволу до приміщень, в яких адвокат здійснює свою діяльність. Порушення встановлених процедур тягнуть за собою визнання отриманих доказів недопустимими. Відповідними нормами доповнений Кримінальний процесуальний кодекс. Одночасно норми проекту направлені на забезпечення незалежності саме адвокатської діяльності, шляхом виключення гарантій та адвокатського імунітету для відносин підпорядкування адвокат — працедавець, що не є адвокатським об'єднанням чи бюро, при цьому законодавець, не обмежуючи право на заняття підприємницькою діяльністю осіб, які отримали статус адвоката, надає останнім також право встановлювати разом з цивільно-правовими також і трудові відносини: адвокат — адвокат або адвокат — адвокатське об'єднання, покладаючи відповідальність за забезпечення незалежності адвокатської діяльності адвоката-працівника на адвоката-працедавця.

Законопроект посилює дисциплінарну відповідальність адвоката за неналежне виконання своїх професійних обов'язків перед клієнтом та судом, одночасно закріплюючи принцип юридичності визначеності при оцінці ознак дисциплінарного проступку та видів можливої відповідальності.

Визначаючи нову процедуру допуску до професії, законодавець максимально виключив суб'єктивний підхід в оцінці знань та навичок претендентів. Запровадження анонімного тестування після набуття необхідного досвіду діяльності на посадах стажера адвоката, судді або прокурора зробить адвокатський іспит більш об'єктивним.

При цьому прикінцеві положення закону встановлюють перехідний період для входу в професію юристами за спрощеною процедурою саме для виконання конституційних положень про встановлення адвокатської монополії.

Також законодавець запроваджує нові, більш широкі можливості участі кожного адвоката в системі єдиної самоврядної організації на національному та регіональному рівнях шляхом безпосередньої участі у регіональних конференціях, повної відкритості діяльності та процесу прийняття рішень органів адвокатського самоврядування для кожного адвоката, розмежування компетенції регіональних та національних органів самоврядування. Нарешті Національна асоціація адвокатів України, як організація, отримає власні виконавчі органи, а адвокатура України чітку і зрозумілу систему органів

адвокатського самоврядування(<https://sud.ua/ru/news/blog/115537-yakim-butinovomu-zakonu-pro-advokaturu-ta-advokatsku-diyalnist>). – 2018. – 28.02).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Юлія Іваніна, суддя-спікер Дніпровського районного суду м.Києва, делегат XV чергового з'їзду суддів України

Про важливість та повноваження З'їзду суддів України

Маємо надію, що питання, які планується розглянути та вирішити під час проведення з'їзду суддів сприятимуть утвердженню гарантій забезпечення незалежності судової влади

5-7 березня 2018 року відбудеться XV черговий з'їзд суддів України, під час якого суддівська спільнота має обговорити стан здійснення правосуддя в умовах судової реформи, обрати своїх представників до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, а також Раду суддів України.

Як відомо, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У реалізації цієї державної функції беруть участь усі гілки влади, але центральне місце у всьому правозахисному механізмі відводиться суду.

Реформування судової системи України, яке здійснюється з метою підвищення ефективності здійснення правосуддя, актуалізує питання підсилення гарантій самостійності судової влади. Адже судовий захист може стати повним та ефективним лише за умови справжньої самостійності судової влади й реальної незалежності суддів як основних гарантів прав і свобод громадян.

Статтею 130-1 Основного Закону нашої держави визначено, що для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів відповідно до закону діє суддівське самоврядування – самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями.

Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів.

Отже, суддівському самоврядуванню делеговано повноваження, покликані забезпечувати управління судами та суддями як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через: збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Пленум Верховного Суду; Раду суддів України; з'їзд суддів України.

Відповідно до статті 129 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з'їзд суддів України є найвищим органом суддівського самоврядування.

До повноважень з'їзду суддів України належить вирішення найважливіших питань суддівського самоврядування. Зокрема, з'їзд:

1) заслушує звіти Ради суддів України про виконання завдань органів суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан організаційного та фінансового забезпечення діяльності судів;

2) заслушує інформацію Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про її діяльність;

3) заслушує інформацію Голови Державної судової адміністрації України про її діяльність, зокрема щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів судової влади;

4) призначає суддів Конституційного Суду України відповідно до Конституції і законів України;

5) обирає членів Вищої ради правосуддя та приймає рішення про звільнення їх з посади члена Вищої ради правосуддя відповідно до Конституції і законів України;

6) обирає членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та приймає рішення про звільнення їх з посади відповідно до цього Закону;

7) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів державної влади та їх посадових осіб;

8) обирає Раду суддів України;

9) розглядає інші питання суддівського самоврядування відповідно до закону.

Прийняті з'їздом суддів України рішення є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування та всіх суддів.

Черговий з'їзд суддів України скликається Радою суддів України один раз на два роки. Позачерговий з'їзд суддів України може бути скликаний за рішенням Ради суддів України.

Збори суддів кожного суду (крім місцевого загального суду, вищого спеціалізованого суду та Верховного Суду) обирають на з'їзд суддів України по одному делегату від двадцяти суддів, які працюють у цьому суді. У разі якщо в суді працює менше двадцяти суддів, від суду делегується один делегат.

Збори суддів вищих спеціалізованих судів обирають на з'їзд по три делегати з числа суддів цих судів, Пленум Верховного Суду – дванадцять делегатів з числа суддів Верховного Суду.

Делегатів на з'їзд суддів України від суддів місцевих загальних судів обирають спільні збори суддів у кожній області, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі за принципом: один делегат від двадцяти суддів у загальній кількості суддів місцевих загальних судів у кожній області, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі.

При цьому делегатами на з'їзд суддів України не можуть бути обрані судді, які займають адміністративні посади в судах, судді, які є членами Вищої ради правосуддя або Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Вищим органом суддівського самоврядування та виконавчим органом з'їзду суддів України є Рада суддів України.

З'їзд суддів України є повноважним за умови присутності на ньому не менше двох третин загальної кількості обраних делегатів. Відкриває з'їзд голова Ради суддів України, а в разі його відсутності – найстарший за віком член Ради суддів України.

Шляхом відкритого голосування з'їзд обирає президію в кількісному складі, що визначається рішенням з'їзду, яка організовує його роботу. Також з'їзд суддів України обговорює і затверджує порядок денний та регламент роботи з'їзду, обирає лічильну комісію, секретаріат та інші робочі органи з'їзду. Хід роботи з'їзду протоколюється.

Рішення з'їзду суддів України приймаються більшістю голосів від числа обраних делегатів відкритим або таємним голосуванням. Рішення з питань призначення суддів Конституційного суду України, обрання та звільнення членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, а також обрання Ради суддів України приймаються з'їздом лише шляхом таємного голосування.

Маємо надію, що питання, які планується розглянути та вирішити під час проведення XV чергового з'їзду суддів України сприятимуть утвердженню гарантій забезпечення незалежності судової влади, що є однією із значимих демократичних засад суспільства, реалізація якої є важливою умовою побудови правової держави.

Адже саме суддівське самоврядування як форма участі суддівської спільноти в управлінні судовою системою, забезпечення незалежності судів і суддів, посідає важливе місце у системі таких гарантій і як наслідок підвищенні ефективності здійснення правосуддя та довіри громадян до суду (<https://sud.ua/ru/news/blog/115702-pro-vazhlivist-ta-povnovazhennya-zyizdu-suddiv-ukrayini>). – 2018. – 04.03).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Оксана Машевська, суддя Господарського суду Житомирської області

Ухвали нового ГПК та їх законна сила

Про деякі проблемні моменти застосування Господарського процесуального кодексу в новій редакції

Спочатку трохи історії. За правилами ч. 3 ст. 4-5 ГПК України (тут і надалі старий ГПК) ухвали суду викладались письмово у паперовій та електронній формах (йдеться про ЄДРСР). Вимоги до змісту ухвали суду визначались статтею 86 старого ГПК, однак на відміну від статті 85 цього Кодексу не містили порядку набрання нею законної сили. Стаття 93 старого ГПК, вміщена у розділ 12 «Перегляд судових рішень в апеляційному порядку», встановлювала строк подання апеляційної скарги на ухвалу місцевого господарського суду – протягом п'яти днів з дня їх оголошення місцевим господарським судом. У п.12 Постанови ВГСУ від 23.03.2012 №6 «Про судові рішення» було роз'яснено, що ухвали господарських судів набирають законної сили в день їх винесення, якщо інше не передбачено законом (зокрема, частинами п'ятою та шостою статті 122-11 ГПК).

При цьому мало хто поцікавився , а що саме «інше» передбачено законом. Так, у статті 122-11 старого ГПК законодавець момент набрання законної сили ухвалою суду про відмову у видачі виконавчого документа визначив аналогічно

рішенню суду: або після закінчення строку на її апеляційне оскарження, або після розгляду справи господарським судом апеляційної інстанції. У будь-якому разі така ухвала після її оголошення в судовому засіданні законної сили ще не мала.

Інша справа з ухвалою суду про забезпечення позову. Мало вже й хто згадає, що чинна з 08.03.11 до 28.03.14 частина 3 статті 67 старого ГПК містила норму про те, що оскарження ухвали про забезпечення позову не зупиняє її виконання. В контексті питання, що досліджується, цей приклад ілюструє, що така ухвала набирала законної сили негайно після її оголошення в судовому засіданні незалежно від права її апеляційного оскарження.

Та вже після чергових змін до статті 67 старого ГПК України, що набули чинності з 28.03.14, частину третю знову викладено в редакції: «ухвалу про забезпечення позову може бути оскаржено».

За таких обставин відсутність у статті 67 старого ГПК положень, які б чітко визначали, яким чином та коли ухвала про забезпечення позову набирає законної сили, суттєво ускладнювала фактичне виконання цього судового рішення (за винятком ситуації, коли сам суд зазначив у тексті ухвали, що остання набрала законної сили, посилаючись на п.12 Постанови ВГСУ від 23.03.2012 № 6 "Про судові рішення"[1]). Непевність щодо набрання законної сили ухвалою суду мала місце і в разі скасування забезпечення позову на підставі статті 68 старого ГПК незважаючи на зазначення про це в тексті ухвали[2].

На проблемі правового регулювання питання набрання законної сили ухвалою суду не раз зосереджували увагу практикуючі юристи. Пропонувалось уніфікувати порядок набрання законної сили ухвалою суду однаково для ГПК, ЦПК та КАС у спосіб: ухвали суду, якими закінчується розгляд справи чи вирішується питання по суті заявлених до суду вимог (наприклад, ухвали про визнання мирової угоди, закриття провадження у справі, відстрочка і розстрочка, зміна чи встановлення способу і порядку виконання рішення, заміна сторони виконавчого провадження, виправлення помилки у виконавчому листі тощо) набирають законної сили в порядку, передбаченому для рішення суду, тобто після спливу строку для апеляційного оскарження такої ухвали чи після закінчення апеляційного перегляду, а процедурні ухвали суду (наприклад, ухвали про відкладення розгляду справи, витребування доказів, залучення третіх осіб і т.д.) – в день їх постановлення судом[3].

Можна було б погодитись з автором якби не ухвали про забезпечення позову та його скасування, сенс ухвалення яких — негайність виконання незалежно від права оскарження.

З прийняттям нового ГПК (тут і надалі — Кодекс) мала бути усунена правова невизначеність навколо питання набрання ухвалами суду законної сили, насамперед, оскаржуваними. Вимога п.п. «б» п. 4 ч.1 ст. 234 Кодексу вказувати в резолютивній частині ухвали строк і порядок набрання нею законної сили та її оскарження передбачена для ухвал, що викладені окремим документом. Однак не всі ухвали, що викладені окремим документом, є оскаржуваними. Відтак питання: чи є обов'язковою для таких ухвал наведена вище процесуальна норма?

Відповідь на це питання варто розпочати із ст. ст. 232, 233 та 240 Кодексу, які передбачають постановлення судом ухвал, оформлених окремим документом (тут і надалі — письмова ухвала) та ухвал, занесених до протоколу судового засідання (тут і надалі протокольна ухвала). Новелою Кодексу є постановлення судом скороченої ухвали у складі вступної та резолютивної частин (тут і надалі — скорочена письмова ухвала).

За змістом ч. 4 та 5 статті 233 Кодексу письмові ухвали постановляються в нарадчій кімнаті, а протокольні ухвали – не виходячи до неї.

Доводи на користь постановлення в нарадчій кімнаті всіх без винятку письмових ухвал автор вважає такими, що ґрунтуються на буквальному тлумаченні наведених вище процесуальних норм, а тому з ними не погоджується. З теорії права відомо, що буквальне тлумачення норм права має місце тоді, коли зміст норми права збігається з її текстуальним відображенням. Та про таємницю нарадчої кімнати йтиметься далі.

За змістом ч.2 ст. 254 та ст. 255 Кодексу в нарадчій кімнаті постановляються письмові ухвали, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду (тут і надалі оскаржувані письмові ухвали). З практики застосування ч.1 ст.106 старого ГПК слід дійти висновку, що законодавцю ніколи не вдасться навести вичерпний перелік оскаржуваних ухвал суду (див. Рішення КСУ № 12-рп/2010 від 28.04.2010 (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду) та Рішення КСУ №11-рп/2012 від 25.04.2012 (справа щодо оскарження ухвал суду про відмову у задоволенні заяви про зміни способу та порядку виконання судового рішення). Йдеться про так звані «дзеркальні» ухвали.

До прикладу. За змістом ст. 255 Кодексу ухвалу про відмову у поновленні (продовженні) процесуального строку може бути оскаржено у порядку, встановленому цим Кодексом. На думку автора, окремо від рішення суду можна оскаржити також ухвалу про поновлення (продовження) процесуального строку.

Викладену вище думку автором сформовано принаймні на підставі чинної статті 117 нового КПК, яка передбачає право оскаржити ухвалу суду як про поновлення, так і відмову в поновленні процесуального строку.

Підсумовуючи дискусію в цій частині автор дотримується позиції, що в нарадчій кімнаті постановляються письмові ухвали, які за своїми правовими наслідками впливають (можуть вплинути) на остаточне судове рішення у справі. Такі ухвали можуть бути оскаржені окремо від рішення суду попри їх відсутність у переліку оскаржуваних ухвал згідно ст. 255 Кодексу (тут і надалі умовно оскаржувані письмові ухвали).

Окремі оскаржувані (умовно оскаржувані) письмові ухвали постановляються судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, або у разі розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи (2 ст. 235 Кодексу) (тут і надалі позасудові оскаржувані письмові ухвали). Такі ухвали не постановляються в нарадчій кімнаті, оскільки не оголошуються.

За змістом ч.2 ст. 232 Кодексу для вирішення процедурних питань, пов'язаних з рухом справи в суді першої інстанції, також постановляються

ухвали, викладені окремим документом (наприклад, ухвала про витребування доказів, про залучення співвідповідача, про вступ третьої особи тощо) (тут і надалі процедурні письмові ухвали).

Процедурні письмові ухвали не можуть бути оскаржені окремо від рішення суду (ч. 2 ст. 254 Кодексу), однак буквально застосування ч. ч. 4 та 5 статті 233 Кодексу вказує на обов'язковість їх постановлення в нарадчій кімнаті.

Водночас нарадча кімната є не стільки певним місцем, скільки специфічним інститутом процесуального права. Таємниця нарадчої кімнати є однією з гарантій незалежності та неупередженості суду при ухваленні судового рішення. Однак не для постановлення процедурних письмових ухвал. Виняток становлять ухвали про самовідвід (відвід) судді. Таку ж позицію поділяв Вищий господарський суд України у п. 3.17.5 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 року № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції».

Підсумовуючи дискусію в цій частині автор дотримується позиції, що процедурні письмові ухвали не повинні постановлятися у нарадчій кімнаті. Єдине на що варто зосередити увагу, так це на складанні орієнтовного переліку таких ухвал за нормами Кодексу.

Процедурними письмовими ухвалами є також позасудові письмові ухвали, які постановляються без виходу до нарадчої кімнати та не підлягають оскарженню окремо від рішення суду (тут і надалі позасудові процедурні письмові ухвали) (2 ст. 235 Кодексу).

Окрему групу процедурних ухвал становлять протокольні ухвали. Попри відсутність на даний час чіткого розуміння, які ухвали належать до протокольних ухвал, однозначним є те, що такі ухвали не підлягають апеляційному оскарженню, а їх письмовою формою є протокол судового засідання (ч.ч. 5 та 8 ст. 233 Кодексу).

Вимога законодавця (ч.8 ст. 233 Кодексу) викладати всі судові рішення також в електронній формі, не повинна, на думку автора, поширюватися на протокольні ухвали, оскільки буквально застосування наведеної процесуальної норми призведе до того, що до судового реєстру почнуть відсилати протоколи судового засідання.

В контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на ч.3 ст. 223 Кодексу, згідно якої протокол судового засідання підписує лише секретар судового засідання. Оскільки ч.2 ст. 224 Кодексу передбачає можливість постановлення ухвали за наслідками розгляду письмових зауважень на протокол судового засідання, головному судді доцільно щонайменше перевіряти зміст внесеної до нього протокольної ухвали секретарем судового засідання. На думку автора, не зайвим буде і підписання головою суддею протоколу судового засідання, що містить протокольну ухвалу.

Новелою Кодексу є скорочена письмова ухвала, яка постановляється, як правило, у складних справах (абз. 2 ч.6 ст. 233). На думку автора, скорочена письмова ухвала може постановлятися і не в складних справах, та незалежно від того, чи є така ухвала після складання повного тексту оскаржуваною (умовно оскаржуваною) чи процедурною.

Вищевикладене дослідження дає підстави автору дійти висновку, що вимога п. п. «б» п. 4 ч.1 статті 234 Кодексу вказувати в ухвалі суду строк і порядок набрання нею законної сили та її оскарження поширюється на оскаржувані (умовно оскаржувані) письмові ухвали, в тому числі, позасудові.

У частині 1 статті 235 Кодексу передбачено, що ухвала набирає законної сили негайно після її оголошення, якщо інше не передбачено цим Кодексом (про інше — далі).

Для того, що б правильно сформулювати позицію з приводу застосування цієї процесуальної норми слід насамперед чітко відокремити одне від одного такі феномени, як: «момент набрання законної сили» та «строк оскарження».

Припустимо, що суд оголосив лише вступну та резолютивну частину ухвали про забезпечення позову, а повний текст склав за кілька днів (йдеться про скорочену ухвалу). Відтак, оголошено ухвалу (резолютивну її частину!) і набрала вона негайно законної сили, а описова та мотивувальна частина суті ухвали вже не змінять. Тому у скороченій ухвалі має бути зазначено коли буде виготовлений її повний текст. А у повному тексті – коли було проголошено та коли набрала законної сили.

Що значить негайно? Так, строк оскарження визначається днями, тому і перебіг його починається наступного ДНЯ. Та от тільки до моменту набрання чинності це відношення жодного не має! Негайно, це тут і зараз, у цю мить. За такою логікою в ухвалі має бути зазначено крім дати її проголошення також і час її проголошення (актуально для забезпечення позову).

Інше питання – безумовна можливість відновлення строку оскарження, коли суд невідомо скільки повний текст виготовляв. Але це не стосується ані набрання законної сили ухвалою ані перебігу строку оскарження. Такий висновок підтверджує норма п.2 ч.2 ст. 256 Кодексу.

Таким чином, у разі проголошення в судовому засіданні повного тексту оскаржуваної (умовно оскаржуваної) письмової ухвали в резолютивній частині слід вказувати, що вона набрала законної сили та підлягає оскарженню окремо від рішення суду протягом десяти днів з дня її проголошення. У разі проголошення скороченої ухвали – вказувати окрім викладеного дату складання повного тексту ухвали (ч.6 ст. 240 Кодексу).

За змістом частини 2 ст. 235 Кодексу позасудові оскаржувані письмові ухвали набирають законної сили з моменту їх підписання суддею (суддями). Такі ухвали а ргіогі викладаються повним текстом. Оскільки вимоги п. п. «б» п. 4 ч.1 ст. 234 Кодексу для таких ухвал є обов'язковими, в їх резолютивній частині необхідно вказувати, що ухвала вона набрала законної сили та підлягає оскарженню окремо від рішення суду протягом десяти днів з дня її вручення.

На думку автора, незайвим з точки зору правової визначеності буде вказувати у резолютивних частинах письмових процедурних ухвал, в тому числі, позасудових, що ухвала набрала законної сили та не підлягає оскарженню окремо від рішення суду У разі проголошення скороченої ухвали – вказувати, окрім викладеного, дату складання повного тексту ухвали(<https://sud.ua/ru/news/blog/115690-ukhvali-novogo-gpk-ta-yikh-zakonna-sila>). – 2018. – 05.03).

Блог на сайте «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Сергей Чванкин, председатель Киевского районного суда города Одессы, Глава ОО «Ассоциация следственных судей Украины»

Роль суда во внедрении внесудебных процедур урегулирования споров

Имеет смысл всерьез задуматься о необходимости внедрения обязательной досудебной медиации по простейшим категориям дел.

Киевский районный суд города Одессы одним из первых присоединился к тенденции популяризации внесудебного урегулирования споров: 21 февраля 2018 года в здании суда был торжественно открыт кабинет медиации, в котором желающие (не обязательно стороны гражданского дела) смогут на бесплатной основе получить качественную согласительную процедуру по урегулированию спора. Данный проект стало возможным реализовать в рамках грантового проекта «Повышение осведомленности судей и адвокатов о медиации и осведомленности граждан о медиации для улучшения доступа к правосудию и повышения эффективности судебной власти», который реализуется Украинской академией медиации совместно с тремя пилотными судами при поддержке американского народа, оказанной через Агентство США по международному развитию (USAID) в рамках Программы «Новое правосудие».

Следует отметить, что хотя данный кабинет и расположен в здании суда, непосредственного отношения процедура медиации к судебному рассмотрению не имеет: проводящий процедуру посредничества медиатор не является сотрудником суда или судьей — это абсолютно независимый специалист, который в рамках проекта помогает сторонам спора прийти к взаимопониманию.

Период работы кабинета медиации ограничен шестью месяцами, на протяжении которых, как ожидается, участники судебных процессов смогут опробовать новую процедуру разрешения споров. Косвенно в этот процесс будут вовлечены и судьи Киевского районного суда города Одессы, которые смогут разъяснить сторонам их право на внесудебное урегулирование спора (при участии судьи, как это предусмотрено ГПК Украины, или при участии медиатора) и на заключение мирового соглашения по результатам такого урегулирования. О том, как правильно предложить сторонам медиацию, судьи Киевского районного суда города Одессы имеют компетентное представление: они прошли соответствующую подготовку для судей пилотных судов в рамках семинара «Суд и медиация: как правильно судья может предложить медиацию участникам процесса, на какой стадии процесса и каким образом».

Весь судейский корпус Киевского районного суда города Одессы возлагает большие надежды на такой формат урегулирования споров, ведь многие дела, находящиеся на рассмотрении в судах первой инстанции можно разрешить благодаря процедуре медиации, а судьи смогли бы сосредоточиться на рассмотрении более сложных категорий дел.

Об этом, в частности, шла речь и во время визита в Киевский районный суд города Одессы Шеннон Солтер — главы Третейского суда по решению гражданских споров (Civil Resolution Tribunal) в Ванкувере, Британская

Колумбия, Канада, который является одним из первых в мире судов, разрешающих споры только в онлайн-режиме. Основная цель такого суда — путем поэтапных процедур урегулировать спор, не доводя до рассмотрения иска государственным судом.

Сначала «онлайн-суд» предоставляет возможность потенциальному истцу (или даже ответчику) через интернет-сайт изложить суть спора. Поскольку канадский опыт подразумевает рассмотрение таким способом лишь некоторых довольно типичных категорий споров (обычно это споры между соседями и споры относительно займов), алгоритм сайта уже на этом этапе помогает сформулировать возможную суть претензии или альтернативный путь удовлетворения собственных потребностей. К примеру, должник (потенциальный ответчик в суде) может путем выбора из предложенных алгоритмом онлайн-суда вариантов указать на недостаточность средств для оплаты очередного платежа и предложить своему кредитору варианты рассрочки. Такое предложение автоматически оформляется в виде письма и может быть отправлено как традиционной, так и электронной почтой.

Как видим, этот этап не соотносится с украинским понятием судопроизводства, а может быть обозначен как претензионный порядок.

Второй этап онлайн-суда предполагает урегулирование спора по переписке через электронные инструменты, а если это не удаётся, происходят переговоры с привлечением медиатора, и только в случае невозможности достичь согласия, спор решается профессиональным судьей.

Результативность такой процедуры в Канаде очень высока: при том, что в «онлайн-суде» на постоянной основе работает всего пять человек, а остальные 38 работников (судьи, которые работают и в других судах) привлекаются по совместительству, удалось добиться того, что 90% дел не доходят до судебного рассмотрения, а в апелляционном порядке обжалуется лишь 0,5% решений.

Однако как судьи, так и иностранные эксперты, сошлись на том, что основой популярности такой канадской модели фактически является её безальтернативность — эта процедура является обязательной для категорий дел, установленных законом. Как уже говорилось, это:

- дела с малой суммой требования (до 5000 канадских долларов), касающиеся купли-продажи товаров и услуг, строительства и ремонта, кредитов и займов, занятости, трудовых споров, имущества, травм и ущерба здоровью, в том числе и в результате ДТП;

- дела о спорах между соседями и/или управляющей компанией (strata — форма канадского кондоминиума), которые возможно типологизировать, и для которых возможно разработать простой алгоритм разрешения путем ответа на поставленные вопросы.

В Украине еще некоторое время назад внедрение обязательного досудебного порядка разрешения споров, в том числе переговоров и медиации, сдерживалось тем обстоятельством, что любой обязательный порядок досудебного урегулирования споров признавался таким, что противоречит Конституции Украины. Так, решением Конституционного Суда Украины по делу по конституционному обращению Общества с ограниченной ответственностью «Торговый Дом «Кампус Коттон клуб» относительно

официального толкования положения части второй статьи 124 Конституции Украины (дело о досудебном урегулировании споров) от 9 июля 2002-го по делу №1-2/2002 было указано, что возможность судебной защиты не может быть поставлена законом, другими нормативно-правовыми актами в зависимость от использования субъектом правоотношений других средств правовой защиты, в том числе досудебного урегулирования спора, а возможность использования субъектами правоотношений досудебного урегулирования споров может быть лишь дополнительным средством правовой защиты, которое государство предоставляет участникам определенных правоотношений, что не противоречит принципу осуществления правосудия исключительно судом.

Вывод Конституционного Суда Украины был категоричен: исходя из необходимости повышения уровня правовой защиты, государство может стимулировать решения правовых споров в рамках досудебных процедур, однако их использование является правом, а не обязанностью лица, требующего такой защиты, что стало одним из оснований исключения из Хозяйственного процессуального кодекса Украины положений об обязательном проведении досудебного урегулирования споров не только до подачи искового заявления, а и при замене ненадлежащего ответчика или предъявлении иска третьим лицом, заявляющим самостоятельные требования на предмет спора.

Однако в связи с внесением изменений в Конституцию Украины такое решение суда конституционной юрисдикции стало неактуальным: статья 124 Основного Закона в редакции Закона Украины № 1401-VIII от 2 февраля 2016 года прямо предусматривает, что законом может быть определен обязательный досудебный порядок урегулирования спора. Соответствующие положения были закреплены и в ст. 16 новой редакции Гражданского процессуального кодекса Украины: отныне стороны принимают меры для досудебного урегулирования спора по договоренности между собой или в случаях, когда такие меры являются обязательными по закону.

Всё это является нормативным основанием для дальнейшего законотворчества в сфере альтернативного разрешения споров. Касается это, прежде всего, медиации, о целесообразности внедрения которой длительное время идут как научные, так и законодательные дискуссии.

С учетом такой конституционной возможности досудебного урегулирования споров имеет смысл всерьез задуматься о необходимости внедрения обязательной досудебной медиации по простейшим категориям дел с незначительными исковыми требованиями. Как представляется, это могут быть дела о расторжении брака по взаимному согласию, о взыскании бесспорной задолженности или алиментов, некоторые потребительские споры и так далее (<https://sud.ua/ru/news/blog/115829-novye-pravila-podachi-apellyatsionnoy-zhaloby-chto-izmenilos-db2d34>). – 2018. – 07.03).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»**Про автора:** Андрій Авторгов***Верховний Суд «спіткнувся» на виконавчому зборі?***

Верховний Суд зіткнувся з певними колізіями в тлумаченні процедури стягнення виконавчого збору.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові від 15 лютого 2018 року по справі №910/1587/13 прийшов до висновку, що, відповідно до Закону №1404-VIII «Про виконавче провадження», обов'язковими умовами стягнення виконавчого збору є:

- 1) фактичне виконання судового рішення;
- 2) вжиття державним виконавцем заходів примусового виконання рішень.

Також на переконання суду «за своїм призначенням виконавчий збір є своєрідною винагородою державному виконавцю за вчинення заходів примусового виконання рішення, за умови, що такі заходи призвели до виконання рішення».

Крім того, ВС зазначив, що «при стягненні виконавчого збору, відповідно до частини 3 статті 40 Закону № 1404-VIII, без реального стягнення суми боргу з боржника у разі повернення виконавчого документа стягувачу за його заявою, створюються умови для стягнення з боржника подвійної суми виконавчого збору або ж стягнення його без реального виконання рішення суду».

Так зі спору вбачається, що державним виконавцем було відкрито виконавче провадження, боржник у строк, наданий виконавцем, добровільно його не виконав (за нормами Закону №606-XIV, які передбачали надання строку на добровільне виконання).

У подальшому боржник перерахував кошти безпосередньо на рахунок стягувача, домовився зі стягувачем про подання заяви про повернення виконавчого документа та оскаржив стягнення виконавчого збору.

Суди всіх інстанцій стали на бік боржника.

Дана публікація є спробою автора проаналізувати цю позицію з власної точки зору.

Відповідно до статті 129-1 Конституції України, судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку.

Наслідком невиконання судового рішення є державний примус до його виконання. При цьому цілком природно, що боржник має нести відповідальність за невиконання судового рішення у добровільному порядку — в період від набрання рішенням чинності і до початку його примусового виконання. У вітчизняному законодавстві така відповідальність передбачена у вигляді сплати виконавчого збору, а віднедавна — і у вигляді основної винагороди приватного виконавця у разі виконання рішення приватним виконавцем.

Відповідно до статті 27 Закону України «Про виконавче провадження», виконавчий збір — це збір, що справляється на всій території України за примусове виконання рішення органами державної виконавчої служби.

Далі починаються певні колізії. Так, відповідно до частини другої цієї ж

статті, виконавчий збір стягується державним виконавцем у розмірі 10 відсотків суми, що фактично стягнута, повернута, або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом.

Тобто з буквального тлумачення нібито вбачається, що законодавець «прив'язав» стягнення виконавчого збору виключно до фактичного виконання рішення, а тому «немає стягнення — немає виконавчого збору».

Разом з тим, якщо ж звернутися до законодавчо визначених підстав для стягнення основної винагороди приватного виконавця, то, відповідно до частини 3 статті 31 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», основна винагорода приватного виконавця, залежно від виконавчих дій, що підлягають вчиненню у виконавчому провадженні, встановлюється у вигляді:

- 1) фіксованої суми — у разі виконання рішення немайнового характеру;
- 2) відсотка суми, що підлягає стягненню, або вартості майна, що підлягає передачі за виконавчим документом.

Таким чином, вбачається досить дивна колізія: виконавчий збір стягується державним виконавцем від суми, що фактично стягнута, повернута, а основна винагорода приватного виконавця встановлюється від суми, що підлягає стягненню.

При цьому, відповідно до частини третьої статті 45 Закону України «Про виконавче провадження», основна винагорода приватного виконавця стягується в порядку, передбаченому для стягнення виконавчого збору!

Разом з тим, відповідно до частини третьої статті 40 Закону України про виконавче провадження, у разі повернення виконавчого документа стягувачу з підстав, передбачених пунктами 1 (стягувач подав письмову заяву про повернення виконавчого документа), 3 (стягувач відмовився залишити за собою майно боржника, нереалізоване під час виконання рішення, за відсутності іншого майна, на яке можливо звернути стягнення), 4 (стягувач перешкоджає проведенню виконавчих дій або не здійснив авансування витрат виконавчого провадження, передбачене статтею 43 Закону, незважаючи на попередження виконавця про повернення йому виконавчого документа), 6 (у боржника відсутнє визначене виконавчим документом майно, яке він за виконавчим документом повинен передати стягувачу в натурі), частини першої статті 37 Закону, закінчення виконавчого провадження з підстав, передбачених пунктами 1 (визнання судом відмови стягувача від примусового виконання судового рішення), 2 (затвердження судом мирової угоди, укладеної сторонами у процесі виконання рішення), 4 (прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку-боржника), 6 (письмової відмови стягувача від одержання предметів, вилучених у боржника під час виконання рішення про передачу їх стягувачу, або знищення речі, що має бути передана стягувачу в натурі або оплатно вилучена), 9 (фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом, крім випадку виконання до відкриття виконавчого провадження), 11 (надіслання виконавчого документа до суду, який його видав, у випадку, передбаченому частиною третьою статті 63 Закону), 14 (якщо стягнені з боржника в повному обсязі кошти не витребувані стягувачем протягом року та у зв'язку з цим перераховані до

Державного бюджету України) і 15 (якщо коштів, що надійшли від реалізації заставленого майна (за виконавчим документом про звернення стягнення на заставлене майно), недостатньо для задоволення вимог стягувача — заставодержателя, а також якщо майно, яке є предметом іпотеки, передано іпотекодержателю або придбано ним, відповідно до вимог Закону України «Про іпотеку», за виконавчим документом про звернення стягнення на майно, яке є предметом іпотеки), частини першої статті 39 цього Закону, якщо виконавчий збір не стягнуто, державний виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня повернення виконавчого документа (закінчення виконавчого провадження) виносить постанову про стягнення виконавчого збору, яку виконує в порядку, встановленому цим Законом.

На моє особисте переконання, законодавець некоректно або ж помилково виклав частину другу статті 28 Закону №1404-VIII від 2 червня 2016 року «Про виконавче провадження».

Так, в редакції Закону №606-14 від 21.04.1999 р. було чітко зазначено, що «з боржника стягується виконавчий збір у розмірі 10 відсотків суми, що підлягає стягненню чи поверненню, або вартості майна боржника, що підлягає передачі стягувачу за виконавчим документом» (стаття 28 Закону). Крім того, в останній редакції Закону №606-14 від 21.04.1999 р. перед втратою ним чинності зазначалось також, що виконавчий збір стягується, незалежно від вчинення державним виконавцем заходів примусового виконання, передбачених цим Законом. Таким чином, з огляду на норми статті 40 чинного Закону та норми, що регламентують стягнення основної винагороди приватного виконавця, про які було сказано вище, в чинному Законі порядок нарахування та стягнення виконавчого збору мав бути б визначений аналогічним чином.

Проте, аналізуючи чинний Закон України «Про виконавче провадження» та незважаючи на викладені вище законодавчі колізії, все ж можна зробити висновок, що виконавчий збір фактично є санкцією, що застосовується до боржника за невиконання рішення до відкриття виконавчого провадження та початку його примусового виконання, та в жодному випадку не є «винагородою державному виконавцю, за вчинення заходів примусового виконання рішення», як це зазначив Верховний Суд.

Нагадаю що у разі скасування рішення, яке підлягало виконанню, виконавчий збір повертається боржнику, незважаючи на те, що заходи примусового виконання були вчинені, і навіть незважаючи на те, що рішення було фактично виконане.

Слід зазначити, що в деяких країнах з приватною системою виконання стягувач сплачує виконавцю винагороду за кожну дію (відкриття виконавчого провадження, складання акта арешту майна тощо). В подальшому ця сума стягується з боржника, проте згадки про таке у вітчизняному законодавстві відсутні.

А ось в законодавстві про виконавче провадження Республіки Казахстан, де діють і державні, і приватні виконавці, аналог вітчизняного виконавчого збору має більш близьке до своєї суті визначення — «виконавська санкція».

Вважаю, що саме таке визначення виконавчого збору та основної винагороди приватного виконавця має бути і в вітчизняному законодавстві, з

огляду на правову природу виконавчого збору та основної винагороди приватного виконавця.

Таким чином, висновок Верховного Суду у даній справі про те, що виконавчий збір є своєрідною винагородою державному виконавцю за вчинення заходів примусового виконання рішення, є, на моє переконання, помилковим.

Тепер декілька аргументів щодо висновку ВС, що «при стягненні виконавчого збору, відповідно до частини 3 статті 40 Закону №1404-VIII, без реального стягнення суми боргу з боржника у разі повернення виконавчого документа стягувачу за його заявою, створюються умови для стягнення з боржника подвійної суми виконавчого збору або ж стягнення його без реального виконання рішення суду».

Слід зазначити, що, як вбачається з Постанови ВС, питання, чи передувало заяві про повернення виконавчого документа стягувачу виконання рішення боржником, судами не досліджувалось взагалі.

На практиці виникають ситуації, коли при примусовому виконанні рішення, виконавцем вжито всіх необхідних заходів до його виконання, накладено арешт на майно боржника та передано його на реалізацію. Боржник, розуміючи серйозність ситуації, розраховується зі стягувачем, причому здійснює платіж не на депозитний рахунок органа ДВС або приватного виконавця, а безпосередньо на рахунок стягувача.

В подальшому боржник домовляється зі стягувачем про повернення виконавчого документа за його заявою. Стягувач з радістю погоджується, з огляду на те, що рішення суду на його користь виконано, а економічні реалії є такими, що «сьогодні я стягувач, а завтра можу бути боржником».

На моє переконання, в даному випадку виконання судового рішення відбулось саме в примусовому порядку, а тому, навіть виходячи з засад справедливості, є всі підстави для стягнення з боржника виконавчого збору або основної винагороди приватного виконавця, не кажучи вже про те, що таке чітко передбачено законом.

Стосовно висновку ВСУ про стягнення з боржника «подвійної суми виконавчого збору», то слід зазначити, що, відповідно до частини шостої статті 27 Закону України «Про виконавче провадження», у разі наступних пред'явлень державному виконавцю до виконання виконавчого документа виконавчий збір стягується в частині, що не була стягнута під час попереднього виконання.

Ну і вишенька на торт «єдності судової практики». Так Постановою ВС у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22 лютого 2018 року по справі №816/823/17 визнано правомірними дії органа ДВС, направлені на виконання постанов про стягнення з боржника виконавчого збору у відповідності до вимог Закону №1404 від 02.06.2016 р., незважаючи на подання стягувачем заяви про повернення виконавчих документів та прийняту державним виконавцем постанову про повернення виконавчого документа стягувачу (<https://sud.ua/ru/news/blog/116067-verkhovniy-sud-spitknuvsya-na-vikonavchomu-zbori>). – 2018. – 15.03).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Я.М. Романюк, суддя Верховного Суду України у відставці, доктор юридичних наук

До проблем визначення початку перебігу позовної давності

Поза увагою дослідників залишаються проблемні питання застосування норм матеріального права, зокрема правильного визначення початку перебігу позовної давності.

Останнім часом правничий інформаційний простір заповнили публікації, автори яких надають коментарі різноманітних положень нових процесуальних кодексів, що є цілком зрозумілим, виправданим і заслуговує на схвалення. Разом з тим поза увагою дослідників залишаються проблемні питання застосування норм матеріального права, яких і надалі залишається чимало.

Однією з таких проблем є правильне визначення початку перебігу позовної давності. Насправді проблем з правильним визначенням початку перебігу позовної давності є чимало. У цій публікації я хочу привернути увагу лише до однієї з них, яка з особливо гостро постала після 1 січня 2004 року, коли набрав чинності новий Цивільний кодекс України. Тим більше з огляду на те, що в науковій літературі вона до сих пір залишається достатньо не дослідженою, а судовою практикою не відпрацьованою. У той же час правильне визначення початку перебігу позовної давності має важливе правозастосовне значення, адже від нього нерідко залежить сама можливість захисту порушеного матеріального права.

Стаття 76 Цивільного кодексу Української РСР 1963 року встановлювала правило, за яким строк позовної давності починався з дня, коли особа дізналася (або повинна була дізнатися) про порушення свого права. Деякі науковці радянського періоду вже тоді піддавали таку норму критиці, вказуючи на те, що порушене право не може бути відновлене судом, якщо позивачу невідомо про особу порушника. Так, відомий тогочасний вчений І.Б.Новицький зазначав, що «поки власнику не відомо, хто є порушником його прав, він позбавлений можливості пред'явити позов до порушника його права; зараховувати йому цей період (необізнаності про особу порушника права) в строк позовної давності було б неправильним, оскільки така норма все рівно не стимулювала б до якнайшвидшого пред'явлення позову».

Натомість судова практика того періоду пропуск строку позовної давності через те, що позивачу не було відомо про особу порушника його права, зазвичай визнавала поважною причину такого пропуску.

І справді, скажімо, водій транспортного засобу збив пішохода і зник з місця пригоди. Або інший приклад: припаркований біля будинку транспортний засіб вночі було пошкоджено невідомими особами. Такі випадки сьогодні є непоодинокими. Однак далеко не завжди правоохоронним органам вдається встановити особу заподіювача шкоди впродовж трьох років з дня її заподіяння, що за наведеним вище правилом призводить до спливу позовної давності для відшкодування потерпілому через суд завданої шкоди.

Не завжди потерпілому від поширення щодо нього недостовірної

інформації одночасно з фактом такого поширення стає відомо і про особу, яка її поширила.

Це ж стосується і віндикаційних позовів, адже загальновідомо, що належним відповідачем в такій справі є фактичний володілець майна, яке вибуло з володіння його законного власника поза волею останнього. Якщо ж автомобіль викрадено і впродовж трьох років особу, яка тепер ним володіє, не встановлено, то чи справедливо позбавляти законного власника права на витребування свого майна лише тому, що правоохоронним органам вдалося відшукати його поза межами трирічного строку?

Можливо, саме тому український законодавець в статті 261 ЦК України 2003 року початок перебігу позовної давності визначив дещо по-іншому. За цим правилом перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Разом з тим в судовій практиці ця новела не знайшла свого належного відображення. В усякому разі мені, як практикуючому юристу, за весь час дії нового Цивільного кодексу України не доводилося бачити жодного судового рішення, в якому б початок перебігу позовної давності пов'язувався з обізнаністю позивача про особу порушника його прав.

Та і у відомих на сьогодні науково-практичних коментарях Цивільного кодексу України ця новела авторами або коментується вельми поверхнево, фактично лише відтворюючи норму закону, або залишається поза їх увагою взагалі.

Разом з тим, вона є достатньо важливою з правозастосовної точки зору, аби приділити їй більше уваги.

Отож, як вже зазначалося вище, стаття 261 Цивільного кодексу України встановлює, що перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Таким чином, законодавець запровадив альтернативний принцип для визначення початку перебігу позовної давності: тепер цей перебіг починається або 1) з дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права, або 2) коли особа довідалася або могла довідатися про особу, яка порушила її право. Така наявність двох альтернативних умов фактично зводить нанівець прогресивність зазначеної вище новели, адже залишає можливість для обчислення перебігу позовної давності не звертати увагу на те, відомо чи не відомо позивачу про особу порушника його прав. Можливо, саме тому її застосування не знайшло поширення в судовій практиці. У зв'язку з цим підтримую пропозицію українського вченого П.Д.Гуйвана про необхідність заміни сполучника «або» на «та», що дало б можливість перебіг позовної давності обчислювати з дня, коли особа довідалася не лише про сам факт порушення його права, а і про особу порушника, адже саме за наявності двох цих складових відкривається реальна можливість відновити порушене право в судовому порядку.

Та, як бачимо, з часу набрання чинності Цивільним кодексом України вже пішов п'ятнадцятий рік, а законодавець удосконалювати зазначену норму не поспішає.

На мою думку, цю проблему можна і потрібно вирішувати шляхом судового розсуду, адже суд повинен не формально, не поверхнево підійти до тлумачення і застосування норми права, постановивши в результаті несправедливе рішення, а підійти до тлумачення і застосування норми закону змістовно, системно, з тим, щоб його рішення було справедливим по своїй суті і, крім того, відповідало вимогам закону.

Моє ж бачення щодо застосування зазначеної новели полягає в наступному.

Відповідно до статті 256 Цивільного кодексу України, позовна давність — це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Фактично це строк для захисту порушеного права в судовому порядку. Слід погодитися з професором Луцем В.В., який зауважує, що «наведена норма є дещо невдалою, адже дає підстави вважати, що зі спливом позовної давності особа не може звертатися з позовом до суду». Насправді може. Інша справа, яка перспектива такого звернення?

На мою думку, під терміном «може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права» мається на увазі таке звернення, яке стане підставою для його розгляду по суті, незалежно від строку подачі.

Так, аналіз змісту вже цитованих вище статей 256 та 261 Цивільного кодексу України засвідчує, що початок перебігу позовної давності — це фактично момент виникнення в особі права на судовий позов.

Пункт 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право на звернення до суду з позовом щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Тобто він втілює «право на суд», яке, згідно з усталеною практикою Європейського суду з прав людини, включає в себе не тільки право ініціювати провадження, але й право розпочати провадження в суді за цивільним позовом та отримати його вирішення (наприклад, п. 25 рішення у справі «Кутіч проти Хорватії», п. 50 рішення у справі «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства», п. 52 рішення у справі «Меньшакова проти України»).

Відповідно до статті 175 Цивільного процесуального кодексу України, яка встановлює вимоги до форми та змісту позовної заяви, в ній, серед іншого, має бути вказане повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по-батькові для фізичних осіб) відповідача, його місце знаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), а також реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб — громадян України (якщо такі відомості позивачу відомі), відомі номери засобів зв'язку, офіційної електронної адреси та адреси електронної пошти. У разі відсутності зазначених даних в позовній заяві суддя відповідно до статті 185 Цивільного процесуального кодексу України постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху, в якій зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб і строк їх усунення. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

Отже, відсутність у позивача даних про особу — порушника його прав фактично унеможливорює прийняття судом його позовної заяви до розгляду по суті. Якщо ж такі відомості про особу відповідача позивач вкаже в позовній заяві, то тоді вона буде розглянута судом по суті, навіть якщо буде подана після спливу позовної давності.

Виходячи з аналізу прецедентної практики Європейського суду з прав людини щодо застосування пункту 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в аспекті «права на суд», системного тлумачення статей 256, 261 Цивільного кодексу України та статей 175, 185 Цивільного процесуального кодексу України, доходжу висновку, що початок перебігу позовної давності слід обчислювати від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про обидві обставини: і про порушення свого права, і про особу, яка його порушила. Ці обставини можуть стати відомі позивачу одночасно. Якщо ж ні, то початок перебігу позовної давності слід обчислювати від дня, коли позивач довідався або міг довідатися про другу з них, якою зазвичай є відомості про особу порушника. Що ж до першої обставини, то вона завжди є обов'язковою, адже без порушення права позивача в нього не виникає і права на позов з метою його судового захисту. Наявність у позивача відомостей лише про одну з цих обставин — як правило, це обізнаність про сам факт порушення його права — не призводить до початку перебігу позовної давності.

Досліджуючи проблему початку перебігу позовної давності, не можна оминати увагою і підхід Європейського суду з прав людини щодо завдань позовної давності, який зводиться до того, що позовна давність покликана не лише сприяти захисту порушеного права позивача, але і забезпечувати юридичну визначеність та остаточність, запобігаючи порушенню прав потенційних відповідачів, які можуть статися в разі прийняття судом рішення на підставі доказів, що стали неповними із плином часу (наприклад, п. 51 рішення у справі «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства», п. 570 рішення у справі «ВАТ «Нафтова компанія «ЮКОС» проти Росії»).

Висновки, зроблені в цьому дослідженні, не суперечать такому підходу Європейського суду з прав людини, адже такий підхід Страсбурзький суд сформував у справах, за обставинами яких позивачі звернулися до суду за захистом порушеного права після спливу позовної давності, хоча про особу порушника їм було відомо своєчасно.

Захисту потенційних відповідачів від несправедливого притягнення до відповідальності сприяють і встановлені в статті 3 Цивільного кодексу України такі загальні засади цивільного законодавства, як справедливість, добросовісність та розумність. Відповідно до цих принципів, якщо судом буде встановлено, що позивачу було відомо, або за обставинами справи він мав можливість раніше довідатися про особу порушника своїх прав, але не зробив цього через власне недбальство чи з причини зловживання своїм правом на позов, то за таких обставин суд повинен стати на бік відповідача. До такого висновку настановляють положення частини третьої статті 16 та частини третьої статті 13 Цивільного кодексу України, відповідно до яких суд може відмовити у захисті порушеного права особи у разі зловживання нею своїм правом, що є недобросовісною поведінкою такої особи. У системному взаємозв'язку це

правило узгоджується з частинами четвертою та п'ятою статті 267 Цивільного кодексу України, згідно з якими вплив позовної давності без поважних причин на її пропущення є підставою для відмови в позові.

Якщо ж недобросовісної поведінки позивача встановлено не буде, то суд повинен захистити його порушене право. У справах за віндикаційними позовами, в яких відповідачі нерідко є добросовісними набувачами, останні зможуть в подальшому захистити своє право за правилами евікції, викладеними в статті 661 Цивільного кодексу України, пред'явивши відповідний позов до особи, в якій було придбано вилучене в неї за рішенням суду майно.

Отож, саме таке тлумачення і застосування зазначеної новели статті 261 Цивільного кодексу України, на мою думку, призведе до більш ефективного захисту порушених прав осіб і, відповідно, до підвищення рівня суспільної довіри до судової системи України(<https://sud.ua/ru/news/blog/116280-do-problem-viznachennya-pochatku-perebigu-pozovnoyi-davnosti>). – 2018. – 21.03).